

Прилог бр. 8

ИЗВЈЕШТАЈ СА ОДГОВОРИМА НА ПРИМЉЕНЕ ПРИМЈЕДБЕ ЗАИНТЕРЕСОВАНИХ ОРГАНА И ЗАИНТЕРЕСОВАНЕ ЈАВНОСТИ НА ПОДАТКЕ УЗ ЗАХТЈЕВ ЗА ПРЕТХОДНУ ПРОЦЈЕНУ УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ ЗА ХЕ „БУК БИЈЕЛА“ ОПШТИНА ФОЧА, ИНСТАЛИСАНЕ СНАГЕ 118,10 MW, ДОПУЊЕНА ВЕРЗИЈА

ПРЕДМЕТ: ИЗВЈЕШТАЈ СА ОДГОВОРИМА НА ПРИМЉЕНЕ ПРИМЈЕДБЕ ЗАИНТЕРЕСОВАНЕ ЈАВНОСТИ, ЗАИНТЕРЕСОВАНИХ ОРГАНА НА ПОДАТКЕ УЗ ЗАХТЈЕВ ЗА ПРЕТХОДНУ ПРОЦЈЕНУ УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ ЗА ХЕ „БУК БИЈЕЛА“ ОПШТИНА ФОЧА, ИНСТАЛИСАНА СНАГА: 118,10 MW, ДОПУЊЕНА ВЕРЗИЈА

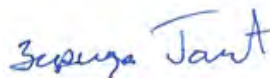
НОСИЛАЦ ПРОЈЕКТА „ХЕС „ГОРЊА ДРИНА“ Д.О.О. ФОЧА

НОСИЛАЦ ИЗРАДЕ: „ВИЗ-ЗАШТИТА“ Д.О.О. БАЊА ЛУКА
„ЕНЕРГОПРОЈЕКТ ХИДРОИНЖЕЊЕРИНГ“ А.Д. БЕОГРАД
„ЗАВОД ЗА ВОДОПРИВРЕДУ“ Д.О.О. БИЈЕЉИНА
„ЕСО ENERGY CONSULTING“ Д.О.О. ПОДГОРИЦА

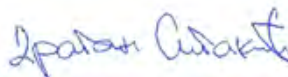
УЧЕСНИЦИ У ИЗРАДИ: др Зоран Јанковић, дипл.инж.техн.

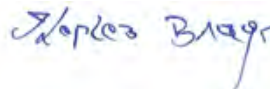
др Зорица Голић, дипл.инж.пољ.

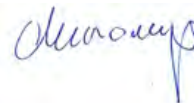
Драган Стакић, дипл.инж.техн.

Владо Керкез, дипл.биол.

Миломир Бунијевац, дипл.инж.маш.

Нада Капор, дипл.инж.руд.

Недељко Судар, дипл.инж.грађ.

Вујадин Благојевић, дипл.инж.грађ.

Слободан Мариловић, дипл.правник

Проф. др Данило Мрдак

Јелена Ђук, дипл.инж.техн.

УВОД

На основу захтјева који је упућен од стране носиоца пројекта ХЕС „Горња Дрина“ д.о.о. Фоча, а у сврху провођења процјене и израде Студије утицаја на животну средину за пројекат изградње ХЕ „Бук Бијела“, општина Фоча (у даљем тексту Студија), овлаштено правно лице за обављање дјелатности из области заштите животне средине „Виз-Заштита“ д.о.о. Бања Лука, заједно са „Енергопројект Хидроинжењеринг“ а.д. Београд, „Завод за водопривреду“ д.о.о. Бијељина и „Есо Energy Consulting“ д.о.о. Подгорица, приступило је изради Студије, а у складу са Законом о заштити животне средине („Службени гласник Републике Српске“, број 71/12, 79/15 и 70/20) и Рјешењем број 15.4.1-96-137/24, од дана 03.03.2025. године, којим се утврђује обавеза спровођења процјене утицаја и прибављања студије утицаја на животну средину за пројекат изградње ХЕ „Бук Бијела“, општина Фоча, издатим од стране Министарства за просторно уређење, грађевинарство и екологију Републике Српске, по захтјеву за претходну процјену утицаја на животну средину носиоца пројекта ХЕС „Горња Дрина“ д.о.о. Фоча.

Основу за израду Студије утицаја на животну средину за изградњу ХЕ „Бук Бијела“ чинила је документација наведена у тачки 1.3 Студије, као и правни оквир који обухвата законске и подзаконске акте дате у тачки 5.1 Студије.

Према члану 68. Закона о заштити животне средине („Службени гласник Републике Српске“ бр. 71/12, 79/15 и 70/20), поред садржаја студије који је утврђен у пропису из става 1 овог члана, студија утицаја **мора** да садржи и посебан дио, у којем се даје кратак преглед примљених мишљења заинтересованих органа у складу са чланом 65. овог закона и образложење да ли и на који начин су примљена мишљења била узета у обзир приликом израде студије утицаја.

Заинтересовани органи који су доставили своја мишљења у поступку претходне процјене утицаја на животну средину за предметни пројекат су:

- Министарство здравља и социјалне заштите,
- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,
- Министарство енергетике и рударства,
- Републички завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа, те
- Општина Фоча.
- Федерално министарство околиша и туризма.

За вријеме трајања јавног увида у Податке уз захтјев за претходну процјену утицаја за ХЕ „Бук Бијел“, инсталисане снаге 118,10 MW, Министарству за просторно уређење, грађевинарство и екологију Републике Српске су достављени коментари и примједбе на захтјев за претходну процјену утицаја на животну средину за предметни пројекат од стране:

- Фондације Атеље за друштвене промјене - АЦТ,
- Удружења „Ресурсни Архус центар у БиХ“.

Имајући у виду да предметни пројекат спада у о пројекту из Додатка 1 Листе активности Конвенције о процјени утицаја на животну средину у прекограничном контексту (ЕСПОО), Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију је истовремено, посредством Министарства спољне трговине и економских односа Босне и Херцеговине, упутило обавјештење Министарству заштите животне средине Републике Србије и Министарству екологије, одрживог развоја и развоја сјевера Црне Горе о покретању прекограничних консултација у складу са ЕСПОО Конвенцијом о

покретању прекограничних консултација, а у вези са предметног пројекта. Министарство заштите животне средине Републике Србије и Министарство екологије, одрживог развоја и развоја сјевера Црне Горе обавјештени су и електронском поштом при чему су им достављени Подаци уз захтјев за претходну процјену утицаја, са прилозима, те су исти позвани да се као могућа погођена Страна изјасне о намјери учешћа у прекограничним консултацијама и поступку претходне процјене утицаја на животну средину за предметни пројекат, те да у складу са чланом 66. Закона о заштити животне средине (те са ЕИА Директивом 2011/92/EU и њеним измјенама Директивом 2014/52/EU) одреде обим и садржај Студије утицаја на животну средину.

Министарство заштите животне средине Републике Србије, до дана доношења Рјешења о обавези спровођења процјене утицаја и прибављања студије утицаја на животну средину за предметни пројекат, није доставило коментаре за одређивање обима и садржаја Студије утицаја за поменути пројекат.

Министарство екологије, одрживог развоја и развоја сјевера Црне Горе доставило је обједињене коментаре и сугестије прибављене током консултација јавности, заинтересованих органа и организација у Црној Гори. На основу тих коментара Рјешењем број 15.4.1-96-137/24, од дана 03.03.2025. године, којим се утврђује обавеза спровођења процјене утицаја и прибављања студије утицаја на животну средину за пројекат изградње ХЕ „Бук Бијела“, утврђена је обавеза израде посебног дијела Студије утицаја на животну средину. Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију ће, по покретању поступка процјене утицаја на животну средину за ХЕ „Бук Бијела“, поступити у складу са одредбама ЕСПОО Конвенције.

Министарство екологије, одрживог развоја и развоја сјевера Црне Горе је након спроведених консултација јавности, заинтересоване јавности, заинтересованих органа и организација у сврху одређивања обима и садржаја Студије утицаја за предметни пројекат доставило сљедеће коментаре и сугестије заинтересованих органа:

- Електропривреде Црне Горе
- Завода за хидрометеорологију и сеизмологију (ЗХМС):
- Министарства просторног планирања, урбанизма и државне имовине
- Парка природе „Пива“

Поред претходно наведених коментара и сугестија Министарства екологије, одрживог развоја и развоја сјевера Црне Горе, документацију из Црне Горе чинили су и коментари НВО Озон и Bank Watch, RERI као и коментари Националних паркова Црне Горе и Директората за заштиту природе при Министарству екологије, одрживог развоја и развоја сјевера - PDF формат и Excel табеле (Ендемска и заштићена флора ријеке Таре и Листа приоритетних врста птица).

У наставку је дат преглед мишљења заинтересованих органа који су доставили своја мишљења у поступку претходне процјене утицаја на животну средину, као и преглед примједби, коментара и препорука заинтересоване јавности, за примљених у поступку јавног увида у Податке уз захтјев за претходну процјену утицаја за пројекат изградње ХЕ Бук Бијела. Поред наведених мишљења, примједби и сугестија, дати су и одговори на исте, у смислу појашњења да ли су и на који начин узети у обзир приликом израде Студије.

1. ПРЕГЛЕД МИШЉЕЊА, ПРИМЈЕДБИ, СУГЕСТИЈА ЗАИНТЕРЕСОВАНИХ ОРГАНА И ЗАИНТЕРЕСОВАНЕ ЈАВНОСТИ У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ И ФЕДЕРАЦИЈИ БИХ И ОДГОВОРИ НА ИСТЕ

Министарство здравља и социјалне заштите, односно ЈЗУ „Институт за јавно здравство Републике Српске”, у свом мишљењу број 500-6715-1/24 наводи: „Увидом у достављену Претходну процјену о утицају на животну средину хидроенергетског пројекта ХЕ „Бук Бијела” удаљеног око 11,6 km узводно од општине Фоча (мост Кланице) и око 11,5 km низводно од састава Пиве и Таре у Шћепан Пољу (граница са Црном Гором), у складу са одредбама члан 54. став 1. 2. и 3. Закона о заштити животне средине, са здравственог становишта констатујемо следеће:

- У циљу реализације овог пројекта, Влада Републике Српске је утврдила јавни интерес за изградњу хидроенергетског објекта ХЕ „Бук Бијела”, Одлуком број 04/1-012-2-1483/10 од 22.07.2010. године. Процедура процјене утицаја на животну средину овог хидроенергетског постројења започела је у току 2011. године, подношењем захтјева за Претходну процјену утицаја на животну средину за пројекат ХЕ „Бук Бијела”, на ријеци Дрини, општина Фоча, инсталисане снаге 114,64 MW, а касније промјене смањиле снагу на 93,52 MW која је „ниска” са котом успора акумулације од 434 mnm. Сагласност за њену имплементацију донесена је од стране Секретаријата Енергетске заједнице из новембра 2023. године, према „нацрту мапе пута” и донесеним закључцима и препорукама које се требају спровести. Неопходно је завршити активности заједничке радне групе формиране на нивоу Црне Горе и Републике Српске у вези израде хидродинамичког нумеричког модела за који ће се као подлога користити два Извјештаја, и то: Извјештај о геодетским мјерењима и Извјештај о хидролошким мјерењима на ријекама Пиви, Тари и Дрини. Верификацију ових докумената врше Црна Гора и Република Српска обострано, и то све до прибављања/продужавања еколошке дозволе.
- Промјене у пројектним карактеристикама проистекле су на основу хидрауличко-хидроенергетских прорачуна и анализа оптималне инсталисаности постројења и оптималног броја и величине агрегата, да би се за ХЕ „Бук Бијела” изабрала варијанта са инсталисаним протоком од 450 m³/s са 3 агрегата (два од 200 m³/s и 570 MVA и један од 50 m³/s и 15 MVA). Повећањем протока, снага ХЕ се повећала са 93,52 MW на 118,1 MW уз планирану уградњу три трансформатора (2x63 MVA + 1x15 MVA). Усљед хидролошких измјена у односу на Идејни пројекат из 2011. године, узводна предбрана има коту круне подигнуту са 423,70 mnm на 424,55 mnm, као и опточни тунел за евакуацију воде током грађења, чији се унутрашњи пречник повећао са 14 m на 15,5 m. Низводна предбрана технички има смањење дужине круне са 133,60 m на 76 m. Остали технички параметри су остали изузев површине заузимања земљишта, јер ново техничко рјешење комплекса хидроелектране захтјева додатну површину од 46,6 ha. Локалитет бране и акумулације је слабо насељен. Најближи индивидуални стамбени објекат преградном профилу, налази се на лијевој обали ријеке Дрине на око 400 m ваздушне линије сјеверозападно од преградног профила (насеље Мјешаја), а од привредног градилишта ХЕС „Горња Дрина” ваздушна удаљеност износи око 140 m.
- Експропријација земљишта за предметни пројекат је у потпуности спроведена и у достављеном документу су описане физичке карактеристике пројекта, техничка рјешења, микро и макролокацијски односи, као и хидролошке, геоморфолошке карактеристике, процеси ерозије и наноса, сеизмолошке и климатске карактеристике подручја, флора и фауна, те заштићена подручја. Исто тако су наведени и потенцијални штетни утицаји на окружење и појединачне сегменте животне средине, као и утицај на становништво током

припреме, изградње и експлоатације. Предложене су и мјере заштите квалитета ваздуха, воде земљишта, мјере за смањење нивоа буке, настанка отпада, за спречавање утицаја на становништво, као и за заштиту флоре, фауне и вегетације, културно-историјског наслеђа, пејзажа и спречавање могућих акцидентних ситуација.

- Симулационим моделом дошло се до извођења посљедичних негативних ефеката по низводни и узводни ток који је дијелом у вези са ХЕ „Пива” на ријеци Пиви у Црној Гори. Изградњом ХЕ „Бук Бијела” на ријеци Дрини, акумулација овог постројења постаје доњи компензациони базен ХЕ „Пива”. Међутим, иако ће акумулација ХЕ „Бук Бијела” имати одређене позитивне учинке у виду изравњања узводних дотицаја из Таре и Пиве, радом ХЕ „Бук Бијела” очекују се вјероватни утицаји на низводне потезе по основу осциловања нивоа вода на низводном потезу ријеке Дрине у Републици Српској и Федерацији БиХ, односно од профила бране ХЕ „Бук Бијела” до акумулације ХЕ „Вишеград”. Ови утицаји би се умањили изградњом ХЕ „Фоча”, која је планирана. У режиму рада у нормалним условима ХЕ „Бук Бијела”, може се очекивати нешто неповољнији утицај на осциловање нивоа воде ријеке Дрине посебно у урбаним насељима у Федерацији БиХ (Устиколина и Горажде). Поставком која се жели примјенити не очекују се значајни утицаји на водне токове Таре и Пиве, односно „репа акумулације” на Црну Гору (ваздушно око 10 km). Пошто се планира градња 4 ХЕ са акумулацијама на сектору горње Дрине све претпоставке се заснивају на доступним подацима, праћењу годишњих улаза, приноса и излаза, ерозије и наноса. У акумулацију ХЕ „Бук Бијела” би просјечно улазило 1 400 000 m³, а излазило 980 000 m³ суспендованог наноса, односно у акумулацију ХЕ „Фоча” би улазило 1 180 000 m³ (980 000 m³ из акумулације „Бук Бијела” и 200.000 m³ из притока). Градњом се настојало остати у границама Републике Српске, те еколошке посљедице највећим дијелом зависе од геометријског потенцијала и утицаја осталих природних чинилаца на овом простору.
- Специфични утицаји на екосистем изазвани једним хидроенергетским пројектом у великој мјери зависе од сљедећих услова: величине и протока ријеке или притока на којим се пројекат налази; климатских услова и услова станишта који постоје; типа, величине, дизајна и рада пројекта и да ли долази до кумулативних утицаја, јер се пројекат налази узводно или низводно од других пројеката. Промјене квалитета воде ријеке Дрине, која се очекује формирањем акумулације ће сходно резултатима постојећег квалитета воде ријеке Дрине (вишесезонска мјерења квалитета воде), као и параметрима будуће акумулације (дубина, дужина акумулације, проток воде у акумулацији) бити одређена и обрађена у Студији о утицају пројекта на животну средину. Сходно наведеном, тада би требали бити дефинисани и наведени стварни пролонгирани утицаји. Током фазе изградње и активности попут крчења шума и промјена ријечног тока, очекује се насељавање радника. Потребно је обезбиједити одговарајућу санитарну инфраструктуру за раднике уз поштовање законских мјера прописаних за хигијенску диспозицију санитарних отпадних вода из објекта кампова ради спречавања контаминације и нарушавања квалитета воде. Најбоље је изградити дво- или трокоморне септичке јаме које би се празниле од стране локалног комуналног предузећа кроз утврђени уговор. Услуга би обухватала и одвоз комуналног отпада. Према просторној удаљености од ХЕ и временских варијација (период прије 10 година и после изградње ХЕ) могла би дати потпунија сазнања о промјенама показатеља здравља у подручјима утицаја након имплементације ХЕ. Из Дома здравља Фоча и сусједних општина могу се добити подаци о здравственом стању становника.
- Демографске, друштвено-економске, здравствене и еколошке промјене могу дјеловати као посредници утицаја изградње хидроелектрана на здравствене услове. Ови утицаји су

ријетко директни и претходе им процеси промјене у погледу образаца кориштења земљишта и територијалне окупације. Већина проучаваних здравствених проблема показала је статистички значајну повезаност са миграцијама или крчењем шума, показујући индиректан утицај грађевинских радова и наведеног заузимања шумских површина. Штавише, просторна дистрибуција ових здравствених проблема повезана је са локацијом хидроелектрана, указујући на њихову могућу улогу у изазивању промјена у кориштењу земљишта и климатске промјене, те локални ризици за пораст болести које се преносе водом. Мапирање епидемиолошких ризика могућу је боље разумијевање интеракције фактора који утичу на ширење болести.

- Велике водене површине (језера, акумулације) стварају измјене климе са воденим огледалом, повећаним испаравањем и порастом влаге (магле) локално, а могу изазвати пропадање органске материје на дну акумулације и стварање метана уз секвестрацију угљеника и доприносити даљој промјени климе. Отпуштање стакленичких гасова (CH_4 и CO_2) узрокују поплавом органске материје као што су шумска тресетишта. Проблем је разумно очекивати с обзиром на значајну разградњу поплављеног органског материјала и чести недостатак кисеоника који обично прати стварање резервоара. Становници у близини ријеке Дрине могу бити изложени већој влаги и посљедично су учестилији бронхитиси код дјете до 3 године, а код старијих становника астма и кардиоваскуларне болести, док у подручју машинске зграде бука може бити разлог за примједбе становника (објект на око 140 метара). Микробиом претвара природну живу у тлу у моћну метил живу када је земљиште поплављено, као када се граде бране за хидроелектране.
- Описани су утицаји и опасности, током градње објекта и касније током рада, предложене су мјере заштите животне средине по елементима у циљу смањења емисија у ваздух, водоток, земљиште, ерозију обала, заштиту од буке, за флору и фауну, као и мјере заштите становништва. Негативан утицај аерозагађења (бука, вибрације и прашина) током градње може имати неповољне професионалне утицаје за раднике, а знатно мање на становништво.
- Израђена је листа отпада који се продукује током рада и касније у складу са одредбама Правилника о категоризацији и класификацији отпада, („Службени гласник Републике Српске”, бр. 19/15,79/18).

Закључно мишљење.

Потребно је именовати лице одговорно за управљање отпадом и израдити План управљања отпадом сходно чл. 22. Закона о управљању отпадом (Сл. гласник Републике Српске, бр. 111/13, 106/15, 16/18, 70/20 и 63/21) уз склапање уговора за редован одвоз отпада. Обезбједити довољне количине воде за пиће и друге људске потребе која треба да задовољава Правилник о здравственој исправности воде за људску употребу (Сл. гласник Републике Српске, бр. 88/17). Вода ријеке Дрине према Уредби о класификацији вода и категоризацији водотока („Службени гласник Републике Српске”, бр. 42/01) спада у II класу бонитета испред Фоче и цијелим током, док притоке припадају I класи, те их је потребно сачувати. Пошто се користи вода у друге сврхе нарушавање еколошког статуса водотока може узроковати временом значајније штете у погледу наводњавања, рекреативног купања, пливања, гајења рибе и друго. За студију је потребно провести законски обавезна индикативна мјерења и утврдити: квалитет површинске воде (еколошки статус), квалитет ваздуха, нивое буке и вибрација, процјену ерозије и квалитет земљишта, проток Дрине какав је у мјесецу када су мјерења извршена. Потребно је да носилац пројекта заврши имовинско-правне односе. Послодавац у складу са законском регулативом треба извршити претходне прегледе у

референтној здравственој установи, као и редовне, повремене и по потреби (нпр. при акцидентима) љекарске прегледе радника у надлежним здравственим институцијама за здравствену заштиту људи. Потребно је поштовати предложене мјере ублажавања настанка ризика на мјесту настанка, а у случају могућих акцидената, катастрофа великих размјера и одступања потребно је вршити извјештавање надлежних установа и министарстава у складу са њиховом надлежношћу. Послодавац је дужан провести процјену ризика за сва радна мјеста у складу са Законом о заштити на раду („Службени гласник Републике Српске”, бр.1/02, 13/10) и израдити елаборат о угрожености здравља радника. Израдити План за управљање отпадом и именовати одговорно лице сходно чл. 22. Закона о управљању отпадом („Сл. гласник Републике Српске”, бр. 111/13, 106/15, 16/18, 70/20 и 63/21) уз забрану стварања дивљих одлагалишта отпада.”

Одговор: Министарство здравља и совцијалне заштите у свом мишљењу наводи да ће промјене квалитета воде ријеке Дрине, које се очекују формирањем акумулације, сходно резултатима постојећег квалитета воде (вишесезонска мјерења квалитета воде), као и параметрима будуће акумулације (дубина, дужина акумулације, проток воде у акумулацији) бити одређена и обрађена у Студији о утицају пројекта на животну средину. Сходно наведеном, тада би требали бити дефинисани и наведени стварни пролонгирани утицаји. Констатација Министарства је уобзирена у тачкама 2.1.3.3. и 2.4.1.2.2. Студије, у којима је, на основу параметара планиране акумулације, извршена анализа и процјена утицаја планиране акумулације на квалитет воде, с аспекта температурне стратификације и других потенцијалних промјена квалитета воде у акумулацији.

Такође, у мишљењу се наводи да је потребно обезбиједити одговарајућу санитарну инфраструктуру за раднике уз поштовање законских мјера прописаних за хигијенску диспозицију санитарних отпадних вода из објекта кампова ради спречавања контаминације и нарушавања квалитета воде. Најбоље је изградити дво- или трокоморне септичке јаме које би се празниле од стране локалног комуналног предузећа кроз утврђени уговор. Услуга би обухватала и одвоз комуналног отпада. У Студији се наводи да је за смјештај радника обезбијеђено стамбено насеље које испуњава све хигијенске стандарде. Такође, у тачки 2.5.1.2.2. се наводи сљедеће: „Санитарно-отпадне воде стамбеног насеља сакупљати мрежом колектора до водонепропусног септика према Правилнику о третману и одводњи отпадних вода за подручја градова и насеља гдје нема јавне канализације (Сл.Гл.Републике Српске бр.68/01). Потребно је да се септик редовно одржава - празни од стране комуналног предузећа у Фочи одговарајућом опремом и одвози/празни на одговарајуће локације предвиђене за те намјене“. Сходно наведеном, констатација Министарства је у потпуности уважена и адекватно уобзирена у Студији.

Министарство у свом мишљењу наводи и сљедеће: „Према просторној удаљености од ХЕ и временских варијација (период прије 10 година и после изградње ХЕ) могла би дати потпунија сазнања о промјенама показатеља здравља у подручјима утицаја након имплементације ХЕ. Из Дома здравља Фоча и сусједних општина могу се добити подаци о здравственом стању становника. „, У тачки 2.1.10 наведени су сви расположиви подаци о здравством стању становника општине Фоча, те се може сматрати да је сугестија Министарства уважена.

Сугестије које су наведене у закључном мишљењу Министарство здравља и социјалне заштите, односно ЈЗУ „Институт за јавно здравство Републике Српске”, прихваћене су и уврштене у сљедећим тачкама Студије:

- „Потребно је именовати лице одговорно за управљање отпадом и израдити План управљања отпадом сходно чл. 22. Закона о управљању отпадом (Сл. гласник Републике Српске, бр. 111/13, 106/15, 16/18, 70/20 и 63/21) уз склапање уговора за редован одвоз отпада.“ Сугестија је уврштена у тачку 2.5.1.3. Студије

- „Обезбједити довољне количине воде за пиће и друге људске потребе која треба да задовољава Правилник о здравственој исправности воде за људску употребу (Сл. гласник Републике Српске, бр. 88/17).“ Сугестија је уврштена у тачку 2.5.1.7. Студије
- „Вода ријеке Дрине према Уредби о класификацији вода и категоризацији водотока („Службени гласник Републике Српске”, бр. 42/01) спада у II класу бонитета испред Фоче и цијелим током, док притоке припадају I класи, те их је потребно сачувати. Пошто се користи вода у друге сврхе нарушавање еколошког статуса водотока може узроковати временом значајније штете у погледу наводњавања, рекреативног купања, пливања, гајења рибе и друго. За студију је потребно провести законски обавезна индикативна мјерења и утврдити: квалитет површинске воде (еколошки статус), квалитет ваздуха, нивое буке и вибрација, процјену ерозије и квалитет земљишта, проток Дрине какав је у мјесецу када су мјерења извршена.“ Дата сугестија је уважена и уврштена у следећим тачкама Студије:
 - У тачки 2.2.5.1.2. Студије дат је табеларан приказ резултата анализе квалитета воде ријеке Дрине. Узорковање воде ријеке Дрине је извршено на три локалитета (један узводно и два низводно од преградног профила ХЕ Бук Бијела) почетком јуна и крајем августа 2024. године, што је обухватило средње воде и мале воде. Остала истраживања су обављена у фебруару и априлу 2025. године, за велике воде у сезони зима и рано прољеће, чиме се обухватио годишњи циклус истраживања квалитета воде ријеке Дрине.
 - У тачки 2.2.2. Студије дати су резултати индикативног мјерења квалитета ваздуха на локацији преградног профила бране ХЕ Бук Бијела (лијева и десна обала).
 - У тачки 2.2.3. Студије дати су резултати индикативних мјерења нивоа буке у животној средини на 5 мјерних мјеста:
 - Процјена ерозије је дата у тачки 2.1.4.8. Студије.
 - У тачки 2.2.7.2. Студије дати су резултати физичко-хемијске анализе земљишта. Узорци земљишта за анализу су узети на локацијама Бастасти и Копилови. Узорци су узети у непоремећеном (на дубини од 0.30-0.60 cm) и поремећеном стању (на дубини од 0-0.30 cm).
- „Потребно је да носилац пројекта заврши имовинско-правне односе“. У тачки 2.1.1. Студије дат је табеларни приказ катастарских честица које ће бити обухваћене реализацијом предметног пројекта, као и носилаца права својине за сваку честицу. На основу података наведених у табелама, може се закључити да право својине над катастарским честицама има Република Српске, осим за 8 катастарских честица за које право својине има Општина Фоче. Сходно наведеном, може се констатовати да је земљиште потребно за градњу овог хидроенергетског постројења у државном власништву и није потребно рјешавати имовинско-правне односе.
- „Послодавац у складу са законском регулативом треба извршити претходне прегледе у референтној здравственој установи, као и редовне, повремене и по потреби (нпр. при акцидентима) љекарске прегледе радника у надлежним здравственим институцијама за здравствену заштиту људи.“ Дата сугестија је уврштена у тачки 2.5.1.8 Студије.
- „Потребно је поштовати предложене мјере ублажавања настанка ризика на мјесту настанка, а у случају могућих акцидената, катастрофа великих размјера и одступања потребно је вршити извјештавање надлежних установа и министарстава у складу са њиховом

надлежношћу. Послодавац је дужан провести процјену ризика за сва радна мјеста у складу са Законом о заштити на раду („Службени гласник Републике Српске”, бр.1/02, 13/10) и израдити елаборат о угрожености здравља радника, Дата сугестија је уврштена у тачки 2.5.1.8 Студије.

- „Израдити План за управљање отпадом и именовати одговорно лице сходно чл. 22. Закона о управљању отпадом („Сл. гласник Републике Српске”, бр. 111/13, 106/15, 16/18, 70/20 и 63/21) уз забрану стварања дивљих одлагалишта отпада.” Дата сугестија је уврштена у тачки 2.5.1.4 Студије.

Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, односно Јавна установа „Воде Српске” Бијељина у свом мишљењу број 01/5-1-7466-1/24 наводи: „У достављеним Подацима анализирани су утицаји планиране хидроелектране „Бук Бијела” на ријеци Дрини, укупне инсталисане снаге 118,101 MW, са укупном запремином акумулације од $15,70 \times 10^6 \text{ m}^3$, са котом максималног успора од 434,00 mpm и номиналним падом од 28,45 m. Хидроенергетско постројење се састоји од три „Каплан” агрегата са кумулативним инсталисаним протоком од $450,0 \text{ m}^3/\text{s}$ док еколошки прихватљив проток износи $24,40 \text{ m}^3/\text{s}$. Приликом изградње преграда, односно брана на водотоцима могу се појавити утицаји на окружење у току изградње и у току експлоатације, а који могу бити повољни, као и неповољни утицаји. Са хидротехничког аспекта значајни су утицаји који настају на квалитет вода, пронос наноса, режим малих и великих вода и биланс вода. Предметом претходне процјене утицаја на животну средину за хидроелектрану „Бук Бијела”, обрађени су суштински утицаји који могу настати приликом изградње и експлоатације објекта, као и у периоду инцидентних догађаја, те се иста може прихватити и приступити фазама пројектовања и изградње. Пројектанти, извођач радова и носилац пројекта морају водити рачуна о свим негативним утицајима који могу настати, те их покушати свести на минимум.“

Одговор: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде у свом мишљењу указује на могуће утицаје током изградње и експлоатације предметне хидроелектране, те са хидротехничког аспекта истиче потенцијалне утицаје на квалитет вода, пронос наноса, режим малих и великих вода и водни биланс. Наведена сугестија је уобзирена у тачки 2.4.1.1. Студије.

Министарство енергетике и рударства у свом мишљењу број 05.05/052-6788-1/24 наводи: „Обавјештавамо вас да је на наведеној локацији Влада Републике Српске додијелила концесију за изградњу ХЕ „Бук Бијела”, на ријеци Дрини, те је закључен Уговор о концесији за изградњу и коришћење наведеног објекта. У складу са Правилником о пројектима за које се спроводи процјена утицаја на животну средину и критеријумима за одлучивање о потреби спровођења и обиму процјене утицаја на животну средину, мишљења смо да се могу наставити даље активности с обзиром да је наведени пројекат планиран стратешким документима Електропривреде Републике Српске и Стратегијом развоја енергетике Републике Српске, јер се ради о значајном пројекту за електроенергетски систем и повећање производње електричне енергије из обновљивих извора.“

Одговор: Нема примједби.

Републички завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа (одјељење надлежно за заштиту природног наслеђа и одјељење надлежно за заштиту културно-историјског наслеђа) у свом мишљењу број 07/625-445-1/24 констатује: „Увидом у достављену документацију и документацију Завода утврђено је да се предметна локација не налази у заштићеном природном подручју или подручју планираном за заштиту према Просторном плану Републике Српске до 2025. године. У складу са чланом 15. став 2. Закона о заштити природе („Службени гласник Републике Српске” број 49/24), процјењујемо да се планирани радови и активности могу реализовати са

становишта циљева заштите природе уз обавезу придржавања свих мјера за спречавање, смањење, ублажавање или санацију штетних утицаја на животну средину, прописаних претходном процјеном утицаја на животну средину и допуном претходне процјене „Подаци уз захтјев за претходну процјену утицаја на животну средину за ХЕ „Бук Бијела“, општина Фоча, инсталисане снаге 118,10 MW од септембра 2024. године, која је предмет овог мишљења. Обавеза је извођача радова да уколико у току извођења радова наиђе на археолошка налазишта или налазе, да одмах заустави радове и обавијести Завод, те да предузме мјере да се налазиште или налаз не уништи и не оштети и да се сачува на мјесту и у положају у којем је откривен, у складу са чланом 53. Закона о културним добрима („Службени гласник Републике Српске“ број 38/22).“

Одговор: Сугерисана мјера која се односи на проналаске археолошких налазишта или налаза у току извођења грађевинских радова, наведена је у тачки 2.5.1.10. Студије.

Одјељење за просторно уређење и стамбено-комуналне послове општине Фоча у свом мишљењу број 06-36-1-196/24 констатује: „Потребно је придржавати се свих мјера за спречавање, смањење или уклањање штетних утицаја пројекта на животну средину у фазама изградње и експлоатације (мјере за заштиту квалитета ваздуха, воде, земљишта, мјере за смањење нивоа буке, мјере за спречавање и смањење настанка отпада, утицај на становништво, заштита флоре, фауне и вегетације, као и друге мјере наведене у претходној процјени), уз услов досљедног поштовања законских и свих других позитивних прописа у цијелом поступку. Изградња ХЕ „Бук Бијела“ је стратешки важан инфраструктурни пројекат за Општину Фоча.“

Одговор: Нема примједби.

Федерално министарство околиша и туризма у свом изјашњењу о исказивању интереса за учешће у поступку јавних консултација на предметни пројекат број 05/1-19-4-774/24 наводи: „Федерално министарство околиша и туризма је у складу са Законом о заштити околиша („Службени гласник Федерације БиХ“, број 15/21) и Уредбом о поступању у случају прекограничног и међуентитетског утицаја пројекта на околиш („Службени гласник Федерације БиХ“, број 105/21) ставило на јавни увид захтјев за претходну процјену утицаја на животну средину за пројекат изградње ХЕ „Бук Бијела“, у управном поступку који се води при Министарству за просторно уређење, грађевинарство и екологију Републике Српске у складу са Законом о заштити животне средине, чији је носилац пројекта „ХЕС Горња Дрина“ д.о.о. Фоча. На основу пристиглих мишљења, коментара и примједби у току јавних консултација о пројекту који може имати негативан прекоентитетски утицај на подручје Федерације БиХ, дајемо сљедеће изјашњење:

- Уставни суд БиХ на сједници одржаној 16.06.2021. године у пленарном сазиву, у предмету број У 16/20, на основу члана VI/3. (а) Устава БиХ, члана 57. став (2) алинеја б), члан 59. став (1) и (2), члан 60. и члан 72. став (2) и (4) Правила Уставног суда БиХ – пречишћени текст („Службени гласник БиХ“, број 94/14), одлучујући о захтјеву 24 члана заступничког дома Парламентарне скупштине БиХ за рјешавање спора између БиХ и Републике Српске, донио дјелимичну одлуку о допустивости и меритуму. Поменутом одлуком Уставни суд БиХ је утврдио да постоји спор у вези са одлуком о концесијама у погледу концесионог добра и надлежности за њихово доношење које је донијела Република Српске, те наложио комисији за концесије БиХ да у својству Заједничке комисије за концесије, у смислу члана 4. став (3) и члана 6. став (2) Закона о концесијама БиХ, најкасније у року од три мјесеца од дана доставе ове одлуке ријеши спорна питања између БиХ и Републике Српске настала у вези са додјелом концесија у коју спада и Одлука о утврђивању услова за додјелу концесије путем преговарачког поступка за изградњу и кориштење ХЕ „Бук Бијела“ на ријеци Дрини, општина Фоча, број: 04/1-012-2-472/16 од 04.03.2016. године („Службени гласник

Републике Српске”, број 20/16), те Рјешење о додјели концесије за изградњу и кориштење ХЕ „Бук Бијела” на ријеци Дрини, општина Фоча, број: 04/1-012-2-1099/16 од 20.05.2016. године („Службени гласник Републике Српске”, број 42/16) и Уговор о концесији број: 05.05/012-274-16/16 од 03.06.2016. године. Према члану VI/5. Устава БиХ, одлуке Уставног суда су коначне и обавезујуће. До данашњег дана овај спор није ријешен, што у конкретном случају, у складу са чланом 132. Закона о општем управном поступку Републике Српске, представља претходно питање за управни поступак, које мора бити ријешено да би се уопште могао водити управни поступак за предметну претходну процјену утицаја на животну средину за пројекат покренут при Министарству за просторно уређење, грађевинарство и екологију Републике Српске по захтјеву носиоца пројекта „ХЕС Горња Дрина” д.о.о. Фоча.

- Такође подсјећамо, да је Високи представник у БиХ донио Одлуку (број: 22/22), којом је донесен Закон о измјенама и допунама Закона о привременој забрани располагања државном имовином БиХ („Службени гласник БиХ”, бр. 18/05, 29/06, 85/06, 32/07, 41/07, 74/07, 99/07 и 58/08), који између осталог у члану 1. став 1. тачка 4. прописује да се под државном имовином подразумевају ријеке, шуме и шумско земљиште за које је Уставни суд БиХ утврдио да представљају државну имовину у својим одлукама у предметима број У-9/19 и У-4/21. Надаље, у својој пресуди 4/21 Уставни суд истиче да се воде као јавна добра сматрају државном имовином за које је Уставни суд раније заузео став да улазе у оквир државне имовине (ријечна вода и ријечна корита, језера, текућа вода, како је то наведено у тачкама 62. и 82. у Одлуци број У 1/11). С тим у вези, истичемо да су ове Одлуке и наведени Закон обавезујући за поступање, као и да су изнад свих ентитетских закона који се односе на предметно питање.
- Додатно, генерално указујемо и на чињеницу да је у Федерацији БиХ на снази Правилник о начину одређивања еколошки прихватљивог протока („Службене новине ФБиХ” бр. 4/13, 56/16, 62/19 и 63/22) којим се између осталог прописује начин одређивања еколошки прихватљивог протока (ЕПП), методологија, потребна истраживања и процедуре одређивања ЕПП, узимајући у обзир специфичности локалног екосистема и сезонске варијације протока. Обзиром на низводни утицај у Федерацији БиХ планираног пројекта, скрећемо пажњу да је потребно, након рјешавања напријед наведених претходних питања, осигурати да се на одговарајући начин изврши општа процјена ЕПП, усклађена са начином на који се процјена ЕПП врши у Федерацији БиХ, примјеном одговарајућих хидролошких метода, а у складу са потенцијалним утицајем активности на природни хидролошки режим водног тијела. Потребно је одредити хидролошке компоненте које су нарочито погођене, као што су минималан проток, сезонске варијације протока, те узети у обзир утицај климатских промјена.

У складу са наведеним, закључујемо да је прије провођења претходне процјене утицаја на животну средину за предметни пројекат потребно да надлежни органи Републике Српске ријеше напријед наведена претходна питања, након чега ће се ово министарство изјаснити о захтјеву за претходну процјену утицаја на животну средину за пројекат изградње ХЕ „Бук Бијела”.

Одговор:

- Федерално министарство околиша и туризма наводи НЕТАЧНЕ наводе и на основу тога доноси погрешне закључке, којима жели да осујети и онемогући развој Републике Српске и изградњу инфраструктуре на њеној територији.

Тако наводи: „До данашњег дана овај спор није ријешен, што у конкретном случају, у складу са чланом 132. Закона о општем управном поступку Републике Српске, представља претходно питање за управни поступак, које мора бити ријешено да би се уопште могао водити управни поступак...”

У Члану 132 Закона о општем управном поступку Републике Српске, не постоји таква одредба која обавезује орган управе који је водио поступак додјела концесије или поступања у другим поступцима који се односе на давање дозвола, сагласности и слично, да поступи на начин како то налаже Федерално министарство колико и туризма.

Члан 132 гласи:

„Ако орган наиђе на питање баз чијег се рјешавања не може ријешити сама управна ствар.....“.

Орган Републике Српске који је водио поступак, НИЈЕ НАИШАО на такво питање!

Чак и да орган наиђе на „претходно питање“ има га право сам ријешити.

Ако је рјешавање „претходног питања“ везано за неки други орган, па тај орган то не учини, орган који води управни поступак има право САМ да ријешити то претходно питање и то рјешавање важи само зату управну ствар за коју је то питање ријешено!

Дакле, орган управе који води поступак у свом раду је независан. Орган управе који је водио поступак нема никакв налог од било ког органа у БиХ или Републици Српској да мора примијенити неки други акт, пропис или одлуку. Орган који је водио поступак није везан правним мишљењима других органа у Републици Српској или у БиХ или шире, јер је у свом раду независан. Обзиром да није имао никакав директни налог за поступање од неког другог органа власти у БиХ и Републици Српској, надлежни орган је поступао по важећим прописима, и кроз спроведени поступак донио одговарајући акт. Тај акт сам за себе може бити предмет жалбе у складу са важећим прописима и предмет додатне провјере, али се не може тражити од органа управе како да води управни поступак, јер је то нарушавање начела независности у раду. Ако је то могуће, онда такви орган не треба ни да постоје, већ само они који наређују њима како да поступају и да раде.

Обзиром да се ради о самосталним органима управе, тај орган је и донио акт који је сматрао да је потребно донијети у таквој форми и садржини.

Правно мишљење органа из Федерације БиХ па и конкретног министарства је само њихово правно мишљење које није обавезујуће за друге органе управе у БиХ било ког нивоа нити је обавезујуће за судове у БиХ.

Поред тога, као што је и наведено у ранијим изјашњењима, ми као заинтересовано лице свјесни смо сложености правног система у Босни и Херцеговини, али пратимо помно све важеће прописе који се односе на активности из наше дјелатности и исте поштујемо. Такође их у кореспонденцији са нама користе и поштују надлежни органи у свом раду и до сада су сви захтјеви те врсте испоштовани. Овдје указујемо на основне група прописа који су у цијелости испоштовани или су били консултовани и то:

Прописи Републике Српске:

- Закон о заштити животне средине ("Службени гласник Републике Српске", бр. 71/12, 79/15, 70/20)

- Закон о водама ("Службени гласник Републике Српске", бр. 50/06, 92/09 и 121/12, 74/17)
- Закон о управљању отпадом ("Службени гласник Републике Српске", бр. 111/13, 106/15, 16/18, 70/20, 63/21, 65/21)
- Закон о културним добрима ("Службени гласник Републике Српске", бр. 38/22)
- Закон о уређењу простора и грађењу ("Службени гласник Републике Српске", бр. 40/13, 106/15, 3/16, 104/18 и 84/19)
- Закон о заштити природе ("Службени гласник Републике Српске", број 49/24)
- Закон о ловству („Службени гласник Републике Српске“, број 60/09 и 50/13)
- Правилник о пројектима за које се спроводи процјена утицаја на животну средину и критеријумима за одлучивање о потреби спровођења и обиму процјене утицаја на животну средину ("Службени гласник Републике Српске", број 124/12)
- Правилник о постројењима која могу бити изграђена и пуштена у рад само уколико имају еколошку дозволу ("Службени гласник Републике Српске", број 124/12)
- Правилник о условима испуштања отпадних вода у површинске воде ("Службени гласник Републике Српске", број 44/01)
- Правилник о категоријама, испитивању и класификацији отпада ("Службени гласник Републике Српске", број 19/15, 79/18)
- Уредба о класификацији вода и категоризацији водотока („Службени Гласник Републике Српске“ 42/01)
- Уредба о црвеној листи заштићених врста флоре и фауне Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", број 124/12)
- Уредба о строго заштићеним и заштићеним дивљим врстама („Службени гласник Републике Српске“, број 65/20)
- Одлука о утврђивању водотока првог реда („Службени гласник Републике Српске“, број 12/18)
- Одлука о утврђивању граница обласних ријечних сливова (дистрикта) и сливова на територији РС („Службени гласник Републике Српске“, број 98/06).

Законски оквир Федерације Босне и Херцеговине:

- Закон о заштити околиша („Службене новине Федерације БиХ“, број 15/21)
- Правилник о погонима, постројењима и складиштима у којима су присутне опасне супстанце које могу довести до несрећа већих размјера ("Службене новине Федерације БиХ", број: 51/21 и 96/22)
- Правилник о садржају студије утицаја на околиш ("Службене новине Федерације БиХ", број:63/21)
- Правилник о доношењу најбољих расположивих техника којима се постижу стандарди квалитете околиша („Службене новине Федерације БиХ“ бр. БиХ 92/07);

- Уредба о пројектима за које је обавезна процјена утицаја на околиш и пројектима за које се одлучује о потреби процјене утицаја на околиш ("Службене новине Федерације БиХ", број: 51/21, 33/22 и 104/22)
- Уредба о поступању у случају прекограничног и међуентитетског утицаја пројекта на околиш ("Службене новине Федерације БиХ", број: 105/21)
- Закон о водама ("Службене новине Федерације БиХ", број: 70/06)
- Правилник о начину утврђивања услова за одређивање зона санитарне заштите и заштитних мјера за изворишта воде за јавно водоснабјевање становништва („Службене новине Федерације БиХ“ бр. 88/12)
- Правилник о начину одређивања границе водног добра и о поступку утврђивања припадности земљишне честице јавном водном добру („Службене новине Федерације БиХ“ бр. 26/09)
- Правилник о поступцима и мјерама у случајевима акцидента на водама и обалном водном земљишту („Службене новине Федерације БиХ“ бр. 71/09)
- Правилник о мониторингу у подручјима подложним еутрофикацији и осјетљивим на нитрате („Службене новине Федерације БиХ“ бр. 71/09)
- Уредба о врстама и садржају планова заштите од штетног дјеловања вода („Службене новине Федерације БиХ“ бр. 26/09)
- Уредба о врстама и садржају планова заштите од штетног дјеловања вода („Службене новине Федерације БиХ“ бр. 26/09)
- Одлука о доношењу Плана управљања ризиком од поплава за водно подручје ријеке Саве (2024.-2029.) („Службене новине Федерације БиХ“ бр. 28/24)
- Одлука о границама ријечних базена на територији ФБиХ („Службене новине Федерације БиХ“ бр. 41/07)
- Закон о водама Босанско-подрињског кантона Горажде ("Сл. новине Босанско-подрињског кантона Горажде", 6/10)
- Закон о комуналним дјелатностима ("Сл. новине Босанско-подрињског кантона Горажде", 9/13)
- Закон о заштити природе ("Службене новине Федерације БиХ", број: 66/13)
- Други прописи, конвенције, директиве, стратегије и планови, вазани за наведене активности који су коришћени у процедурама одлучивања.

Сви наведени прописи не могу да се ставе ван снаге само неким мишљењем органа из Федерације БиХ или било ког другог органа власти у БиХ, јер би то онда значило брисање постојећег правног система Републике Српске, а тиме и БиХ и стварања сасвим других односа, што је апсолутно неуставна категорија и није ускладу са цјелокупним правним оквиром у БиХ, Општим оквирним споразумом за мир у Босни и Херцеговини, са његовим анексима, као и са анексом 4. Уставом Босне и Херцеговине, а није у складу нити са уставома Ентитета који чине БиХ а то је Федерација БиХ и Република Српска.

- Захтјев Федералног министарства околиша и туризма, којим се тражи да се процјена еколошки прихватљивог протока (ЕПП) изврши у складу са Правилником о начину

одређивања еколошки прихватљивог протока („Службене новине ФБиХ”, бр. 4/13, 56/16, 62/19 и 63/22), није правно основан нити примјенљив у контексту законодавства Републике Српске.

Наиме, према Уставу Босне и Херцеговине (Анекс IV Општег оквирног споразума за мир у БиХ), ентитети имају надлежност над управљањем природним ресурсима на својој територији, укључујући воде, животну средину и просторно планирање. Устав јасно дефинише да надлежности које нису изричито додијељене институцијама Босне и Херцеговине припадају ентитетима (члан III, став 3а).

Ова одредба јасно потврђује да управљање природним ресурсима, укључујући воде и методологију одређивања еколошки прихватљивог протока, спадају у надлежност ентитета, осим ако није другачије прописано Уставом — што у овом случају није.

Сходно томе, Република Српска има пуну законодавну и извршну надлежност над водним ресурсима на својој територији, укључујући методологију одређивања ЕПП.

У Републици Српској, питање еколошки прихватљивог протока је регулисано чланом 65. Закона о водама Републике Српске („Службени гласник РС”, бр. 50/06, 92/09, 121/12, 3/23), који прописује обавезу обезбјеђења протока довољног за очување еколошких карактеристика водотока, на начин да се еколошки прихватљиви проток утврђује на основу хидролошких особина водног тијела за карактеристичне сезоне, као минимални средњи мјесечни проток деведесетпетпостотне обезбијеђености. За разлику од Федерације БиХ, гдје је методологија разрађена кроз посебан правилник, у Републици Српској се процјена ЕПП врши на основу законског оквира.

Стога, не постоји правни основ да се правилник Федерације БиХ примјењује на територији Републике Српске, нити да се пројектна документација израђује према прописима другог ентитета. Такав захтјев би представљао директно задирање у уставну надлежност Републике Српске, што је неприхватљиво и правно неутемељено.

У конкретном случају не постоје неријешена претходна питања јер се у оквирима спроведених истраживања сагледала специфичност локалног система и сезонске варијације протока, те се дошло до валидних података у оквирима одређеног временског периода, који омогућава одржање постојећег еко система.

У оквиру разрађене Студије и Сепарата о утицају изградње и коришћења ХЕ Бук Бијела на животну средину ФБиХ, јасно су дефинисане климатске промјене, утицаји промјена на хидролошке параметре, а хидрауличким анализама су прецизирани утицаји у очекиваним хидролошким сценаријима (мале, средње и велике воде) на профилима у Федерацији БиХ поглавље 6.2. Сепарата: Резултати хидрауличких анализа на међуентитетском подручју водног тока ријеке Дрине, низводно од преградног профила ХЕ Бук Бијела.

Еколошки прихватљив проток ће се одредити на начин и у вријеме како је дефинисано Законом о водама Републике Српске, а не на начин како је наведено у прописима Федерације БиХ. Такође треба напоменути да Федерација БиХ није нигдје примјењивала прописе Републике Српске у утврђивању еколошки прихватљивог протока када се радило о томе да воде из ФБиХ пређу на територију Републике Српске. Поново се поставља питање да ли ће се налози неког органа управе из Федерације БиХ третирати као обавезујуће норме за органе управе Републике Српске или ће органи управе Републике Српске примјењивати прописе Републике Српске и међународне норме у конкретним случајевима. Ми се залажемо за законитост у поступању и примјену прописа Републике Српске, односно

важећих прописа међународног јавног прва када су у питању ови случајеви, што органи Републике Српске и чине. То потврђују дугогодишње активности из ове области и дјеловање околних држава када је у питању ова тема.

Тема претходног питања која се помиње и у овом контексту само потврђује жељу органа управе Федерације БиХ да у свом раду намећу своја мишљења као обавезујућа органима управе Републике Српске.

Предлажемо да органи Републике Српске преиспитају реципрочне мјере у конкретним областима и ресорима према Федерацији Босне и Херцеговине, уколико ови органи наставе са тренутном праксом.

У наставку се наводе примједбе и сугестије које је Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију Републике Српске запримило од заинтересоване јавности током јавног увида у Податке уз захтјев за претходну процјену утицаја на животну средину за ХЕ „Бук Бијела“, као и одговори које је носилац пројекта доставио у оквиру овог поступка. Одговори на наведене примједбе и сугестије допуњени су појашњењима у погледу тога да ли су, и у којој мјери, исте уважене у предметну Студију утицаја на животну средину.

Фондација Атеље за друштвене промјене – АЦТ, доставила је сљедеће коментаре, број 24/10-565:

- „ПРЕТХОДНО ПИТАЊЕ: Сматрамо да нису испуњени услови за вођене поступка претходне процјене утицаја на животну средину за пројекат ХЕ „Бук Бијела“ на подручју општине Фоча због постојања претходног питања. Наиме Уставни суд БиХ је у предмету број У 16/20 од 16.07.2021. године закључио да постоји спор у вези са одлуком о концесији у погледу концесионог добра и надлежности за закључивање уговора о концесији за ХЕ „Бук Бијела“ које је донијела Република Српска. Према Закону о концесијама БиХ, овај спор је требала ријешити Комисија за концесије БиХ у својству Заједничке комисије за концесије што се до данас није десило. С обзиром да се предметни, још увијек неријешени спор тиче статуса концесионог добра, надлежности за њихово доношење, те додијеле концесије на концесионом добру које је државна имовина, поступак је нужно прекинути у складу са чланом 132. Закона о општем управном поступку: „Ако орган наиђе на питање без чијег се рјешења не може ријешити сама управна ствар, а то питање чини самосталну правну цјелину за чије је рјешавање надлежан суд или неки други орган, (претходно питање), он може под условима из овог закона сам расправити то питање или поступак прекинути док надлежни орган то питање не ријешити. О прекиду поступка доноси се закључак, против којег је допуштена посебна жалба.“, све док Комисија за концесије БиХ не ријешити спорна питања између ентитета. Опреза ради, у наставку достављамо и друге коментаре и сугестије.“

Одговор дат у поступку претходне процјене: У свом поступању, Уставни суд се води сопственим правилима, дефинисаним самим Уставом БиХ и Законом о Уставном суду. У питању је *sui generis* поступак у ком смислу нема мјеста примјени Закона о општем управном поступку, како цитиране одредбе, тако ни наведеног прописа у цјелини, те самим тим не постоји ни могућност за примјеном цитираног члана ЗоУП. Конкретно, на својој 122. Пленарној сједници од 16.07.2021. године, Уставни суд је „одлучујући о захтјеву 24 члана Представничког дома Парламентарне скупштине Босне и Херцеговине за рјешавање спора између Босне и Херцеговине и Републике Српске, донио дјелимичну одлуку о допустивости и меритуму и наложио Комисији за концесије Босне и Херцеговине да у својству заједничке комисије за концесије, најкасније у року од три мјесеца од дана достављања ове одлуке, ријешити спорна питања између Босне и Херцеговине и Републике Српске, настала у вези с додјелом концесија.“ У том смислу, Уставни суд је наложио Комисији за

концесије БиХ да расправи спорна питања а не да ревидира поступак или да води нови за додјелу концесије, а будући да Комисија за концесије Босне и Херцеговине у својству Заједничке комисије за концесије није извршила Дјелимичну одлуку Уставног суда Босне и Херцеговине број У 16/20 од 16. јула 2021. године, даљи ток предмета је, услед не поступања по одлуци суда, добио други правац и тренутно се, исто по захтијеву Уставног суда разматрају разлози због којих комисија није успјела да се формира у траженом формату. Истовремено са захтјевом Уставном суду да ријеши спорна питања, поднесен је и захтјев за одређивање привремене мјере, у вези са којим приједлогом поступајући суд није нашао да је иста оправдана или потребна, те до данашњег дана није усвојио и такву мјеру одредио.

Услови и начин спровођења претходне процјене утицаја на животну средину дефинисани су Законом о заштити животне средине Републике Српске и релевантним подзаконским актима. С тим у вези, а у складу са чланом 64. ст. 2. наведеног закона, у поступку претходне процјене утицаја на животну средину се израђују и цијене Подаци уз захтјев за претходну процјену утицаја. Одредбом наведеног члана јасно је прописано шта Подаци уз захтјев за претходну процјену утицаја морају да садрже, те је с тим у вези јасно да Уговор о концесији не чини прилог Података уз захтјев за претходну процјену. На основу наведеног јасно је да се статус Уговора о концесији не може сматрати претходним питањем за ову управну ствар.

Међутим, цијенећи статус предметног пројекта, нема дилеме да један од најважнијих предуслова за реализацију овог пројекта представљају и прецизирана концесиона права. Према статусу пројекта и периоду од када датира план да се изгради ХЕ „Бук Бијела“, чињеница је да носилац пројекта посједује пуноважно издат валидан и важећи документ о концесији. Према доступним информацијама, коначан и правноснажан акт о концесији, није био предмет оспоравања у поступку у којем је донесен, нити је поводом њега вођен спор, а што би евентуално представљало претходно питање у поступку претходне процјене утицаја. Сходно наведеним чињеницама, од посебног значаја је да је Уговор о концесији саставни дио документације која се предаје у оквиру захтјева за издавање еколошке дозволе, а која активност тек слиједи. Чињеница на коју указују Федерално министарство околиша и туризма, Фондација Атеље за друштвене промјене - АЦТ и Удружење „Ресурсни Архус центар у БиХ“, да се пред Уставним судом БиХ води поступак за рјешавање евентуално спорних питања у вези са додјелом предметне концесије, а који поступак треба да спроведе Комисија за концесије БиХ у својству Заједничке комисије у смислу Закона о концесијама, не имплицира нити указује на то да постоје разлози или основе због којих би требало обуставити или застати са поступком претходну процјене утицаја, тим прије што ни сам Уставни суд није, у складу са својим правилима рада, одредио привремену или било коју другу мјеру која би утицала на динамику реализације редовних пројектних активности и законских процедура у вези са исходавањем потребних дозвола и сагласности.

Одговор: Наведене примједбе нису уважене у предметној Студији, јер се односе на питања која нису обухваћена овим документом.

- „УКЉУЧИВАЊЕ ЗАИНТЕРЕСОВАНЕ ЈАВНОСТИ: Чланом 2. Архуске конвенције прописано је да „Јавност које се предмет тиче означава јавност која је под утицајем или ће вјероватно бити под утицајем, или има интереса у одлучивању по питању животне средине; у сврху ове дефиниције, невладине организације које промовишу заштиту животне средине и испуњавање евентуалних захтјева по националном закону сматрати ће се да имају интерес.“ У складу са наведеним, као и чланом 6. став 2 Архуске конвенције законска обавеза Министарства је била да путем јавне обавијести или појединачно обавијести заинтересовану јавност о поступку и могућности учешћа. У овом случају примаран фокус стављамо на све рафтинг центре и грађане Фоче који су под утицајем или ће вјероватно

бити под утицајем пројекта. Обавјештење на интернет страници није ефикасно средство за обавјештавање ових лица с обзиром да они ту регуларно не добијају информације, због чега их треба на адекватан начин информисати како би се благовремено укључили у поступак одлучивања. У том контексту истичемо да на службеној интернет страници Општине Фоча није објављена вијест о поступку јавног увида за претходну процјену утицаја на животну средину за пројекат изградње ХЕ „Бук Бијела“, због чега је јасно да заинтересована јавност није на адекватан и учинковит начин обавјештена о поступку, чиме се такође крши члан 6. став 2. Архуске конвенције. Напомињемо да је информација о провођењу поступка претходне процјене утицаја на животну средину „*conditio sine qua non*“ за учешће у поступку одлучивања, те да је због тога нужно на адекватан начин обавијестити заинтересовану јавност у општини Фоча, те продужити рок за јавни увид како би се могли доставити коментари, односно како би се могло остварити право на одлучивање о конкретним активностима.“

Одговор дат у поступку претходне процјене: Наведене примједбе се односе на процедурална питања поступка претходне процјене утицаја на животну средину и у надлежности су Министарства за просторно уређење, грађевинарство и екологију. Сходно томе, на наведене примједбе носилац предметног пројекта није у могућности дати одговор.

Одговор: Примједба се односи на процедуру претходне процјене и због тога није могла бити уобзирена у ову Студију. Међутим, за потребе израде Студије спроведено је анкетирање становништва које би могло бити под утицајем пројекта, а резултати анкете су представљени у тачки 2.1.10. Анкетирање становништва омогућава прикупљање мишљења, примједби и информација од локалног становништва које је релевантно за процјену утицаја планираног пројекта на животну средину.

- УТИЦАЈ НА ЗАШТИЋЕНА ПОДРУЧЈА И РАФТИНГ АКТИВНОСТИ: Процјену утицаја на животну средину нужно је спровести у складу са Одлуком број 45 COM 7B.93 Одбора за свјетску баштину UNESCO (<https://whc.unesco.org/en/decisions/8244/>), што подразумева процјену утицаја пројекта изградње ХЕ „Бук Бијела“ на Дурмитор и на ријеку Тару у блиској сарадњи са државом Црном Гором. С обзиром да је Тара заштићено подручје потребно је најдетаљније описати утицаје на режим и квалитет воде. Такође је потребно процијенити утицаје на обављене активности рафтинга, као и посљедичне социјалне утицаје. Студија треба одговорити на питање да ли ће изградњом планираних ХЕ доћи до такве промјене режима квалитета воде који ће онемогућити наставак рада рафтинг центара.“

Одговор дат у поступку претходне процјене: Сходно члану 79. Закона о заштити животне средине у посебном дијелу Студије о могућим прекограничним утицајима пројекта на државу Црну Гору, детаљно ће се обрадити и утицај пројекта на Национални парк Дурмитор и ријеку Тару. Према члану 66. став 2. Закона о заштити животне средине, Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију ће у свом рјешењу о потреби спровођења процјене утицаја пројекта и прибављања Студије о процјени утицаја на животну средину дефинисати обим и садржај студије утицаја пројекта на животну средину на основу ког ће се извршити процјена утицаја пројекта на животну средину. Уколико рјешењем надлежног министарства за предметни пројекат буде дефинисана обавеза процјене утицаја пројекта на обављање активности рафтинга, као и посљедичне социјалне утицаје, у Студији о процјени утицаја на животну средину детаљно ће се анализирати наведени утицаји.

Одговор: Детаљно обрађено у Сепарату о прекограничном утицају за Црну Гору тачка 5. (5.1.1-5.1.3), сви наведени утицаји, посебно утицаји на квалитет воде, активности рафтинга, као и утицаји на НП „Дурмитор“ и регионални парк „Пива“.

У тачки 2.4.5 и 2.4.6 Студије описани су утицаји на обављање активности рафтинга, као и социјални утицаји пројекта.

Удружење „Ресурсни Архус центар у БиХ“ је у својим коментарима, број 02-516/24 у великој мјери поновило садржај коментара Еколошког покрета „Озон“ (члан Мреже Архус центра) који се наводе у тачки 2 овог Извјештаја и на које је дат одговор у Допуни Података уз захтјев за претходну процјену, због чега се у наставку наводе само коментари који нису наведени у тачки 2. Извјештаја.

Општи коментар 1: „Производња хидроенергије у Босни и Херцеговини постаје све осјетљивија на флукуације падавина узроковане климатским промјенама. Иако постојећа постројења још увијек могу донекле доприносити уравнотежењу вјетра и сунца, све је неизвјесније у којој се мјери на њих можемо ослањати. Подаци Међународне агенције за енергетику (*IEA International Energy Agency*) показују да је производња из ХЕ у Босни и Херцеговини значајно осциловала у посљедњих 15 година, а просјечна производња се смањила између 2010. и 2022. У таквим околностима нема смисла трошити стотине милиона еура на изградњу нових хидроелектрана; потребни су нам различити извори енергије попут соларних и вјетроелектрана - на локацијама гдје неће бити значајан утицај на природу, уз искрене консултације с локалним становништвом.“

Одговор на општи коментар 1 дат у поступку претходне процјене: Наведени коментар је потребно посматрати у ширем контексту, са крајњим циљем балансирања производње из вјетроелектрана и соларних електрана са базно произведеном електричном енергијом. Базна производња из термоелектрана и хидроелектрана са акумулацијама, за сада тај задатак успјешно обавља, али већ се појављују потешкоће, након наглог испада вјетроелектрана и соларних електрана. Развој хидроелектрана треба посматрати као развој интегралних водопривредних система који имају вишенамјенску функцију, односно треба да остваре економске циљеве - производњу електричне енергије, водопривредне циљеве, социјалне циљеве, циљеве заштите животне средине, рекреативне, туристичке и остале циљеве у сложеној циљној структури. Поставља се кључно питање, каква је тренутна могућност балансирања у условима неповољних климатских услова (посебно јесењи и зимски период: магла, облачно вријеме и без вјетра) када је изграђеност могућих и планираних вишенамјенских водопривредних система (Водопривредна основа БиХ, ЈП Водопривреда БиХ, Сарајево - 1993. године) тек на око 30%. Слична је ситуација и са земљама у окружењу, док је проценат изграђености обновљивих извора енергије из хидроелектрана у ЕУ 75-95 %. У таквој ситуацији због високог степена изграђености вишенамјенских система са ХЕ, неке од земаља ЕУ одобравају градњу реверзибилних ХЕ, које имају значајно веће билансне утицаје на водне токове. Уколико поступимо на начин како предлагете и зауставимо градњу интегралних – вишенамјенских водопривредних система и ХЕ у склопу тих система, онда трајно остајемо на садашњем нивоу изграђености тих система. Према агенди ЕУ о смањењу нискоемисионих гасова у обавези смо да постепено гасимо највеће загађиваче - термоелектране, а у исто вријеме, често стихијски развијамо зелену енергију из соларних и вјетроелектрана. Већ сада како наводите долазимо у апсурдну ситуацију да у зимским и јесењим условима, иако посједујемо релативно велику инсталисаност капацитета за производњу зелене енергије, немамо довољне количине енергије за привреду и домаћинства (у кључним вишемјесечним периодима када је потрошња енергије навјећа), па је увозимо. Каква ће бити ситуација када се почну гасити термоелектране, ко ће преузети улогу произвођача базне енергије. Поред наведеног, поставља се друго стратешко и суштинско питање, каква нам је перспектива опстанка у БиХ са садашњим степеном изграђености вишенамјенских система која је кључна у условима климатских промјена, а то су хидролошки сценарији: мале воде - суше, велике воде - поплаве, али и коришћење вода за водоснабдијевање и наводњавање - водопривредне потребе? Веома скромна и очигледно је, да неконтролисана изградња вјетро и соларних електрана не рјешава проблем, већ само усклађен развој свих

обновљивих извора, укључујући и развој интегралних вишенамјенских водопривредних система са ХЕ у оквиру тих система, вјетроелектрана и соларних електрана пружа могућности одрживе борбе са климатским промјенама. Уколико се не ради на томе, сљеди нам сценарио значајног утршка више милијарди на куповину - увоз, посебно скувих обновљивих извора енергије и економска и политичка зависност ентитета и БиХ, али дефицити резерви воде могу бити пресудни за опстанак. Одговор је јасан, градити интегралне вишенамјенске водопривредне системе поштујући вишенамјенску улогу, заштиту животне средине и учешће јавности, што се односи и на ХЕ „Бук Бијела“. У супротном економска и енергетска зависност ће имати несагледиве неповољне посљедице по Републику Српску, Федерацију БиХ, односно БиХ у цјелини.

Одговор: Одговор који је дат у поступку претходне процјене детаљно је образложен у тачки 2.7. Студије. Сходно томе, наведена сугестија је размотрена приликом израде Студије.

Општи коментар 2: „Све док се питање концесије Бук Бијела не оконча на Уставном суду БиХ, није јасно да ли је концесија легална или не. Стога нема смисла да фирма у власништву ентитета троши још јавног новца на припрему пројекта који се можда неће моћи реализовати. У најмању руку, Република Српска мора причекати док се проблем не ријеши прије него што крене с издавањем дозвола.“

Одговор на општи коментар 2 дат у поступку претходне процјене: Не постоје ни правни нити било који други основи да се легалност концесије за ХЕ „Бук Бијела“ доводи у питање, нити постоји основ да се застане са било којим поступком у вези са реализацијом пројекта који је у току, из разлога што је:

- Концесија је издата од стране надлежног тијела (Влада Републике Српске) под условима и на начин дефинисан релевантним законским и подзаконским актима.
- Предметна концесија није оспоравана ни у једној фази њеног издавања, што значи да није било изјављене жалбе нити било ког другог правног средства у фази издавања, нити је против акта о концесији односно органа који ју је издао вођен управни спор. Ово говори да је акт о додјели концесије коначан и правноснажан и као такав има пуно правно дејство, у ком смислу се исти апсолутно може користити у даљем правном промету и на бази њега могу исходovati потребне дозволе и сагласности.

Одговор: Није потребно вршити допуну Студије по наведеном питању, јер исто не представља предмет овог документа.

Општи коментар 3: „Треба спровести анализу о томе да ли је оправдан изузетак (у складу с чланом 37. Закона о водама („Службени гласник Републике Српске“ бр. 50/06, 92/09, 121/12 и 74/17) у односу на циљеве заштите животне средине из члана 35. Закона о водама. Такође, потребно је ажурирати и ревидирати План управљања водама ОРС Саве 2017-2021 прије него што се покрене поступак издавања дозволе за ХЕ Бук Бијела и друге ХЕ у сливу Саве.“

Одговор на општи коментар 3 дат у поступку претходне процјене: Члан 37. Закона о водама предвиђа изузетак од циљева заштите животне средине који су наведени у члану 35. закона путем Плана за управљање ријечним сливом, гдје се каже да је изузетак неопходан из разлога модификација физичких карактеристика водног тијела површинских вода. У складу са Законом о водама и члана 4. ОДВ, дозвољена је примјена изузетака у односу на циљеве заштите животне средине у свим случајевима када се из оправданих разлога добар еколошки статус/потенцијал не може остварити за одређено водно тијело површинских вода. Основни захтјеви везани за изузетке су специфициковани у члану 4. став (4), (5) и (7) ОДВ на сљедећи начин:

- Члан 4. (4) спецификује услове који морају бити испуњени, ако одговарајуће мјере за достизање циљева заштите животне средине неће бити имплементирани у првом планском циклусу, него у наредним. За Републику Српску ово значи да се циљеви заштите животне средине не могу достићи у пуној мјери до 2021. године, него тек до 2039.;
- Члан 4. (5) захтијева да надлежне институције испуне услове побројане у овом члану, ако се морају успоставити „мање стриктни“ циљеви заштите животне средине;
- Члан 4. (7) образлаже да се у случају будућих инфраструктурних пројеката (БИП), који могу допринијети погоршању статуса водних тијела, могу примјенити посебни изузеци уколико су предузете одговарајуће мјере, које су дефинисане у оквиру овог члана.

Одредбе члана 4. ОДВ транспоноване су у Закону о заштити вода Републике Српске кроз чланове од 35. до 39., а изузеци су третирани у члановима од 37. до 39. Наведене могућности изузетака покушале су се сагледати на бази експертних процјена и за потребе израде Плана управљања обласним рјечним сливом ријеке Саве Републике Српске. На жалост, пуна примјена члана 4. ОДВ се није могла спровести услед недостатка адекватних улазних података за спровођење тражене анализе. Процес анализе изузетака, које прописује члан 4. ОДВ, подразумева транспарентно објашњење (засновано на технички јасним аргументима), зашто се одређене мјере морају „пролонгирати“, тј. да се могу имплементирати: тек након првог циклуса и уз продужење рокова или кроз примјену мање стриктних циљева заштите животне средине. Наиме, да би се избјегле потенцијално значајне грешке у доношењу одлука базираних на веома неизвјесним улазним подацима, наредни плански циклус треба искористити за прикупљање неопходних података и спровођење детаљнијих анализа, како би се у наредном Плану управљања ове анализе могле адекватно искористити за доношење коначних одлука у погледу формирања појединих изузетака од циљева заштите животне средине. Код изградње хидроенергетских објеката са већим акумулацијама и мањим доточима у акумулације у већини случајева долази до промјене квалитативних карактеристика вода и то нарочито у акумулацијама у погледу температурног режима, режима раствореног кисеоника, степена трофичности и слично. Тако изазвани негативни утицаји се веома често преносе и на водна тијела низводно од хидроенергетских објеката. У случају ХЕ Бук Бијела, због релативно мале корисне запремине акумулације и значајних измјена воде (значајних дотока Пива, Тара и Сутјеска) у акумулацију до тих промјена неће доћи или ће бити веома мале. Поменути инфраструктурни пројекат у Плану управљања водама 2018-2021, наведен је као кандидат за изузетке по члану 4. (7) ОДВ. Планом је предвиђено, да се током првог циклуса (2016 - 2021) прикупе неопходни подаци, како би се за потребе наредног плана управљања могла адекватно дефинисати листа изузетака за сваки пројекат понаособ. У Републици Српској План управљања није ажуриран у складу са Законом о водама. Донесен је План за ажурирање Плана за плански период 2022-2027. Јавна установа „Воде Српске“ је током 2019. године, доставила Информацију (број: 12/8.04.1-6309/19 од 26.09.2019. године) кључним учесницима да је приступљено ажурирању Плана управљања Обласним рјечним сливом (дистриктом) ријеке Саве и Требишњице Републике Српске за период 2018-2021. Обавјештења о почетку припреме за прво ажурирање Плана управљања су објављена у дневном листу Републике Српске „Глас Српске“, број 15.065, година LXXVII, од четвртка 26.09.2019. године, страна 20.“

Одговор: Коментар није разматран у оквиру Студије, јер се не односи на предмет овог документа.

Као што је већ наведено, коментари Удружења „Ресурсни Архус центар у БиХ“ у великој мјери су истог садржаја као и коментари Еколошког покрета „Озон“ (члана Мреже Архус центара), који су приказани у тачки 2. овог Извјештаја. Сходно томе, у овом дијелу Извјештаја наводе се само специфични коментари који нису обухваћени у тачки 2. Извјештаја.

Текст преузет из Података са стр. 13-14: „С обзиром да важење еколошке дозволе за ХЕ „Бук Бијела“ још траје, у складу са чланом 96. Закона о заштити животне средине, носилац пројекта је обавијестио надлежно министарство о усвојеним промјенама техничког рјешења. Након достављања Стручног мишљења о могућим утицајима предложених промјена на животну средину и мјере и услове утврђене еколошком дозволом, надлежно министарство је носиоцу пројекта доставило обавијест да су планиране промјене значајне у смислу члана 96. став 6. Закона о заштити животне средине, те се исте не могу обухватити мјерама и условима дефинисаним у еколошкој дозволи бр. 15.04-96-79/19 од 18.12.2019. године, због чега је носилац пројекта, према члану 96. став 6. и 7. Закона о заштити животне средине, дужан поднијети нови захтјев за издавање еколошке дозволе, што подразумева и спровођење поступка процјене утицаја на животну средину у складу са чланом 63. истог закона.“

Специфични коментар 1: „Слажемо се да су измјене у пројекту значајне, али није прихватљиво да се не објави одлука о томе. У овом случају јавност је информисана кроз захтјев за претходну процјену утицаја, али ако надлежно тијело одлучи да промјене нису значајне, јавност није обавјештена и право на приступ правди је ускраћено. Република Српска мора увести измјене у законодавство како би одлука о томе да ли су промјене значајне у пројекту била у форми рјешења које се објављује на веб страници Министарства.“

Одговор на специфични коментар 1 дат у поступку претходне процјене: Уважавајући да се поменута сугестија не односи на претходну процјену утицаја предметног пројекта на животну средину, већ на недостатке постојеће законске регулативе, иста није предмет разматрања овог управног поступка.

Одговор: Специфични коментар није разматран током израде Студије, јер се не односи на предмет овог документа.

Текст преузет из Података са стр. 23: „Елаборатом техничког рјешења прикључка ХЕ Бук Бијела на преносну мрежу биће дефинисани, начин прикључења и напонски ниво на који ће бити прикључена опрема, као и параметри електро-машинске опреме.“

Специфични коментар 2: „Ако је потребна изградња новог далековода, утицај на животну средину мора бити укључен у Студију утицаја, јер без тога ХЕ Бук Бијела не може функционисати.“

Одговор на специфични коментар 2 дат у поступку претходне процјене: Изграђена електроенергетска инфраструктура на локалитету преградног профила ХЕ „Бук Бијела“ је од великог значаја за реализацију овог пројекта, како са економског аспекта, тако и са аспекта елиминисања утицаја на животну средину који може имати додатна изградња инфраструктуре за прихват произведене електричне енергије. У тачкама А.1. Опис физичких карактеристика пројекта и А.3.1. Микролокација наводи се да су на локалитету преградног профила изграђени далеководи ДВ 400 kV ХЕ Бук Бијела - ТС Сарајево 20 и ДВ 220 kV ХЕ Пива - ХЕ Бук Бијела. Веза ХЕ „Бук Бијела“ са електроенергетским/преносним системом БиХ, као и пласман произведене електричне енергије, предвиђени су на постојећем 220 kV напонском нивоу, преко прикључног разводног постројења које је смјештено у непосредној близини постојећих ДВ 400 kV и 220 kV. Овај хидроенергетски објекат има немјерљив значај за сигурно снабдијевање општине Фоча електричном енергијом, која у постојећем стању има само једносмјерно напајање електричном енергијом. У Студији ће се дати детаљније образложење ове проблематике.

Одговор: Описано у Студији тачка 2.3.2.7., разводно постројење се прикључује на постојећи далековод ДВ 400 kV и 220 kV.

Текст преузет из Података са стр. 82: „Измјене и допуне Просторног плана Републике Српске до 2025. године; У измјенама и допунама Просторног плана Републике Српске, у тачки 3. „Просторна димензија економског развоја - еколошка ограничења и социјалне потребе“, у дијелу „Циљеви и концепт развоја енергетике“ наводи се за хидроенергетику, између осталог, израда пројектне документације за пројекте хидроелектрана чија се изградња планира до 2020. године (ХЕ Бук Бијела, РХЕ Бук Бијела, ХЕ Фоча, ХЕ Паунци, ХЕ Бочац II и ХЕ Сутјеска). У дијелу „Циљеви и концепт развоја енергетске инфраструктуре“, у поднаслову „Хидроенергетска инфраструктура“ истиче се значај пројеката ХЕС Горња Дрина (ХЕ Бук Бијела, ХЕ Фоча, ХЕ Сутјеска и ХЕ Паунци), укупне инсталиране снаге 225 MW. У доњој табели наведене су планиране веће хидроелектране и хидроенергетски системи на ријеци Дрини, предвиђени измјенама и допунама Просторног плана Републике Српске до 2025. године.“

Специфични коментар 3: „Чак ако Просторни план Републике Српске до 2025. године формално вриједи још годину дана, јасно је да списак планираних ХЕ не одговара реалности и треба га ревидирати.“

Одговор на специфични коментар 3 дат у поступку претходне процјене: Овај коментар није релевантан за предметни поступак.

Одговор: Коментар није разматран у поступку израде Студије, јер исти се не односи на предмет овог документа.

Текст преузет из Података са стр. 83-85: „Стратегија развоја енергетике Републике Српске до 2035. године“

Специфични коментар 4: „Чак ако Стратегија још формално вриједи, толико је уопштено написана и застарјела да није увјерљива као основа за било који пројект. Коначан нацрт интегрисаног енергетског и климатског плана (NECP) треба споменути, који, иако није усвојен, је много реалнији у будућим плановима.“

Одговор на специфични коментар 4 дат у поступку претходне процјене: Стратегија развоја енергетике Републике Српске до 2035. године је усвојен стратешки документ Републике Српске и као такав се примјењује до 2035. Као што је у коментару наведено Интегрисани енергетски и климатски план (NECP) је у форми нацрта и као такав се не примјењује док се не усвоји. Овај план ће бити разматран у Студији, ако се усвоји до израде нацрта Студије.

Одговор: У тачки 2.8 Студије разматрана је Стратегија развоја енергетике Републике Српске као усвојен стратешки документ Републике Српске, док коначан нацрт интегрисаног енергетског и климатског плана (NECP) није разматран јер није званично усвојен и није званично важећи документ.

Текст преузет из Података са стр. 85-86: „Стратегија интегралног управљања водама до 2024.“

Специфични коментар 5: „Чак ако Стратегија формално вриједи још два мјесеца, јасно је да списак планираних ХЕ, укупно улагање и специфичне инвестиције (ЕУР/КВ) не одговарају реалности и треба ревидирати.“

Одговор на специфични коментар 5 дат у поступку претходне процјене: Стратегија интегралног управљања водама се примјењује до истека 2024., због чега је и наведена у предметном документу. Међутим, наведено запажање је тачно. Потребно је актуелизовати параметре специфичних инвестиција ХЕ у Стратегији интегралног управљања водама за наредни период од 10 година, јер су процјене рађене у 2013. години. За израду Стратегије надлежно је Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске, а документ усваја Народна

Скупштина Републике Српске, тако да се ова сугестија не односи на предметни поступак претходне процјене.

Одговор: Стратегија интегралног управљања водама није разматрана приликом израде Студије, јер је период за који је иста донесена истекао. Сходно томе, није било потребно разматрати наведени коментар.

Текст преузет из Података са стр. 148-149: „Г.11. УТИЦАЈИ НА ТЕРИТОРИЈУ ДРУГОГ ЕНТИТЕТА - ФЕДЕРАЦИЈУ БИХ; Утицај на водни режим ријеке Дрине.“

Специфични коментар 6: „Ту је јасно да Бук Бијела побољшава ситуацију са воденим осцилацијама само током периода мале воде, а не током нормалне или високе воде. У том контексту, каква је овдје улога и утицај ХЕ Фоча, која је иначе описана као компензацијски базен за Бук Бијелу?“

Одговор на специфични коментар 6 дат у поступку претходне процјене: Одговор као у општем коментару рб.2 (на коментаре Еколошког покрета „Озон“) и одговорима на специфичне коментаре на стр. 15 и 146. Не може бити услован само позитиван утицај у хидролошким режимима вода. Уколико нема негативног утицаја у режиму наилаaska средњих вода то значи да је стање без утицаја у односу на постојеће стање. Овај дио - анализе ће се обрадити у Студији провођењем хидрауличног комплексног прорачуна.

Одговор: Детаљно обрађено у Студији утицаја - тачка 2.4.1.2 Утицаји на режиме површинских вода, гдје су приказани резултати хидродинамичког модела са ХЕ „Бук Бијела“ и у тачки 2.4.12.2 Кумулативни утицаји.

Текст преузет из Података са стр. 150: „Имајући у виду удаљеност преградног профила ХЕ „Бук Бијела“ од границе Федерације БиХ (ваздушна удаљеност 16,066 m, дужина тока 21 km), као и присуство погодних притока за мријест ове рибе у овом ријечном сектору, али и дијелова Дрине на којима се природно мријести, не очекује се да ће изградња ХЕ имати значајан негативан утицај по низводни дио популације младице.“

Специфични коментар 7: „Треба укључити и информацију о утицају ХЕ Фоча и ХЕ Паунци, који би били низводно од Бук Бијеле. Ако су сви дио истог хидро система (поготово ХЕ Фоча, која је према јавно доступним информацијама саставни дио пројекта Бук Бијела), то нису кумулативни утицаји, него суштински утицаји пројекта.“

Одговор на специфични коментар 7 дат у поступку претходне процјене: Одговор као у општем коментару рб.2 и специфичним коментарима који се односе на тему овог коментара.

Одговор: У складу са усаглашеним перформанасама – техничким карактеристикама наведених вишенамјенских хидротехничких цјелина, јасно је да је засебну градњу и надоградњу било којег објекта без било каквих ограничења како у фази градње, тако и експлоатације, па је по логици и исхођовање остале пратеће документације одвојено, што се процедурално практикује код сачињавања Студије утицаја и исхођовања еколошких дозвола. Наведене констатације су јасно поткријепљене у хидрауличким анализама у Студији – тачка 2.4.1.2 и тачка 2.4.12.2 кумулативни утицаји.

2. ПРЕГЛЕД МИШЉЕЊА, ПРИМЈЕДБИ, СУГЕСТИЈА ЗАИНТЕРЕСОВАНИХ ОРГАНА И ЗАИНТЕРЕСОВАНЕ ЈАВНОСТИ ИЗ РЕПУБЛИКЕ ЦРНЕ ГОРЕ И ОДГОВОРИ НА ИСТЕ

Министарство екологије, одрживог развоја и развоја сјевера Црне Горе је након спроведених консултација јавности, заинтересоване јавности, заинтересованих органа и организација у сврху

одређивања обима и садржаја Студије утицаја за предметни пројекат доставило сљедеће коментаре и сугестије:

- *КОМЕНТАРИ ЕЛЕКТРОПРИВРЕДЕ ЦРНЕ ГОРЕ*: „Потребно је сагледати утицај ХЕ „Бук Бијела“ на постојеће ХЕ „Пива“ у свим режимима рада, као и сагледати утицај ХЕ „Бук Бијела“ на потенцијалну ХЕ „Крушево“ и ХЕ „Комарница“.”
- **Одговор** : Утицај ХЕ „Бук Бијела“ је детаљно анализиран у тачки 5.1.2. Сепарата о прекограничном утицају за Црну Гору, гдје се анализира постојеће стање са радом ХЕ „Пива“, а затим и са акумулацијом ХЕ „Бук Бијела“. Такође разрађене су допуне у тачки 6.1.2.1. Сепарата. Остале планиране ХЕ у Црној Гори су анализирани у оквиру кумулативних утицаја у тачки 2.4.12.2. Студије утицаја на животну средину.
- *КОМЕНТАРИ ЗАВОДА ЗА ХИДРОМЕТЕОРОЛОГИЈУ И СЕИЗМОЛОГИЈУ (ЗХМС)*: „Потребно је поставити и снимити фиксне репере дуж Пиве, Таре и Дрине, који ће бити снимљени у истом координатном систему за цијели простор будуће акумулације.”
- **Одговор** : У оквиру тачке 7. (7.1.2.1.) Сепарата обрађен мониторинг режима површинских вода, гдје се планира инсталација аутоматских водомјерних станица и одговарајуће геодетске мреже која ће дефинисати геопросторне положаје ових станица. Геодетска мрежа треба бити усаглашена са Републиком Српском (Бих) и Црном Гором.
- *КОМЕНТАРИ МИНИСТАРСТВА ПРОСТОРНОГ ПЛАНИРАЊА, УРБАНИЗМА И ДРЖАВНЕ ИМОВИНЕ*: „Са становишта просторно-планске документације што се тиче обима и садржаја Студије, потребно је детаљније образложити прекогранични утицај. У документацији на достављеном линку у поглављу 10. Прекогранични утицај и 10.1 Утицај на територију Црне Горе недовољно је обрађен, и потребно је детаљније појашњење могућих утицаја за сваки од разматраних сценарија, а на основу нових података који су сакупљани од стране ЗХМС.”
- **Одговор**: Детаљно обрађено у тачкама 3., 5., 6., и 7. Сепарата о прекограничном утицају на животну средину за пројекат изградње и коришћења ХЕ „Бук Бијела, општина Фоча.
- *КОМЕНТАРИ ПАРКА ПРИРОДЕ „ПИВА“*: „Студија утицаја на животну средину у вези са пројектом изградње ХЕ „Бук Бијела“ требало би да садржи: процјену утицаја на биодиверзитет и природне вриједности Парка природе „Пива“, процјену утицаја на туристичке активности у Парку (прије свега рафтинг на ријеци Тари), процјену да ли будућа акумулација захвата територију Парка и процјену стабилности терена - идентификовати могуће ризике од клизишта и земљотреса на територији Парка.”

Даље указујемо да будућа Студија о процјени утицаја на животну средину треба да садржи алтернативе, односно варијантна рјешења и опис могућих утицаја пројекта на животну средину Црне Горе. Опис могућих алтернатива обухвата опис разумних алтернатива које се односе на нацрт пројекта, технологију, локацију, величину и обим, а које су релевантне за пројекат и његове посебне карактеристике, као и опис главних разлога за одабир алтернативе (алтернативног рјешења) укључујући и ефекте на животну средину. Поред описа могућих значајних утицаја на сегменте животне средине Црне Горе, Студија треба да садржи и опис мјера у циљу спречавања, смањења или отклањања значајног штетног утицаја на животну средину Црне Горе, као и програм праћења утицаја на животну средину - мониторинг. Коначно, указујемо на неопходност коришћења посљедње ажурираних података, односно посљедње доступних података.”

- **Одговор:** Детаљно обрађено у тачкама 3., 5., 6., и 7. Сепарата о прекограничном утицају на животну средину за пројекат изградње и коришћења ХЕ „Бук Бијела, општина Фоча.

ПРИМЈЕДБЕ И СУГЕСТИЈЕ „РЕГУЛАТОРНИ ИНСТИТУТ ЗА ОБНОВЉИВУ ЕНЕРГИЈУ И ЖИВОТНУ СРЕДИНУ“, ПОДГОРИЦА, ЦРНА ГОРА

- „Носилац пројекта у Захтјеву није адекватно анализирао прекограничне утицаје на животну средину, односно биодиверзитет и заштићена подручја и она чија је заштита планирана.

Подносилац указује да носилац пројекта није у потпуности анализирао и утврдио могуће прекограничне утицаје на животну средину, као и да није прописао адекватне мјере за њихово отклањање у складу са ЕСПОО Конвенцијом. Наиме, резервоар Бук Бијеле је планиран да се налази на 6 km од комплекса Маглић-Волујак-Зеленгора и водопада Скакавац, који се налази на листи предложених Емералд подручја, односно подручја од посебне важности за заштиту природе, које су дужне успоставити земље Бернске конвенције међу којима је и Босна и Херцеговина. Овај податак се не налази у захтјеву. Поред тога, у погледу прекограничних утицаја на Црну Гору, завршетак акумулације се налази на границама Парка природе Пива, проглашеног 2015. године, и предложеног Натура 2000 подручја Пиве (у складу са Директивом 2009/147/ЕС о заштити дивљих птица). Акумулација је такође удаљена мање од 1 km номиновног кандидата Емералд подручја „остатак кањона Пиве испод хидроелектране“. Такође, национални парк, подручје које се налази под заштитом UNESCO-а и на листи предложених Емералд подручја Дурмитор са кањоном ријеке Таре се налази на око 14 km од акумулације. Поред тога, предложени кандидат за Емералд локалитет „Долина ријеке Ћехотине“ налази се на десној притоци Дрине испод Бук Бијеле и нешто испод фочанског постројења. Пројекат ће утицати на сва ова подручја између Таре, доњег дијела Пиве, Ћехотине и Дрине, које имају прекограничне популације дунавског лососа и других заштићених врста. У захтјеву се спомиње Парк природе Пива и Национални парк Дурмитор, али не и предложено подручје Натура 2000, нити номинована Емералд подручја.

- Подносилац наводи да је неопходно да држава БиХ и Црна Гора идентификују угрожене врсте на својим територијама које захтјевају планове опоравка, као и да израде и имплементирају те планове, и предузму надзор над статусом очувања врста и природних станишта.
- **Одговор :** Студији и Сепарату за Црну Гору су идентификоване угрожене врсте у подручју које је под директним или индиректним утицајем, а који може имати негативне посљедице по неке од тих угрожених врста (тачке 3.2.1-3.2.5. Сепарата). Дата је процјена утицаја на њих као и мјере ублажавања (тачке 5. и 6. Сепарата). Ирационално је да се пратећа документација за овај пројекат бави свим угроженим врстама са територије БиХ и Црне Горе.

- Носилац пројекта у Захтјеву није адекватно анализирао прекограничне утицаје на воде.

Закон о водама Црне Горе („Службени лист РЦГ“, број 27/7 и „Службени лист ЦГ“, бр. 32/11, 47/11, 48/15, 52/16, 2/17, 80/17, 55/16 и 84/18) у члану 157. став 1. прописано је да „Потребе и интереси Црне Горе у области управљања прекограничним водним ресурсима на сливовима утврђених овим законом остварује се одговарајућом међународном сарадњом“, а у ставу 3. истог члана да „У оквиру међународне сарадње Министарство је надлежно за припрему заједничког плана управљања међународним водним подручјем из члана 24а став 1. овог закона“. У дијелу Г.1. УТИЦАЈ НА ВОДЕ, Г.1.2. Фаза експлоатације, на стр.129 захтјева се наводи сљедеће: Уважавајући поставке актуелизоване пројектне документације из 2021. године, не очекују се утицаји на потезе

водених токова Таре и Пиве односно „репа акумулације“, на Црну Гору. Ипак наведену констатацију је потребно приказати и доказати додатним анализама, како би се јасно сагледао утицај, уколико постоји. Међутим приликом позивања на додатне анализе у Захтјеву се не спомиње заједнички план чија садржина је дефинисана чланом 24. наведеног закона, и којег треба узети у разматрање приликом одређивања прекограничног утицаја овог пројекта на воде.

- **Одговор :** Утицај ХЕ „Бук Бијела“ је датаљно анализиран у тачки 5.1.2. Сепарата, гдје се анализира постојеће стање са радом ХЕ „Пива“, а затим и са акумулацијом ХЕ „Бук Бијела“. Такође разрађене су допуне у тачки 6.1.1.1., као и у тачки 7.1.2. Сепарата о прекограничном утицају. Подразумјева се да ће се проведене анализе послужити као основа за поштовање Закона о водама заинтересованих учесника, односно основа за одговарајућу међународном сарадњу и припрему заједничког плана управљања расположивим водним ресурсима на пограничном потезу којег дефинишу осовине водних токова ријека Пиве и Таре.

- У захтјеву није адекватно анализиран утицај отпада на воде и на настанак отпада.

Закон о управљању отпадом („Службени гласник Републике Српске“, бр. 111/13, 106/15, 2/18, 16/18, 70/20, 63/21 и 65/21) у члану 62а прописано је да: „Власник грађевинског отпада управља грађевинским отпадом на начин да обезбједи висок степен заштите људског здравља и заштите животне средине.“ У дијелу захтјева Г.1. УТИЦАЈ НА ВОДЕ, Г.1. Фаза изградње, на стр. 128, који описује утицај на воде у фази изградње хидроелектране, наводи се да због привременог депоновања материјала може доћи до замућења воде водотока. Међутим, дио захтјева Г.5. УТИЦАЈ НА НАСТАНАК ОТПАДА, Г.5.1. Фаза изградње на стр. 134 који описује утицај на настанак отпада каже да „раздвајањем отпада на лицу мјеста вјероватно ће се неке врсте отпада моћи искористити као грађевински материјал“. На основу овог закључује се да је планирано да се грађевински отпад одваја на мјесту настанка. Подносилац сматра да је неопходно да опис утицаја буде досљедан и усаглашен, односно да се прецизира да ли ће се отпад од грађења одлагати уз водоток или ће се разврставати на мјесту настанка. Такође, у захтјеву се наводи да ће 95 % грађевинског отпада који ће се генерисати бити инертан. Чланови 28. и 29. Закона о управљању отпадом прописују да је неопходно да овлашћена стручна организација сачини ивјештај о испитивању отпада којим се врши карактеризација отпада како би се могле урадити мјере и активности за управљање тим отпадом у циљу смањења утицаја на животну средину. Даље у захтјеву се налази списак врсте отпада који треба да се генерише у току изградње ХЕ „Бук Бијела“, од чега је неколико врста класификовано као опасан отпад. У члану 62а Закон о управљању отпадом се наводи да је строго забрањено мјешање опасног грађевинског отпада са другим неопасним отпадом. Дјелује да извјештај о испитивању отпада није сачињен јер се тврдње и процјене у овом дијелу захтјева не позива на њега, те се у захтјеву на основу претпоставке одређују утицаји отпада на животну средину, као и утицаји на настанак отпада.

- **Одговор :** Утицаји од насталог отпада током изградње објеката ХЕ „Бук Бијела“ на Црну Гору не постоје, јер се кључни објекти граде низводно на удаљености од 11,5 km. Напомиње се да су од належних институција Црне Горе затражени, али нису добијени подаци о јавним и дивљим депонијама уз водотокове на Пиви и Тари (затражена карта депонија чврстог отпада и кључних загађивача са базама података). Депоније уз водне токове ће посебно при великим водама транспотовати пливајући отпад до акумулације, што је случај и на ријеци Лим.

- У захтјеву нису анализирани сви кумулативни утицаји хидроелектране на ријеци Дрини.

Подносиоци указују на то да носилац пројекта није адекватно и потпуно анализирао цјелокупни кумулативни утицај постројења на Дрини, а без чега није могуће правилно процијенити утицаје пројекта на животну средину. Дио захтјева о кумулативним утицајима не обухвата постројења на притокама Дрине: три постројења у изградњи на Бистрици, Сутјеска (44 MV, могуће планирано као дио комплекса Горње Дрине), Крушево (Црна Гора, планирано низводно од Пиве), Ђехотина (Црна Гора) и мала хидроелектрана Бјелаве (планирано).

- **Одговор :** Анализа кумулативних утицаја је детаљно обрађена у Студији утицаја на животну средину. Није јасан мотив позивања на укључивање одређених ХЕ чија изградња очигледно није извесна, јер за неведене ХЕ не постоји основна техничка документација.

- Нејасно постављена локација акумулације.

У А.2. Опис техничког ријешења захтјева, представљена је планирана акумулација, гдје је описано да избором преградног профила бране ХЕ „Бук Бијела“, дефинисана је низводна граница акумулације „Бук Бијела“, а која се може изразити и стационажном ријечног тока km 334+550. Природна кота ријечног дна на преградном профилу је 400,0 m н.м., а кота нормалног успора акумулације 434,0 m н.м. Акумулација се пружа, у дужини од 11,5 km, максималне дубине акумулације на преградном профилу 34 m, узводно до Шћепан Поља, састава Пиве и Таре. Овако постављеним рјешењем, нејасан је број објеката и пратеће инфраструктуре који може бити потенцијално угрожен реализацијом акумулације која је планирана узводно од преградног профила. Такође, на графичком прилогу бр.2 Прегледна карта - подручје Пројекта ХЕ „Бук Бијела“, планирана акумулација се узводно пружа до саме границе са Црном Гором, што указује на сумњу приказивања будуће површине акумулације само на територији Босне и Херцеговине (Републике Српске).“

- **Одговор :** Утицај акумулације на постојеће објекте је анализиран у Студији, утицај на објекте у пограничном потезу не постоји. Утицај ХЕ „Бук Бијела“ на погранични потез је детаљно анализиран у тачки 5.1.2. Сепарата, гдје се хидродинамичким моделом анализира постојеће стање са радом ХЕ „Пива“, а затим и са акумулацијом ХЕ „Бук Бијела“. У наведеној тачки јасно се дефинишу утицаји у односу на постојеће поремећено стање са радом ХЕ „Пива“, са тачно дефинисаном контуром акумулације, која се налази у опегу постојећих хидрауличких утицаја ХЕ „Пива“.

ПРИМЈЕДБЕ И СУГЕСТИЈЕ НАЦИОНАЛНИХ ПАРКОВА ЦРНЕ ГОРЕ, ОДНОСНО ДИПЛОМИРАНОГ БИОЛОГА ТАМАРЕ БРАЈОВИЋ

- „У циљу добијања јасне слике и адекватне процјене утицаја реализације планираног пројекта на животну средину, првенствено је важно обезбиједити податке „нултог“ стања простора обухвата будућег пројекта ХЕ. Узимајући у обзир да се планирана локација пројекта налази на удаљености од непуних 12 km од границе Црне Горе, који већим дијелом простора није насељен и представља нетакнути и неурбанизовани дио простора (близина НП Дурмитор). С тим у вези, а у циљу сагледавања позиционираности планиране бране, те оцјењивања величине утицаја неопходно је будућом Студијом дати преглед карте и графику. На основу наведеног, напомињемо да дијелом Података којим се даје опис локације неопходно је дати податке „нултог“ стања свих сегмената животне средине простора обухвата, али и простора на територији Црне Горе, за које се процјењује да потенцијално може бити под негативним утицајем функционисања предметног пројекта. То је посебно важно са аспекта обезбјеђивања података о квалитету воде, ваздуха, земљишта

и постојећег биодиверзитета. Без адекватног приказа „нултог“ стања није могуће очекивати адекватну процјену негативних утицаја и у складу са тим дефинисати мјере заштите и будући мониторинг.

- **Одговор:** У Студији и Сепарату за Црну Гору (тачка 3.2.5.) детаљно је истражен биодиверзитет пројектног подручја, како у РС (БиХ) тако и у Црној Гори. Констатација да је пројекат у близини НП „Дурмитор“ једноставно не стоји и све је детаљно објашњено у Сепарату уз све пратеће графичке приказе (тачка 5 – 5.1.3. Сепарата за Црну Гору). На званичан захтјев да се уступе подаци о стању животне средине и биодиверзитета у пограничном подручју Црне Горе у којем може доћи до негативних утицаја, надлежне институције Црне Горе су остале нијеме чак и после треће ургенције, иако их на то обавезује ЕСПО конвенција.
- Такође, истим дијелом будуће Студије, а у дијелу који се односи на релативну заступљеност, доступност, квалитет и регенеративне капацитете природних ресурса (укључујући тло, земљиште, воду и биодиверзитет) простора будуће трасе, те њихових апсорпционих капацитета, неопходно је на основу карактеристика наведених природних ресурса („нулто“ стање) дати јасно и конкретно образложење. Наиме, неопходно је јасно дефинисати вриједност регенеративних и апсорпционих капацитета природних ресурса, са посебним освртом на оне који ће бити значајно изложени притиску са могућношћу трајног губљења одређених станишта, током реализације и функционисања будућих пројеката.
 - **Одговор:** Како се утицај планиране ХЕ „Бук Бијела“ на територију Црне Горе у потпуности поклапа са петодеценијским негативним утицајем рада ХЕ „Пива“ на исти простор ријеке Таре, то се сматрало да нема сврхе да се разматрају ни регенеративни ни апсорпциони капацитети у овом потезу водног тока Таре. Надаље, оперативним мјерама управљања ХЕ „Бук Бијела“ предвиђено је да се и овај утицај, иако се у потпуности поклапа са оним који ствара ХЕ „Пива“, у потпуности избјегне (тачка 6. Сепарата).
- У дијелу Података у којем се разматрају алтернативна рјешења, а полазећи од тога да планиране активности неопходне за реализацију и функционисање предметног пројекта, могу потенцијално имати значајан индиректан утицај на биодиверзитет и станишта на простору Црне Горе (посебно на вриједност НП-а Дурмитор), неопходно је кроз процес разматрања алтернатива дати јасан приказ могућих утицаја сваке појединачно. Наиме, у циљу интегралног приступа и чињенице да предметни пројекат може у већој или мањој мјери тангирати шири простор, па самим тим и простор на територији Црне Горе (близина НП Дурмитор), треба имати на уму да разлози избора најповољнијег рјешења морају бити наслоњени на критеријуме и ограничења заштите животне средине, односно заштите вриједног биодиверзитета. Користимо прилику да напоменемо, да између осталог, управо претходно одређене вриједности регенеративних и апсорпцијских капацитета у великој мјери могу помоћи у одабиру адекватног пројектног рјешења са аспекта животне средине и минимизирања или потпуног уклањања могућности негативног утицаја на простор Црне Горе.
 - **Одговор:** Утицај на биодиверзитет и станишта на територији Црне Горе је детаљно објашњен у Сепарату. Констатација да је пројекат у близини НП „Дурмитор“ и да може да утиче на било које карактеристике овог заштићеног подручја једноставно не стоји и све је детаљно објашњено у Сепарату уз све пратеће графичке приказе (увод и цијела тачка 5.1.3.).

- Важно је напоменути, да у дијелу утицаја на климу, потребно је узети у обзир Националну стратегију у области климатских промјена, те размотрити отпорност на климатске промјене и образложити наводе минималног утицаја планиране хидроелектране на климу, што спада у важне аспекте разматрања у припреми и реализацији једног оваквог пројекта. Поменуто је значајно и у дијелу очувања стања вриједних станишта биљних и животињских врста простора обухвата и ширег окружења, који подразумијевају и простор Црне Горе, посебно вриједних станишта Националног парка Дурмитор.
 - **Одговор:** Утицај на климу је детаљно разрађен и објашњен у Сепарату о прекограничном утицају на Црну Гору. Сви утицаји на станишта са територије Црне Горе су такође анализирани и објашњени у тачки 5.1.1.-5.1.2.) као и утицаји на она вриједна подручја на територији НП „Дурмитор“ (тачка 5.1.3.).
- У дијелу мониторинга стања сегмената животне средине, неопходно је Студијом дати јасно дефинисан начин вршења и динамике спровођења мониторинга стања вриједних станишта биљних и животињских врста свих сегмената животне средине, а у складу са посебним прописима.
 - **Одговор:** У Сепарату о прекограничном утицају на Црну Гору (тачка 7), детаљно је разрађен планирани мониторинг у зони потенцијалног утицаја пројекта. На крају, а у складу са претходним, а узимајући у обзир одлуку Комитета за свјетску баштину број WHC/23/45.COM/7B.Add.2, са засиједања одржаног у Ријаду 2023. године, у складу са којом смо и ми извјештавали о стању очуваности свјетског добра Национални план Дурмитор, неопходно је поступити по сљедећем:
 - Држава чланица Босна и Херцеговина да потврди статус пројекта ХЕ „Бук Бијела“ и да осигура да се потенцијални утицаји пројекта на ОУВ добро процијене кроз ажурирану процјену утицаја на животну средину (EIA), у блиској консултацији са државом чланицом Црном Гором.
- Сходно наведеном напомињемо да налази неопходне Студије утицаја реализације претходног пројекта на простор НП-а Дурмитор, као UNESCO сајта, која треба бити уређења по јасно дефинисаним критеријумима, морају бити представљени у Студији. Наведено је неопходно како би се адекватно разматрала алтернативна рјешења, те дефинисале адекватне мјере заштите.“
 - **Одговор:** Потенцијални утицај на НП „Дурмитор“ као дио UNESCO-а је детаљно анализиран разрађен у Сепарату о прекограничном утицају на Црну Гору (тачка 5.1.3.).

СУГЕСТИЈЕ ЗА ИЗРАДУ СТУДИЈЕ УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ СА СТАНОВИШТА УПРАВЉАЧА НП ДУРМИТОР

- „Неопходно је прије почетка израде EIA Студије израдити Нулту студију биодиверзитета, у цјелогодишњем аспект, кањона ријеке Таре и околног подручја на који би изградња ХЕ „Бук Бијела“ могла имати утицаја.
 - **Одговор:** Нулто стање биодиверзитета је израђено за подручје на коме постоји потенцијал за директне или индиректне утицаје (тачка 3.2.5. Сепарата). Констатација да је услед близине пројекта НП „Дурмитор“ може доћи до угрожавања биодиверзитета кањона Таре, те да је због тога потребно израдити нулу студију биодиверзитета овог

подручја, једноставно не стоји. Све је детаљно објашњено Сепарту о прекограницном утицају на Црну Гору.

- На захтјев Министарства екологије, одрживог развоја и развоја сјевера, Агенција за заштиту животне средине је израдила Нацрт ревизије студије заштите за НП Дурмитор којом су предложене нове границе и зонација НП Дурмитор. Препорука је да се ова Студија ревизије затражи од Агенције за заштиту животне средине, те да се узме у озир приликом израде EIA Студије.
 - **Одговор:** Ова студија је узета у разматрање приликом анализе потенцијалног утицаја пројекта на НП „Дурмитор“ (тачка 5.1.3.).
- За потребе израде Просторног Плана до 2040. године, у оквиру GEF-MERPPU пројекта „Интергрисање биодиверзитета у сектору политике и праксе и јачање заштите критичних тачака биодиверзитета у Црној Гори“, утврђена је опсежна стручна анализа до сада расположивих просторних података о дистрибуцији врста и станишта од конзервационог значаја у Црној Гори. Преклапањем ових просторних података, идентификована су подручја која треба да буду предмет посебних мјера приликом просторног планирања. Интерактивна мапа конзервационо најзначајнијих подручја које карактерише присуство великог броја врста и станишта одличне и добре репрезентативности, као и мапе и информације о подручјима са међународним статусом заштите у Црној Гори налази се на сајту: <https://biodiversitymontenegro.me/>.
 - **Одговор:** Резултати овог пројекта су узети у разматрање и укључени су у анализу потенцијеног негативног утицаја пројекта на биодиверзитет Црне Горе (тачка 3.2.1.-3.2.5.).
- У оквиру планирања потенцијалног подручја Натура 2000 извршено је мапирање Натура 2000 станишта и врста за подручје НП Дурмитор. Подаци и мапе су у посједу Агенције за заштиту животне средине те исте могу послужити приликом израде EIA Студије.
 - **Одговор:** На званичан захтјев да се уступе подаци о стању животне средине и биодиверзитета у пограничном подручју Црне Горе и НП „Дурмитор“ као и Парка природе „Пива“, надлежне институције Црне Горе су остале нијеме чак и после треће ургенције, иако их на то обавезује ЕСПО конвенција. Што се тиче ових потенцијалних сајтова за НАТУРА 2000 мрежу, а који су на подручју НП „Дурмитор“ исти су узети у разматрање кроз анализу потенцијалног утицаја на НП „Дурмитор“ (тачка 3.2.5. Сепарата).
- У претходном периоду Агенција за заштиту животне средине је израдила и Црвене листе: птица, водоземаца и гмизаваца, као и дневних лептира, а у припреми су црвене листе: биљака, сисара и одоната.
 - **Одговор:** Ове студије су узете у разматрање, дио који је био јавно доступан, јер нисмо добили никакве званичне податке од институција Црне Горе, иако смо се три пута обраћали за доставу истих, оних који су везани за стање животне средине и биодиверзитета, а на шта је Црна Гора као потписница ЕСПО конвенције обавезна.
- У прилогу достављамо БАЗУ ендемских и национално и/или међународно заштићених биљних таксона евидентираних за подручје ријеке Таре (кањон Таре). Напомињемо да 84 таксона, колико их је наведено у БАЗИ, није коначан број, већ број литературних и

теренских података који се тренутно налазе у БАЗИ података, коју редовно допуњава и ажурира Стручна служба ЈПНПЦГ. Са сигурношћу се може рећи да су у кањону Таре присутни и други заштићени биљни таксони, попут орхидеја (*Anacamptis mario*, *Epipactis helleborine*, *Neottia nidus-avis*, *Cephalanthera rubra* и др.- све орхидеје су на националној листи и на CITES листи заштите), висibaba - *Galanthus nivalis* (HD Ann.V, CITES Ann.II, Ann.B), али и још неке ендемске врсте за које тренутно немамо податке.

- **Одговор:** Утицаји на кањон Таре у саставу НП „Дурмитор“ детаљно су обрађени у Сепарату о прекограничном утицају на Црну Гору (тачка 5.1.3.)
- Посебну пажњу треба посветити истраживањима шумских екосистема, а нарочито четинарских и процијенити утицај микроклиматских промјена на ове екосистеме.
 - **Одговор:** У зони потенцијалног директног или индиректног утицаја овог пројекта, шумски екосистеми су детаљно истражени (тачка 3.2.5. Сепарата).
- У кањону Таре посебно су осјетљиве три салмонидне врсте риба и то: липљен, младица и поточара које би успоравањем дијела тока узводно од језера условило квалитативне и квантитативне промјене главних еколошких фактора, што ће утицати на ове три врсте. Нарочиту пажњу треба посветити младици (*Hucho hucho*) која је на IUCN листи угрожености означена као EN.
 - **Одговор:** Утицаји на живи свијет кањона Таре и ријеке Таре у саставу НП „Дурмитор“ (и не само у оквиру овог НП-а), детаљно су обрађени у Сепарату о прекограничном утицају на Црну Гору на основу расположивих података и истраживања (тачке 3.2.4. и 3.2.5.).
- Неопходно је извршити детаљна истраживања водених бескичмењака, као и оних који живе у кањону ријеке Таре, дневни лептири, тврдокрилци, солике муве, гастроподе и др.
 - **Одговор:** Утицаји на живи свијет кањона Таре и ријеке Таре у саставу НП „Дурмитор“ (и не само у оквиру овог НП-), детаљно су обрађени у Сепарату о прекограничном утицају на Црну Гору на основу расположивих података и истраживања (тачка 3.2.4. и 3.2.5.).
- Кањон ријеке Таре је важно станиште заштићених врста сисара: видре, слијепих мишева, дивокосе, вука и медвједа.
 - **Одговор:** Утицаји на живи свијет кањона Таре и ријеке Таре у саставу НП „Дурмитор“ (и не само у оквиру овог НП-), детаљно су обрађени у Сепарату о прекограничном утицају на Црну Гору на основу расположивих података и подлога и проведених истраживања (тачке 3.2.4. и 3.2.5.).
- У прилогу достављамо листу приоритетних врста птица у кањону ријеке Таре са њиховим статусом заштите. Напомињемо да 45 врста, колико их је наведено у листи није коначан број птица које насељавају кањон ријеке Таре, већ да се ради о приоритетним врстама које је ЈПНПЦГ препознало у оквиру свог програма мониторинга.

Неопходно је извршити детаљно истраживање гљива, водоземаца и гмизаваца кањона ријеке Таре.

- **Одговор:** Утицаји на живи свијет кањона Таре и ријеке Таре у саставу НП „Дурмитор“ (и не само у оквиру овог НП-), детаљно су обрађени у Сепарату о прекограничном утицају на Црну Гору (тачке 5.1.1. и 5.1.3.), на основу расположивих података и подлога и проведених истраживања (тачка 3.2.). Како је кањон Таре ван утицаја овог пројекта то је нелогично да се раде овако детаљна истраживања биодиверзитета овог кањона.

Надаље, имајући у виду да је ова територија под најстрожим видом заштите (Национални парк) сматрали смо да ћемо добити прецизне податке о живом свијету овог Националног Парка путем инструмента ЕСПО конвенције. Ипак, ни након три званична обраћања, институције у Црној Гори нису прослиједиле тражене податке.

- Посебну пажњу треба посветити утицајима пројекта ХЕ „Бук Бијела“ на климу, хидрологију, сеизмологију, геологију, као и на привредне активности локалног становништва.“
 - **Одговор:** Наведене теме су обрађене у Студији утицаја, али и у Сепарату о прекограничном утицају на животну средину за пројекат изградње и коришћења ХЕ „Бук Бијела“, (тачке 5.1.1.-5.1.3.).

КОМЕНТАРИ ЕКОЛОШКОГ ПОКРЕТА „ОЗОН“

- Општи коментар 1: „Бук Бијела и остале планиране хидроелектране на Горњој Дрини и њеним притокама фрагментираће најважније преостало станиште угрожене рибље врсте младице (*Hucho hucho*), која се налази само у југоисточној Еуропи. Младице ће бити спријечене да слободно мигрирају до свог мријестилишта на притокама Дрине. Како ће брана бити превисока за рибље стазе и како би порибљавање могло нарушити генетски састав ове врсте, утицај - а посебно кумулативни утицај с другим бранама - није могуће ублажити, те Бук Бијела не смије бити реализована.”

Одговор у поступку претходне процјене на општи коментар 1 : Тврдња да је младица само становник југоисточне Европе није тачна, и овим се жели пренагласити значај пројектног подручја за популацију младице. Изградњом ХЕ „Бук Бијела“ младице из овог дијела ријеке Дрине неће бити спријечене да мигрирају узводно у ријеку Тару, као и у ријеку Сутјеску. Овдје морамо да истакнемо да младице не предузимају овако велике миграције као што се то представља, јер нису лососи, нити је то врста која је сродна лососима (као што је то поточна пастрмка), а њена припадност породици *Salmonidae* може да пробуди асоцијацију на лососе. За стање популације младице у ријеци Дрини, у њеном горњем и средњем дијелу тока од кључне је важности ријека Ћехотина која се налази низводно од профила бране ХЕ „Бук Бијела“, али и ријека Лим. Стога је за очекивати да ће се популација ове врсте одржати и након изградње ХЕ „Бук Бијела“. Постоје разни типови рибљих преводница, а свакако у предметном документу се не наводи да само оне могу омогућити да се у потпуности поништи негативан утицај. Рибље преводнице у комбинацији са много ефектнијом мјером порибљавања би требале да смање или пониште ефекат фрагментације. Што се тиче порибљавања, нисмо упознати да је екстремно контраверзно, већ напротив да се ради о једној од најбољих конзервативних мјера када су рибе у питању. Такође, нарушавање генетског састава као термина нам није познато па претпостављамо да се можда мислило на генетску структуру популације риба. Услед мале бројности ове врсте, што због њене биологије, што због риболовног притиска, али и криволова, она је увелико постала хомозиготна за већину истраживаних локуса, те правилним радом у мријестилишту може да се повећа степен хетерозиготности популације младице. Сходно томе, поново истичемо да ова мјера нити је контраверзна нити она изазива нарушавање генетске структуре (ако се под нарушавањем мисли на даље повећање хомозиготности, као и повећаног степена инбридинга). ХЕ „Бук Бијела“ нема уопште толико погубан негативан ефекат како што се жели представити, а нарочито ако се зна да је једна од обавеза и изградња мријестилишта превасходно намијењеног младици. Како на простору југоисточне Европе (Балкана) не постоји мријестилиште са иоле значајнијом производњом млађи младице, планирано ће засигурно бити највећи конзервативни пројекат, али и напор икада учињен у правцу очувања и опоравка ове врсте не само на Балкану већ и шире.

Одговор: Коментар је разматран приликом израде Студије. У поглављу 2.4.1.7 детаљно је анализиран утицај хидроелектране Бук Бијела на икhtiофауну ријеке Дрине. Такође, у поглављу 2.4.12.2 разматран је кумулативни утицај хидроелектране Бук Бијела заједно са постојећим и планираним хидроенергетским објектима у горњем сливу ријеке Дрине.

Општи коментар 2: „ХЕ Фоча представља компензацијски базен за ХЕ Бук Бијела. Стога, обе хидроелектране су дио истог пројекта и морају бити предмет истог поступка издавања дозволе. Питање је и да ли ХЕ Паунци има смисла без Бук Бијеле и Фоче? Ако не, онда и то треба бити дио овог истог пројекта и исте процјене. Који је план за ХЕ Сутјеску? Годинама се не спомиње у јавности, а на стр. 41 Података се наводи да је неопходно зауставити замуљивање акумулације Бук Бијела. Ако је то тачно, онда мора бити дио истог пројекта и предмет исте Студије утицаја.”

Одговор у поступку претходне процјене на општи коментар 2: Планирани интегрални вишенамјенски водопривредни систем ХЕС „Горња Дрина” у свом саставу има интегралне вишенамјенске цјелине са хидроелектранама „Бук Бијела”, „Фоча” и „Паунци” у Републици Српској, које су узајамно усаглашене у кључним перформансама, што је јасно уочљиво из наведених техничких карактеристика датих у предметном документу. То практично омогућује засебну градњу и надоградњу било којег објекта без било каквих ограничења како у фази градње, тако и експлоатације, па је по логици и исходавање остале пратеће документације одвојено, што се процедурално практикује код сачињавања Студије утицаја и исходавања еколошких дозвола.

Студијом утицаја која слиједи након спровођења поступка претходне процјене ова проблематика ће бити обрађена на одговарајући и детаљан начин. ХЕ „Сутјеска” није у плану да се гради, јер се не налази у саставу ХЕС „Горња Дрина”, што је веома значајно са аспекта утицаја на водени екосистем макроподручја акумулације ХЕ „Бук Бијела”.

Одговор: У складу са наведеним одговором у поступку претходне процјене, у Студији утицаја на животну средину дата је пројекција развоја и анализа кумулативних утицаја ХЕС „Горња Дрина”, – тачка 2.4.12.2. Заштита од наноса акумулације ХЕ Бук Бијела дата је у тачки 2.5.1.2. мјере заштите вода и тачки 2.6.2.1. и 2.6.2.2. мониторинг за вријеме грађења и експлоатације.

- Општи коментар 3: „Дио Података о кумулативном утицају укључује ХЕ Пива, ХЕ Фоча и ХЕ Паунци, али не укључује сљедеће хидроелектране (с обзиром на важност притока за мријест, није допустиво занемарити ове хидроелектране): 3 ХЕ су у изградњи на Бистрици, ХЕ Сутјеска, ХЕ Крушево се спомиње у тексту на почетку, али нема даљих информација, ХЕ Ђехотина се планира у Црној Гори, али се не спомиње и ХЕ на Бјелави је планирана, али се не спомиње.”

Одговор у поступку претходне процјене на општи коментар 3: Упитна је основа да се анализира кумулативни утицај осталих ХЕ на притокама Дрине, које нису у саставу ХЕС „Горња Дрина”, посебно оних у другим државама (за које нема назнака везаних за активну израду било које врсте документације), али и за остале вишенамјенске објекте који се граде према усклађеним параметрима на подручју притока у оквиру слива Горње Дрине. Обрађивачи ће се фокусирати на анализу утицаја у оквиру интегралног водопривредног система ХЕС „Горња Дрина” односно са фокусом на ХЕ „Бук Бијела”, која са осталим цјелинама овог система има усклађене кључне перформансе што омогућава складну одвојену градњу, али и накнадну доградњу осталих објеката ХЕ „Фоча” и ХЕ „Паунци”, што ће се детаљније разрадити у Студији. Наведене хидроелектране, изузев ХЕ „Сутјеска”, су проточне хидроелектране без акумулационог простора и не утичу на хидролошки режим водотока на ушћу у ријеку Дрину. Од изградње ХЕ „Сутјеске” се одустало након спроведених геолошких истражних радова и проблема вододрживости у десном боку бране.

ХЕС „Горња Дрина” предвиђа изградњу 3 бране на потезу горњег тока Дрине до ентитетске границе: ХЕ „Бук Бијела”, ХЕ „Фоча” и ХЕ „Паунци”. Сва ова три објекта су планирана са истим инсталисаним протицајем од 450 m³/s, тако да они представљају независне цјелине у смислу изградње, па се на основу Студија оправданости и најбољих економско-техничких показатеља носилац пројекта определијелио прво за изградњу ХЕ „Бук Бијеле”. Остале двије низводне хидроелектране, ХЕ „Фоча” и ХЕ „Паунци”, ће се градити када се за то створе услови, као и други алтернативни капацитети у Републици Српској.

Одговор: Коментар је разматран у току израде Студије. У тачки 2.4.12.2 разматран је кумулативни утицај хидроелектране Бук Бијела заједно са постојећим и планираним хидроенергетским објектима у горњем сливу ријеке Дрине.

- Општи коментар 4: „Утицај вађења шљунка за пројекат мора бити укључен у Студију утицаја. Ако постоји потреба за додатним далеководом, такође мора бити укључен.”

Одговор у поступку претходне процјене на општи коментар 4: Утицај вађења шљунка биће укључен у потребном обиму и детаљности обраде у Студију утицаја.

Одговор: Коментар је разматран у току израде Студије. У Студији у тачки 2.4.1.1. се наводи да локација лежишта Челиково Поље са које ће се вршити експлоатација шљунка, пијеска и конгломерата за потребе изградње предметне хидроелектране, није обухваћена овом процјеном. Носилац пројекта ће за експлоатацију на наведеном лежишту, покренути посебну процјену утицаја на животну средину и, на основу резултата, биће издата еколошка дозвола. Такође, у тачки 2.5.1.1. се наводи да се камени агрегат потребан за изградњу предметне хидроелектране набавља искључиво са експлоатационог поља за које је издата важећа еколошка дозвола.

- Општи коментар 5: „2021. године Свјетска банка је објавила стратегију с приједлогом да се ревидира пројекат Бук Бијела и да буде проточна електрана. Ни ову верзију не подржавамо јер би утицај на животну средину и локалне економске активности и даље био неподношљив. Поставља се питање зашто нису узети у обзир закључци и препоруке из Студије?”

Одговор у поступку претходне процјене на општи коментар 5: У претходној процјени разматра се усклађеност предметног пројекта са релевантним планским и стратешким документима који су усвојени од стране ентитета Републике Српске и БиХ. Документ који је наведен у претходној примједби не спада у планске и стратешке документе ентитета Републике Српске и БиХ, те као такав није обавезујући. Такође, по основу енергетске независности и потребних капацитета базне енергије и водопривредних потреба, наведена примједба је у колизији са виталним интересима Републике Српске и БиХ.

Одговор: Одговор дат у поступку претходне процјене узет је у обзир и приликом израде Студије. Наведени коментар није разматран у току израде Студије.

Општи коментар 6: „Студија утицаја мора укључити сва заштићена и планирана заштићена подручја. Акумулација Бук Бијела би била око 6 km од Националног парка Сутјеска и од локалитета номираниог као Емералд подручје комплекс Маглић-Волујак-Зеленгора (шифра локације: БА0000009). Пројекат би имао утицај на врсте које настајују ријеку Сутјеску, која ће бити дјелимично потопљена акумулацијом. Национални парк се спомиње у студији, али не и номиновано Емералд подручје.”

Одговор у поступку претходне процјене на општи коментар 6: Претходна процјена ће бити допуњена са подацима за предложено Емералд подручје Маглић-Волујак Зеленгора у тачки А.3.2., у дијелу текста под насловом „Заштићена подручја”. Констатација да ће пројекат имати утицај на

врсте које настањују ријеку Сутјеску, која ће бити дјелимично потопљена не стоји. Наиме, утицај успора акумулације ХЕ „Бук Бијела” је 890 m по водном току Сутјеске. Како се може уочити из сателитског снимка предметног терена, тај утицај је у обухвату двије кривине и потез широке ријечне долине и ушћа главног тока Дрине. У протоку без акумулације (садашње стање) постоји утицај вода Дрине на Сутјеску због геоморфологије ријечних корита, посебно у условима средњих и великих вода. У условима великих вода Дрине тај утицај је значајно већи него наведени под успором акумулације. Тако да се не може констатовати да има значајног утицаја на живи ток ријеке Сутјеске, као и на присутне врсте у овој ријеци. Ова проблематика ће бити детаљније обрађена у Студији након спроведених теренских истраживања. Претходна процјена ће бити допуњена наведеним подацима у тачки Г.7.

Одговор: Констатација је разматрана приликом израде Студије. У поглављу 2.1.9 дат је преглед свих заштићених подручја на територији општине Фоча. Поред тога, наведени су и подаци о подручјима предложеним за Емералд мрежу, међу којима је и Емералд подручје Маглић – Волујак – Зеленгора (шифра локације: BA0000009).

У поглављу 2.4.8 анализирани су утицаји на постојећа заштићена подручја, као и на предложена подручја Емералд мреже, при чему је разматран и утицај на Емералд подручје Маглић – Волујак – Зеленгора.

Општи коментар 7: „Парк Тара обухвата ријеку Тару у БиХ и штити младицу и пеша. Њихове популације ће бити озбиљно погођене изградњом, потапањем и миграцијским баријерама од постројења низводно. Предложено подручје Натура 2000 Љубишња -кањон Таре (BA7200046) састоји се од дјела подручја које је већ заштићено као Парк Природе Тара. Међутим, степен заштите за Натура 2000 је строжији него за Парк Природе, што треба узети у обзир. Парк Природе се спомиње у Подацима, али не и предложено Натура 2000 подручје.”

Одговор у поступку претходне процјене на општи коментар 7: Претходна процјена ће бити допуњена са подацима за потенцијално Натура 2000 подручје Љубишња-кањон Таре у тачки А.3.2., у дијелу текста под насловом „Заштићена подручја”. Што се тиче фауне риба ријеке Таре, планирана акумулација Бук Бијела ће имати позитиван утицај на њих. Наиме, главна мријестилишна зона риба из овог дијела ријеке Дрине је управо Тара (некада је томе служила и Пива, али услед изградње ХЕ „Пива” и дневних колебања водостаја на дијелу ријеке који је низводно од ове ХЕ, тај дио Пиве је неповољан по мријест). Дакле, рибе ће и даље моћи да мигрирају узводно од профила бране ка Тари. Постојање акумулације која ће бити акумулационо-проточног типа омогућиће увећање капацитета средине за рибе (већа запремина значи и више хране и више простора), а из проточне акумулације ће рибе (пастрмске врсте) моћи слободно да мигрирају узводно како би се мријестиле. Сама акумулација значи и да неће моћи тако лако да се изловљавају пастрмске врсте (што легално што илегално струјом и подводном пушком), па ће бити једна врста рефугијума који ће опет са друге стране омогућити да се у узводној Тари повећа бројност риба. Постојање природних или вјештачких језера у системима ријека сличног типа имају позитиван ефекат по рибљу фауну узводних подручја што се може потврдити бројним примјерима. Дакле сама акумулација ће позитивно утицати на популације риба ријеке Таре.

Одговор: Констатација је разматрана у поступку израде Студије. У тачки 2.4.8.1. Студије разматрани су утицаји на потенцијално Natura 2000 подручје Љубишња -кањон Таре (BA7200046).

- Општи коментар 8: „Јужни дио акумулације такође ће потапати дио предложеног подручја Натура 2000 Маглић-Волујак- Зеленгора (BA7300047), које је шире од Емералд подручја. Тиме би био обухваћен цијели ток ријеке Дрине унутар локалитета, чиме би се уништило готово цјелокупно станиште двију врста риба - младице (*Hucho hucho*) и пеша (*Cottus gobio*),

као и већи дио станишта ријечног рака (*Austrosotamobius torrentium*). Предложено Натура 2000 подручје се не спомиње у Подацима. Научни подаци за предложена подручја Натура 2000 прикупљени су у склопу пројекта “Подршка спровођењу Директиве о становнишима и Директиве о птицама у Босни и Херцеговини”, који је завршен у јануару 2015. Приједлоге подручја Натура 2000 одобрила су релевантна министарства и одјел за просторно планирање Брчко Дистрикта, која су учествовала у заједничкој радној групи за пројекат. Као таква, локалитете треба третирати као званичне научне приједлоге којима је потребна заштита у складу с Бернском конвенцијом и ЕУ Директивом о стаништима. Дакле, БиХ има обавезу заштитити их од 2015. године. Сваки значајнији утицај на ова подручја онемогућио би њихову заштиту унутар мреже Емералд или Натура 2000.”

Одговор у поступку претходне процјене на општи коментар 8: У Републици Српској не постоје официјелно регистрована кандидована или номинована Натура 2000 подручја, с обзиром да БиХ није чланица ЕУ. Пројекат „Подршка имплементацији Директиве о птицама и стаништима у Босни и Херцеговини” имао је за циљ идентификацију потенцијалних Натура 2000 подручја у БиХ са одговарајућим кодовима локација, површинама, присутним врстама и стаништима. Овим пројектом је предложена прва листа прелиминарних Натура 2000 подручја за Босну и Херцеговину, која нису званично призната нити имају планове заштите и управљања. Све радње и активности проистекле из наведеног пројекта правно дејство на територији Републике Српске имају тек након добијања сагласности Владе Републике Српске. Подручје Маглић-Волујак-Зеленгора се налази на листи потенцијалних Натура 2000 подручја која је дефинисана наведеним пројектом и није званично регистровано као кандидовано подручје за заштиту. Ово подручје се једноставно може сматрати „подручјем од интереса”. Као што је описано у методологији наведеног пројекта, потенцијална подручја Натура 2000 су дефинисана на основу експертске процјене, није спроведена теренска верификација врста и станишта. Такође, у самом пројекту се наводи да је ово први приједлог мреже и не треба и не може се сматрати коначним, док се не спроведу детаљнија теренска истраживања и анализом не утврди у којој мјери овај приједлог задовољава дефинисане критеријуме, те које недостатке треба поправити у будућности. Не постоји расположив референтни материјал за подручје Маглић-Волујак-Зеленгора и ако подручје буде регистровано као кандидовано Натура 2000 подручје, спровешће се теренска истраживања, која ће бити усмјерена на конкретна угрожена станишта, те као резултат ових истраживања биће дефинисан и реалан обухват овог подручја. За разлику од потенцијалног Натура 2000 подручја Маглић-Волујак-Зеленгора које није званично регистровано као кандидовано подручје за заштиту и чији обухват не можемо сматрати коначним, не смије се занемарити чињеница, да је за реализацију пројекта ХЕ „Бук Бијела” извршена експропријација још 70-их година и да је сходно томе намјена површине земљишта која ће бити обухваћена акумулацијом, прецизно дефинисана деценијама у свим планским документима овог подручја. Претходна процјена ће бити допуњена са подацима о потенцијалном Натура 2000 подручју Маглић-Волујак-Зеленгора у тачки А.3.2. у дијелу текста под насловом „Заштићена подручја” и по питању утицаја на ово подручје у тачки Г.7.

Одговор: Коментар је разматран у току израде Студије . У тачки 2.4.8.1. Студије разматрани су утицаји на потенцијално Natura 2000 подручје Маглић-Волујак-Зеленгора.

- Општи коментар 9: „У Црној Гори, крај акумулације налази се на границама Парка природе Пива, проглашеног 2015. године, и предложеног Натура 2000 подручја Пива (према Директиви о птицама). Акумулација је такође удаљена мање од 1 km од номинираног Емералд подручја Остатак кањона Пиве испод Хидроелектране (шифра локације: ME000000N). Национални парк, подручје UNESCO-ве баштине и номиновано Емералд подручје Дурмитор с кањоном ријеке Таре (шифра мјеста: ME0000002) налази се око 14 km

од акумулације. Номиновано Емералд подручје “Valley of Čehotina river” (шифра локације: ME0000001) налази се на десној притоци ријеке Дрине испод Бук Бијеле и мало испод ХЕ Фоче. Пројекти ће утицати на сва ова подручја због слободног тока Таре и доњег дијела Пиве и Ђехотине, које су повезане с ријеком Дрином и имају прекограничне популације младице и других заштићених врста. Парк Природе Пива и Национални Парк Дурмитор се спомињу у Подацима, али не и предложена Натура 2000 подручја нити номинована Емералд подручја.”

Одговор у поступку претходне процјене на општи коментар 9: Студија утицаја на животну средину и Сепарати који се раде у наредним корацима, ће бити допуњени са поменути Емералд подручјима. Процјене утицаја на претходно наведена подручја ће бити дате у Студији утицаја на животну средину, у посебном дијелу Студије - Сепарату који се односи на прекогранични утицај пројекта на Црну Гору. Овдје морамо да напоменемо да су ствари у коментару постављене потпуно обрнуто у односу на реалност. Стање на ријеци Ђехотини има пресудан утицај на добро стање популације младице ријеке Дрине у овом сектору, никако обрнуто. Дакле, Ђехотина је најбоља младичарска ријека на Балкану и стање популација младице у овој ријеци утиче на то да се она очува и у Дрини, а не обрнуто. Како нити БиХ, нити Црна Гора нису чланице ЕУ, не можемо ни да причамо о Натура 2000 подручјима, јер се она проглашавају тек моментом уласка у ЕУ. Емералд подручја су само индикатори који би требали да послуже као орјентир за будућа детаљна теренска истраживања која ће дати приједлог стварних граница Емералд сајтова. Ово нас не ослобађа потребе да се са пажњом приступа било каквом просторном планирању у њиховој близини, али ће тек детаљна теренска истраживања и међусекторски преговори унутар влада дефинисати коначан број, позиције и границе. Уосталом и сама ЕУ позива на опрез приликом планирања у њиховој близини, али никако не захтијева искључивост која се прожима кроз коментар.

Одговор: Коментар је узет у разматрање у току израде Студије и Сепарата о прекограничном утицају пројекта на Црну Гору. У тачки 2.4.8. Студије анализирају се потенцијални утицаји на заштићена подручја природе, предложено Емералд подручје и потенцијална Natura 2000 подручја на територији Републике Српске, а у Сепарату о прекограничном утицају на територију Црне Горе анализирају се утицаји на подручја која се налазе на територији Црне Горе, а која су наведена у коментар.

- Општи коментар 10: „Цијела претходна процјена је склона неоснованом оптимизму и доноси закључке о недостатку утицаја прије него што су теренска истраживања уопште урађена. Подсјећамо ауторе Студије утицаја о потреби примјене принципа предострожности.”

Одговор у поступку претходне процјене на општи коментар 10: Претходна процјена је документ којим се даје прелиминарна процјена утицаја пројекта на животну средину на бази расположивих секундарних података. Студијом утицаја предметног пројекта на животну средину даће се квантификација и квалификација очекиваних утицаја пројекта на животну средину на бази допунских теренских истраживања која су у току.

Одговор: Коментар је разматран приликом израде Студије. У оквиру израде Студије утицаја спроведена су вишесезонска теренска истраживања биодиверзитета, која су обухватила анализу флоре, фауне и станишта на пројектном подручју. На основу прикупљених података извршена је детаљна процјена могућих утицаја планиране активности на компоненте животне средине. У поглављу 2.4. Студије дати су описи и оцјене свих релевантних утицаја, укључујући и утицаје на флору, фауну и станишта, у складу са принципом предострожности.

- Општи коментари 11: „Иако нису сва та подручја заштићена националним законодавством, Босна и Херцеговина и Црна Гора имају обавезу да их заштите према Бернској конвенцији. Према чланцима 1, 2, 3, 4, 6.б и 9. Бернске конвенције, ставовима 1-3 Резолуције бр. 1 (1989), Препоруци бр. 14 (1989), Препоруци бр. 16 (1989), Резолуцији бр. 3 (1996), Резолуцији бр. 4 (1996), чланцима 2. и 4. Резолуције бр. 5 (1998), Резолуцији бр. 6 (1998), ставу 1. Препоруке бр. 157 (2011.) и ставовима 1-2 Резолуције бр. 8 (2012.) и Календара provedбе Емералд мреже 2011.-2020. (2015.), који су сви усвојени од стране Сталног одбора Конвенције на темељу чланка 14., Босна и Херцеговина и Црна Гора дужни су:
 1. Одређивати мреже подручја од посебног интереса за очување (ASCI) под називом „Emerald Network“ према објективним критеријумима утврђеним Препоруком бр. 16 (1989). Од 2015. године постоји довољно научних података да се два предложена Натура 2000 подручја у БиХ прогласе ASCI према критеријима 1а., б., ц., е. Препоруке бр. 16; 2. Кандидате за ASCI такође ће именовати владе у складу с националним законодавством или на други начин;
 2. Именовати кандидате за ASCI у складу с националним законодавством или на други начин;
 3. Осигурати предузимање свих одговарајућих и потребних административних мјера како би се осигурало очување станишта врста дивље флоре и фауне и угрожених природних станишта под заштитом у ASCI-јима (то су све врсте и природна станишта наведена у Резолуцијама 4 и 6 која се налазе у посебном ASCI). Држава ће у својим политикама планирања и развоја избјежавати или свести на најмању могућу мјеру свако погоршање ASCI-ја. Очување значи одржавање и обнављање или побољшање абиотичких и биотичких одлика станишта и, гдје је то примјерено, контролу активности које могу индиректно резултирати њиховим погоршањем;
 4. У свјетлу горе наведених обвеза, БиХ и Црна Гора ће предузети потребне мјере заштите и очувања како би одржале еколошке карактеристике кандидата за Емералд подручја (ASCI);
 5. Изузеци за предузимање одговарајућих и потребних мјера за заштиту ASCI (члан 9. Конвенције) могу се учинити и оправдати само под условом да не постоји друго задовољавајуће рјешење, да изузетак неће бити штетан за преживљавање дотичне популације те да постоји једна од сљедећих околности у вези са одлуком: да је у интересу јавног здравља и сигурности, сигурности ваздушног саобраћаја или других важнијих јавних интереса; да има за циљ спријечити озбиљне штете на усјевима, стоци, шумама, рибарству, води и другим облицима имовине; да се узима у обзир заштита флоре и фауне или за истраживање и образовање, репопулацију, реинтродукцију врста;
 6. БиХ и Црна Гора такође ће идентификовати угрожене врсте на својим територијама које захтијевају планове опоравка те израдити и имплементирати такве планове;
 7. БиХ и Црна Гора ће предузимати надзор над статусом очуваности врста и природних станишта у одређеним ASCI и обавјештавати Секретаријат Конвенције о свим важним промјенама које би могле негативно утицати на значајан начин на еколошки карактер означених ASCI или услове који оправдавају њихово одабирање.

С обзиром да би ХЕ Бук Бијела потопила дио предложеног подручја Натура 2000 Маглић-Волујак-Зеленгора (BA7300047) и да би највјероватније имала значајан утицај на Парк Природе Тара због утицаја на рибе, наша мишљење је да се мора извести Оцјена прихватљивости према члану 16.

Закона о заштити природе Републике Српске. Врло смо изненађени да Завод у свом мишљењу није идентифицирао постојећа нити планирана заштићена природна подручја пројекта. Позивамо Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију да што прије донесе подзаконске акте те, поштујући начело предострожности, избегава издавање дозвола за велике пројекте с вјеројатним утицајем на еколошку мрежу док се не успоставе одговарајуће процедуре.”

Одговор дат у поступку претходне процјене на општи коментар 11: По питању утицаја на потенцијално подручја Натура 2000 Маглић-Волујак-Зеленгора (BA7300047) и утицај на ихтиофауну ријеке Таре, већ су претходном тексту дати поједини одговори.

Одговор: Одговор на овај коментар је већ дат у одговорима на претходне коментаре.

- Текст преузет из Података са стр. 15: „А. ОПИС ПРОЈЕКТА, (...) На потезу слива Горње Дрине узводно од Фоче у Републици Српској (БиХ) до границе са Црном Гором за сада нема изграђених хидроенергетских објеката. Међутим, иако на том потезу нема изграђених хидроенергетских објеката, може се констатовати да се ради о већ поремећеним природним режимима ријеке Дрине, јер је у Црној Гори на ријеци Пиви 1976. године изграђена ХЕ „Пива” (Мратиње), инсталисане снаге $P=342 \text{ MW}$, инсталисаног протока $Q_i=3 \times 80 \text{ m}^3/\text{s}=240 \text{ m}^3/\text{s}$ и укупне запремине акумулације $V_u=824 \times 10^6 \text{ m}^3$. Овај хидроенергетски објекат који се налази на територији Црне Горе и након 50 година експлоатације нема изграђен доњи компензацијски базен, те због тога има одређене, а понекад и значајне утицаје на тај потез воденог тока ријеке Дрине у Републици Српској и Федерацији БиХ до акумулације ХЕ „Вишеград”, посебно у периодима малих и средњих вода.”

Специфични коментар 1: „Треба мијењати режим постојеће ХЕ Пива у Црној Гори умјесто градње цијеле нове хидроелектране. Уз то, Црна Гора планира изградњу ХЕ Крушево низводно од ХЕ Пива, која би можда компензовала ХЕ Пива. Не подржавамо изградњу ХЕ Крушево, али треба узети у обзир да ХЕ Бук Бијела није нужно потребна за смањење утицаја ХЕ Пива. Такође, јасно је из дијела „Утицај на водни режим ријеке Дрине“ на стр. 148-149 да би Бук Бијела побољшала ситуацију само током периода мале воде, а не током нормалног функционисања ни велике воде, тако да ни Бук Бијела не „рјешава” поменућу ситуацију.”

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 1: ХЕ „Пива” већ 50 година ради у режиму максимализације производње електричне енергије. По том основу узводни потези ријеке Дрине су под значајним утицајем осцилација нивоа и даље ће бити, а да се на њих не може утицати, јер је дата сагласност на коришћење овог ХЕ постројења, иако није изграђен доњи компензациони базен на територији Црне Горе. Са тог аспекта није могуће утицати или постићи било какав договор о режиму рада овог постројења, који се налази на територији друге државе. Позитиван утицај ХЕ „Бук Бијела” у режиму маловођа отклања кључни негативни утицај режима рада ХЕ „Пива”. Како је јасно наведено утицај ХЕ „Пива” у условима малих и средњих вода се огледа у варијацијама нивоа вода од границе Црне Горе до акумулације ХЕ „Вишеград”, које могу да буду и до 1 m, у зависности колико агрегата ради на ХЕ „Пива”. То су постојећи утицаји и представљају већ значајно поремећено природно стање, а у условима великих вода 2010. године су била поплављена урбана подручја Фоче, Устиколине и Горажда, иако акумулација ХЕ „Пива” има значајне ретензионе капацитете уколико се обаве одговарајућа претпразњења. По том основу једино преостаје да се инсистира на изради Плана управљања акумулацијом и ХЕ „Пива” и поштовања оперативног рада акумулације и ХЕ „Пива” у условима наилазак великих вода - односно благовремено претпразњење и припрема акумулације за ретензирање очекиваног поплавног таласа.

Одговор: Утицаји рада ХЕ Пива су обрађени у Студији у тачки 2.1.13.1. Опис постојећег режима површинских вода, гдје се јасно уочавају негативни утицаји. ХЕ Бук Бијела утиче позитивно у

режимима малих вода. Такође, у складу са оперативним Планом управљања може да има позитивне ефекте у условима средњих и великих вода. Наведене констатације су детаљно обрађене у Студији утицаја на животну средину тачка 2.4.1.2 Утицаји на режиме и квалитет површинских вода и тачки 2.5.1.2. Мјере заштите вода. Такође режими вода су детаљно обрађени у Сепарату за Црну Гору тачка 5.1.1.1, 6.1.1. и 7.2.2.

- Текст преузет из Података са стр. 15: „У оквиру слива Горње Дрине у Републици Српској и БиХ, ХЕ „Бук Бијела” чини окосницу развоја Хидроенергетског система - ХЕС „Горња Дрина”. На основу пројектне документације (идејно рјешење из 2009. године и идејни пројекти из 2012. и 2013. године, те актуелизације идејног пројекта из 2021. године (Енергопројект - Хидроинжењеринг, Београд и Институт Јарослав Черни, Београд), уз ХЕ „Бук Бијела” разматрана је изградња ХЕ „Фоча”, ХЕ „Паунци” на ријеци Дрини и ХЕ „Сутјеска” на ријеци Сутјесци.”

Специфични коментар 2: „Да ли ХЕ Бук Бијела има економског и техничког смисла без ХЕ Фоче и/или ХЕ Паунци? Ако не, онда су један пројекат и морају бити предмет истог поступка процјене утицаја.”

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 2: Одговор дат у тачки 4 - општи коментари. Међутим, како је наведено у тој тачки, поред техничке усаглашености по основу кључних перформанси и могућности одвојене градње и надоградње, то подразумева и позитивну економску валоризацију на начин да се одвојено граде поједине цјелине или надограђују, а појединачно или збирно имају позитивне параметре економске валоризације. Међутим, градња вишенамјенских интегралних система се одређује према приоритетима како је наведено у одговору на општи коментар број 3.

Одговор: У складу са наведеним одговором у поступку претходне процјене, у Студији утицаја на животну средину дата је пројекција развоја и анализа кумулативних утицаја ХЕС „Горња Дрина”, – тачка 2.4.12.2.

- Текст преузет из Података са стр. 35: „Мјеродавне хидролошке подлоге за даље пројектовање су подаци из Регионалне хидролошке студије ХЕС Горња Дрина, израђене 2021. године. За дефинисање режима протока на профилима од интереса за овај пројекат коришћени су подаци са хидролошких станица Дузи (Комарница), Лонци (Комарница), Шћепан Поље (Пива), Шћепан Поље (Тара), Ђурђевица Тара (Тара), Требазје (Тара), Црна Пољана (Тара), Пљевља, Градац, Викоч и Фоча-Алада (Ћехотина), Игоче (Сутјеска), Оплазићи (Бистрица), Фоча мост (Дрина), Басташи (Дрина), Горажде (Дрина) и подаци са бране „Мратиње” - ХЕ „Пива”. Регионална хидролошка студија Горње Дрине је поред опширних хидролошких анализа приказала детаљније и утицај рада ХЕ Пива на проток на профилу ХЕ Бук Бијела. За вриједности средњег годишњег протицаја коришћени су сви расположиви подаци у широј зони разматраног сектора ријеке Дрине, а усвојени период обраде је од 1947. до 2016. године.”

Специфични коментар 3: „Хидролошки услови се брзо мијењају посљедњих неколико година. Није јасно зашто се користе подаци само до 2016. године. Требало би укључити податке до 2023. године.”

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 3: Новије хидролошке подлоге са хидролошким обрадама ће бити укључене у Студију утицаја на животну средину, а у складу са расположивим подацима.

У оквиру Студије ће бити израђен и линеарни тренд дотока будуће акумулације до 2045. год. за велике, средње и мале воде, као и начин прорачуна гарантованог минимума.

Одговор: У оквиру Студије утицаја на животну средину тачка 2.1.6. Климатске и хидролошке карактеристике дати су наведени трендови дотока у акумулацију, односно у тачки 2.1.6.3 климатски и хидролошки трендови.

- Текст преузет из Података са стр. 41: „Друга значајна компонента биланса наноса будуће акумулације ХЕ „Бук Бијела” је улаз наноса из слива ријеке Сутјеске. Међутим, у вези с овим проблемом треба истаћи да се на Сутјесци такође планира изградња бране и акумулације, у склопу ХЕ „Сутјеска”. Уколико би се овај објект градио прије или истовремено са ХЕ „Бук Бијела”, тада би акумулација ХЕ „Бук Бијела” у највећој мјери била заштићена од наноса из ријеке Сутјеске. У сваком случају, објекти за контролу наноса на овој ријеци се морају реализовати, јер ријека Сутјеска транспортује велике количине наноса, које би проузроковале интензивно засипање акумулација ХЕ „Бук Бијела” и низводне акумулације ХЕ „Фоча”.”

Специфични коментар 4: „Треба бити јасно дефинисан план о томе да ли ће се градити ХЕ Сутјеска или не, јер се мора укључити у анализу утицаја комплекса Горње Дрине.”

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 4: Одговор је у контексту продукције наноса. Поставка противерозионих радова дата је у случају градње и неградње ХЕ „Сутјеска”. Уколико носилац пројекта промјени намјеру (ЕПРС) и одустане од изградње ХЕ „Сутјеска”, што је већ извјесно, било би неопходно (а то је и наглашено) реализовати мјере и техничке радове за контролу наноса, јер ријека Сутјеска транспортује велике количине наноса. Изградња ХЕ „Сутјеске” и постојање још једне узводне акумулације од преградног профила будуће ХЕ „Бук Бијела” (ХЕ Сутјеска) значајно би утицала на смањење уношења наноса, али и без ње, примјена мјера и биотехничких радова интегралног противерозионог уређења слива ријеке Сутјеске, имаће значајну улогу у смањењу уношења наноса у будућу акумулацију ХЕ „Бук Бијела”. Дакле, и у случају да се ради или не ради „ХЕ Сутјеска” то подразумева примјену мјера и биотехничких радова противерозионог уређења на притокама Сутјеске, јер те мјере и радови утичу на заштиту и продужење вијека трајања и саме будуће акумулације ХЕ „Сутјеска”, али и акумулације ХЕ „Бук Бијела”. С друге стране, примјена наведених мјера и радова, и без саме акумулације ХЕ „Сутјеска”, утицаће на смањење наноса који се транспортује до преградног профила будуће акумулације ХЕ „Бук Бијела”. Идејни пројекат заштите ХЕ „Бук Бијела” од засипања наносом, Књига 2: Техничко решење, „Енергопројект”, Београд, 1987. године - У овом пројекту дат је преглед радова и мјера на задржавању наноса у сливу ријеке Сутјеске, а они обухватају: 7 преграда у ријеци Сутјесци, - 1 преграда у ријеци Клобучарици, - 1 преграда у притоци Јабушница, - 2 преграде у притоци Хрчавка, - 9 консолидационих појасева у притоци Хрчавка, - 7 консолидационих појасева у притоци Трескавац. Према овом Пројекту, наведне мјере би задржале $418\,375\text{ m}^3$ наноса, чиме би се додатно смањио утицај на будућу акумулацију ХЕ „Бук Бијела”. Остала изворишта наноса за акумулацију Бук Бијела - мале притоке на сектору од Шћепан Поља до профила ХЕ „Бук Бијела”, могу имати само маргиналан утицај на засипање будуће акумулације ХЕ „Бук Бијела”.

Одговор: Заштита од наноса акумулације ХЕ Бук Бијела заснована је на природним рјешењима, који контролишу доспијевање наноса у акумулацију, не ради се о преградама у сливу Сутјеске. Заштита од наноса акумулације ХЕ Бук Бијела детаљно је обрађена у Студији - тачка 2.5.1.2. мјере заштите вода и тачки 2.6.2.1. и тачка 2.6.2.2. мониторинг за вријеме грађења и експлоатације.

- Текст преузет из Података са стр. 41: „А.3.2.8. Сеизмолошке карактеристике; Узимајући у обзир геоморфолошке и геолошке податке и параметре који утичу на сеизмичност,

предметни дио сливног подручја горњег тока Дрине припада терену са различитим степеном максималне сеизмичности. У геолошком стубу третираног подручја заступљени су седименти млађег палеозоику (карбона и перма) који су настали у раздобљу од 360 до 300 милиона година пре данашњице, па су као тако стари били изложени различитим тектонским фазама и обликовањима (слика А.3.2.3). Осим тога, палеозојски и доњи тријасни комплекси су састављени од шкриљаца и пјескара у којима је брзина ширења уздужних сеизмичких таласа релативно мала, што утиче на повећан прираштај степена сеизмичности. Неповољно је што се ти комплекси налазе у близини будуће бране.”

Специфични коментар 5: „Очекујемо много детаљнију анализу о овоме у Студији утицаја. Сеизмичке карактеристике представљају кључни ризик за људе, а није јасно зашто се планира изградња ХЕ на локацији гдје може доћи до потреса.”

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 5: Сеизмолошке подлоге у анализираном документу (Претходна процјена утицаја на животну средину) на који су достављени специфични коментари обрађују пројектно - сливно подручје у Републици Српској. У Студији ће се детаљније обрадити сеизмика преградног профила.

Одговор: Сеизмолошке карактеристике преградног профила детаљно су описане у студији - тачка 2.1.4.6. Сеизмолошке карактеристике терена - Сеизмолошке карактеристике микролокације бране, са закључком „Према карти сеизмичких жаришних зона Југославије (аутори: Арсовски М. и др., 1975) посматрана локација бране и околно подручје се налази у релативно мирној зони са максималним земљотресом магнитуде <4,9, без јачих сеизмичких жаришта у непосредној околини“.

- Текст преузет из Података са стр. 42: „Падавине; За подручје је карактеристичан модификовани маритимни плувио-метрички режим који одликује велика количина и учесталост падавина у зимском периоду, нарочито у касној јесени, уз споредни максимум у априлу или мају, те суво љето. У оквиру Студије из 2021. године, анализа падавинског режима на подручју Горње Дрине је урађена на основу свих доступних података, са 24 падавинске станице на територији Црне Горе и Републике Српске (БиХ), за период од скоро шест деценија (од 1958. до 2016. године).“

Специфични коментар 6: „Треба укључити и податке до 2023. у Студију утицаја.”

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 6: Претходна процјена утицаја на животну средину, тачка А.3.2.9. је допуњена са мјерењима до 2023. године, а у складу са расположивим подацима (Статистички годишњак, Републички завод за статистику Републике Српске (rzs.rs.ba) и Годишњак, Завод за хидрометеорологију и сеизмологију Црне Горе (meteo.co.me). У Студији, у оквиру климатских параметара, биће израђен линеарни тренд падавина на предметном подручју до 2045. године, а у складу са расположивим подацима.

Одговор: Извршене допуне података у Студији и дате анализе у тачки 2.1.6.1 Климатске карактеристике, 2.1.6.2. Хидролошке карактеристике и 2.1.5.3. Климатолошки и хидролошки трендови.

- Текст преузет из Података са стр. 43: „Просјечне годишње суме падавина у овом периоду су биле од 800,8 до 1245,8 mm, што значи да у претходних пет година просјечна количина падавина није одступала од уобичајених, које су рачунате у Студији из 2021. године. Највеће мјесечне суме падавина су углавном забиљежене током новембра и децембра, а најмање током љетњих и јесењих месеци.”

Специфични коментар 7: „Годишњи просјек није нужно најважнији податак када је у питању производња из ХЕ. То што просјек није другачији не значи да не може доћи до проблема са сушом или високим водама у одређеним периодима године.“

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 7: У претходној процјени утицаја су биле приказане мјесечне суме падавине на мјерној станици Фоча, за период 2018-2022. Тачка А.3.2.9. је допуњена са подацима о мјесечним сумама падавина до 2023. год., како за Фочу, тако и за друге мјерне станице од интереса за предметни пројекат, а у складу са расположивим подацима.

Одговор: Када је у питању процјена, односно планирање производње ХЕ мјеродавна је линија трајања протицаја. У Студији су дате анализе у тачки 2.1.6.1 Климатске акarakterистике, 2.1.6.1. Хидролошке карактеристике и 2.1.5.3. Климатолошки и хидолошки трендови, који се односе и на будуће пројекне периоде.

- Текст преузет из Података са стр. 43: „Снијег; У Студији из 2021. године, висина сњежног покривача обрађена је за 8 метеоролошких станица, на основу доступних података за период од 1970. до 2016. године. На посматраном подручју сњежни покривач је присутан у хладној половини године, на Жабљаку и дуже, док се на високим планинским врховима може задржати и током цијеле године. Просјечан број дана са сњежним покривачем у наведеном периоду кретао се од 44 дана на Тјентишту и у Фочи до 156 дана на Жабљаку. На територији општине Фоча, у периоду од 2018. до 2022. године, сњежни покривач био је присутан од 23 до 34 дана. У Подацима је дат и графички приказ броја дана са снијегом и других метеоролошких показатеља карактеристичних за јесењи и зимски период (грмљавина, магла, мраз).“

Специфични коментар 8: „Иако је период анализе краћи, чини се да је број дана са снијегом у општини Фоча значајно мањи сада него што је био просјечан број дана између 1970. и 2016. године. Треба укључити податке и за остале локације у сливу Дрине до 2023. у Студију утицаја и узети их у обзир у економским анализама пројекта, јер није јасно да ли је пројекат исплатив са смањеним бројем дана са снијегом у односу на претходне периоде.“

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 8: Претходна процјена утицаја, тачка А.3.2.9. Климатске карактеристике, допуњена је са резултатима мјерења до 2023. год., а у складу са расположивим подацима. Пројекат је економски исплатив, у анализи дотока у акумулацију рачунати су сви климатолошки параметри.

Одговор: Извршене допуне података у Студији и дате анализе у тачки 2.1.6.1 Климатске карактеристике, 2.1.5.2. Хидролошке карактеристике и 2.1.5.3. Климатолошки и хидолошки трендови.

- Текст преузет из Података са стр. 44: „Температура; Температура ваздуха је један од основних климатолошких елемената. Њена директна функционална зависност је везана за географску ширину (биланс зрачења, односно, дужина осунчавања), географску дужину и надморску висину. У оквиру Студије из 2021. године урађена је анализа температурног режима за 9 метеоролошких станица, на основу расположивих података за период од 1961. до 2016. године. На основу података о средњим дневним температурама ваздуха одређене су просјечне годишње температуре ваздуха које су приказане графички, на слици која слиједи.“

Специфични коментар 9: „Треба укључити податке до 2023. обзиром на промјену температуре и утицај који ХЕ може имати на локалну климу, маглу итд.“

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 9: Претходна процјена утицаја на животну средину, тачка А.3.2.9. Климатске карактеристике, допуњена је са резултатима мјерења до 2023. год., а у складу са расположивим подацима. У Студији, у оквиру климатских параметара, сходно расположивим подацима, биће израђен линеарни тренд температуре ваздуха до 2045. године.

Одговор: Извршене допуне података у Студији и дате анализе у тачки 2.1.6.1 Климатске карактеристике, 2.1.5.2. Хидролошке карактеристике и 2.1.5.3. Климатолошки и хидролошки трендови.

- Текст преузет из Података са стр. 45: „Релативна влажност ваздуха; Релативна влажност ваздуха представља степен засићености ваздуха воденом паром изражен у % и обрнуто је сразмјерна температури ваздуха. Сматра се да је ваздух веома сув ако је релативна влажност мања од 55%, умјерено сув при релативној влажности од 55% до 74%, умјерено влажан при релативној влажности од 75% до 90% и веома влажан са више од 90% водене паре. У Студији из 2021. су обрађени подаци на 9 станица на предметном подручју, за период од 1970. до 2016. године. Вриједности релативне влажности су биле равномјерно распоређене током године, а просјечне годишње вриједности се крећу од 77 до 83%. Према подацима из Статистичког годишњака, сличне вриједности релативне влажности ваздуха су мјерене и у периоду од 2018. до 2022. године, када су се просјечне годишње вриједности кретале од 79 до 83%.“

Специфични коментар 10: „Годишњи просјек није нужно најважнији податак сто се тиче влажност ваздуха. То што просјек није другачији не значи да не може доћи до високе влажности ваздуха у одређеним добима године.“

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 10: Поглавље о климатским карактеристикама, у дијелу који се односи на овај параметар - релативну влажност ваздуха, биће допуњено у Студији утицаја на животну средину, сходно расположивим подацима.

Одговор: Извршене допуне у Студији и дате анализе релативне влажности у тачки 2.1.5.3. Климатолошки и хидролошки трендови.

- Текст преузет из Података са стр. 49-50: „А.3.2.12. Заштићена подручја; Истим документом као потенцијално подручје Еколошке мреже издвојена су подручја: Љубишња-кањон Таре, на територији општине Фоча, у површини од 11.963,88 ha. Маглић-Волујак-Зеленгора, на територији општина Фоча, Гацко, Калиновик, у површини од 46.977,75 ha.“

Специфични коментар 10: „Овај дио није потпун. Пројект Бук Бијела би имао негативне утицаје на једно подручје UNESCO-ве баштине, два национална парка, два парка природе, четири номинирана подручја Емералд кандидата (према Бернској конвенцији) и четири потенцијална подручја Натура 2000 (према Директивама о птицама и стаништима). Треба додати сва заштићена и планирана заштићена подручја. Погледајте и коментар горе.“

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 10: Претходна процјена ће се у тачки А.3.2., у дијелу текста под насловом „Заштићена подручја“ допунити са траженим подацима о предложеном Емералд подручју Комплекс Маглић-Волујак-Зеленгора и потенцијалним Натура 2000 подручјима Маглић-Волујак-Зеленгора и Љубишња-кањон Таре. О утицају на ова подручја, као и постојећа заштићена подручја у Републици Српској, Претходна процјена ће се допунити у тачки Г.7. Не прихвата се дио примједбе који се односи на негативан утицај пројекта на наведена подручја. Студија о процјени утицаја ће дати одговор на питање да ли ће тог негативног утицаја бити и на који начин и којег интензитета, а након спроведених теренских истраживања. Да

ли ће бити утицаја на UNESCO-ву баштину (НП „Дурмитор“), као и на поменуте паркове природе и потенцијална Емералд подручја цијениће се кроз Студију и кроз пратећи сепарат о прекограничном утицају, који ће да садржи и податке о свим подручјима у Црној Гори, а који се наводе у Општим коментарима.

Одговор: Коментар је разматран у току израде Студије. У тачки 2.4.8.1. Студије, анализирани су утицаји на заштићено подручје Национални парк Сутјеска и Пар природе Тара, као и на предложено Емералд подручје Маглић -Волујак-Зеленгора, те потенцијална Натура 2000 подручја Маглић-Волујак-Зеленгора и Љубишња-кањон Таре. Утицаји на подручја која се налазе на територији Републике Црне Горе анализирана су у тачка 3.2.4. и 3.2.5.Сепарата.

- Текст преузет из Података са стр. 83: „Слика Б.1. Синтезна карта - Стратешки приоритети просторног развоја (извод из измјена и допуна Просторног плана Републике Српске до 2025. године)“

Специфични коментар 11: „Карта је нечитљива, треба укључити јаснију верзију или додати као прилог.“

Одговор дат у поступку претходне процјене на на специфични коментар 11: Јаснија верзија карте ће бити дата у Студији утицаја.

Одговор: Јаснија верзија карте дата у тачки 2.8. Студије

- Текст преузет из Података са стр. 89-90: „В.1.2. Вода; Површинске и подземне воде; У уводном дијелу који описује елементе животне средине на које би пројекат ХЕ „Бук Бијела“ могао утицати, битно је нагласити да се, због просторног положаја и анализе утицаја овог пројекта, наводи постојеће, већ значајно нарушено природно стање, односно већ поремећен природан режим вода ријеке Дрине (Пиве), а дјелимично и Таре, након изградње ХЕ „Пива“. У тачки А, која анализира стратешко - планску документацију, наведено је да су на потезу ријеке Дрине, од границе са Црном Гором до акумулације ХЕ „Вишеград“ од периода изградње ХЕ „Пива“ већ нарушени природни водни режими површинског тока ријеке Пиве низводно од изграђеног хидроенергетског постројења, ријеке Дрине и њених притока (ушћа са Дрином) у Републици Српској и Федерацији БиХ, те са веома мањим утицајем на ријеку Тару на микролокацији ушћа Пиве и Таре. Дакле, тренутно постоје и кључни су утицаји на површинске воде наведених водних токова, у периодима средњих вода, маловођа, али и у условима наилажења великих вода. Ти утицаји су углавном хидрауличког карактера и подразумевају нагло осциловање нивоа воде у Дрини, доминантно у Фочи - Република Српска, али и у Устиколини, те са нешто мањим утицајем у Горажду - Федерација БиХ. Разлог евидентних утицаја је изградња ХЕ „Пива“, али и то што низводно од ХЕ „Пива“ није изграђен планирани доњи компензацијски базен који би ублажио ове утицаје. Акумулацијом воде у акумулацији се дио воде из природног тока Пиве задржава, а са радом агрегата на ХЕ „Пива“, у зависности од нивоа акумулације и дотока у акумулацију, низводно се испушта количина воде настала радом једног, два или три агрегата, укупног инсталираног протицаја $Q_i = 3 \times 80 \text{ m}^3/\text{s} = 240 \text{ m}^3/\text{s}$, која у значајној мјери нарушава природни режим ријеке Дрине у Републици Српској и Федерацији БиХ.“

Специфични коментар 12: „Истина је да је изградња ХЕ Пива имала утицај на ријеци Дрини и да би било повољније за екосистем да ХЕ не постоји. Међутим, не смије се умањити значај и богатство Дрине како је и данас, поготово узводно од града Фоче, јер ријеке Тара и Сутјеска ублажавају утицај ХЕ Пиве. Као што пише на стр. 90, Дрина код Фоче и даље има добар статус што се тиче нутријената и органских материјала.“

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 12: Утицај ХЕ „Пива” имао је и даље има значајан утицај. Није споран значај и богатство ријеке Дрине узводно од града Фоче. Повољан утицај Таре и Сутјеске на квалитет воде ријеке Дрине биће и након изградње акумулације ХЕ „Бук Бијела”. Један профил није репрезентативан да прикаже статус квалитета - еколошки статус водотока Дрине од Фоче до границе са Црном Гором. Анализа квалитета воде дата је на профилу Фоча, међутим у оквиру Студије формира се „0” стање на минимално 2 стална профила - постојећи у Фочи и узводно профил испод ушћа Таре и Пиве, и профил одмах испод преградног профила (Копилови) за период грађења бране. Поред квалитета воде анализира се и квалитет седимента, што ће дати ширу слику везану за утицаје и процјену еколошког статуса Дрине (Пиве и Таре) из Црне Горе, али и на профилу Фоча, те ће исти послужити за упоређивање и допунске анализе, тренутно стање, грађење и експлоатацију са ХЕ „Бук Бијелом”.

Одговор: Детаљно описано у Студији утицаја на животну средину гдје су дати резултати сезонских испитивања воде на три профила – тачка 2.2.5.1. и седимента на два профила - тачка 2.2.5.2. су показали да је површинска вода II класе квалитета, а да у седименту нема значајнијих загађења. Анализама проточности акумулацији и подложности стратификацији одржаће се наведени квалитет воде у акумулацији – обрађено у тачки 2.1.3.3, као и у тачки 2.4.1.2. Утицај на квалитет површинских вода и тачки 2.5.1.2. Мјере заштите вода.

- Текст преузет из Података са стр. 95-96: „В.4. ФЛОРА; У доњој табели су приказане угрожене врсте флоре у предметном подручју, а које су наведене у Студији утицаја на животну средину за ХЕ „Бук Бијела” из јануара 2013. године.”

Специфични коментар 13: „Реално, подаци су још много старији и не показују постојећу ситуацију на терену. За потребе студије утицаја, треба извести нова теренска истраживања.”

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 13: Како су за потребе пређашње Студије била спроведена детаљна истраживања у том периоду, сматрамо да је то довољан ниво прецизности за овај документ. Свакако ће нова Студија о процјени утицаја на животну средину садржати вишесезонска истраживања биодиверзитета која су у току.

Одговор: Коментар је узет у разматрање приликом израде Студије. У тачки 2.1.7. Студије дата су вишесезонска истраживања биодиверзитета пројектног подручја.

- Текст преузет из Података са стр. 96-126: „В.5. ФАУНА; (...) У сљедећим табелама је наведена фауна крупних, средњих и ситних сисара који се могу очекивати у ближој зони корита ријеке Дрине и степен заштите по Уредби о строго заштићеним и заштићеним врстама Републике Српске („Службени гласник Републике Српске”, бр. 65/20) и Уредби о црвеној листи врста флоре и фауне Републике Српске („Службени гласник Републике Српске”, бр. 124/12). Табела В.5.1. Очекиване врсте крупних сисара на предметном подручју (...); Табела В.5.2. Очекиване врсте ситних сисара на предметном подручју (...); Табела В.5.3. Очекиване врсте водоземаца на предметном подручју (...); Табела В.5.4. Очекиване врсте гмизаваца на предметном подручју (...) Табела В.5.5. Очекиване врсте птица на предметном подручју (...); Табела В.5.6. Врсте риба на предметном подручју (...); Табела В.5.7. Врсте фитобентос на предметном подручју (...) Макрозообентос.”

Специфични коментар 14: „За потребе Студије утицаја, треба извести нова теренска истраживања како бисмо били сигурни које врсте живе и мигрирају на подручјима погођеним пројектом.”

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 14: За потребе Студије утицаја су у току вишесезонска истраживања биодиверзитета пројектног подручја, која ће бити укључена у предстојећу Студију.

Одговор: Коментар је узет у разматрање приликом израде Студије. У тачки 2.1.7. Студије дата су вишесезонска истраживања фауне пројектног подручја.

- Текст преузет из Података са стр. 138: „У раздобљу обављања радова, видре ће се привремено измјестити из подручја радова због присутности људи, буке током извођења радова и насталих промјена у станишту. Након завршетка радова, очекује се да ће се вратити, због чега се овај утицај не сматра значајним. Велике животиње и дивљач могу да користе ужи простор пројекта. Током извођења грађевинских радова, очекује се да ће се дивљач повући с пројектног подручја, а након престанка радова поново ће се вратити.“

Специфични коментар 15: „Ово се не чини реално, ни за видре ни за велике животиње. Видре требају обиље хране, што је обично повезано с високом квалитетом воде, као и одговарајућа станишта, попут обала ријека обраслих зеленилом, острва, тршћака и шума, које се користе за тражење хране, размножавање и одмор. Акумулације хидроелектрана углавном немају такве карактеристике. Такође, не спомиње се које су велике животиње у питању, али је тешко очекивати да ће се оне вратити на терен који је дјелимично потопљен и дјелимично очишћен од вегетације.“

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 15: Бројни су примјери да су се видре и велике животиње-дивљач (лисица, вук, медвед, срна, дивља свиња, јазавац) у потпуности вратили на подручја која су била предмет сличних пројеката. Овдје се не мисли да ће велике животиње/дивљач населити подручје које је потопљено, а самим тим очишћено од вегетације, већ на околне шумске и ливадске екосистеме који ће да се граниче са планираном акумулацијом. Да је то тако постоје бројни примјери са оближњег Пивског језера које је многоструко веће, а самим тим је и негативни утицај већи. Коментар за видру је такође неприхватљив. Видра је једна од најприлагодљивијих врста сисара која је зависна од водених екосистема. Није ријеткост да се ова врста може примјетити и у самим урбаним језгрима градова кроз које протичу ријеке, што само указује на њену прилагодљивост. Веома је осјетљива на буку и узнемиравања и кад ти негативни утицаји престану она ће поново населити пројектно подручје. У суштини највећи утицај буке и вибрација ће бити на позицији изградње преградног профила, тако да ће на том простору и бити највећи негативни утицај. Такође, није прихватљив ни опис начина живота видре која је опортунистичка врста и насељава баш све типове водотокова (од планинских ријека преко језера па до низијских ријека) која је и опортуну предатор и храни се оним шта може да улови у њеној животној средини. Дакле на првом мјесту рибе, не мање значајне хранидбене ставке су јој змије, жабе, птице и мали сисари. Акумулација ће по самој својој екологији бити мјесто са већим изобиљем рибљег насеља, нарочито ципринидних врста, што за видру представља много бољи хранидбени ресурс који ће ловити са много мање утрошене енергије, дакле имаће повољнији однос уложене/добијене енергије по ухваћеном плијену, што свакако доводи до повећања бројности било које врсте па и видре.

Одговор: Коментар је узет у разматрање приликом израде Студије. У поглављу 2.4.1.6.2 анализиран је утицај пројекта на видру (*Lutra lutra*) током фазе изградње и експлоатације, заједно са утицајима на остале групе фауне обухваћене истраживањем.

Текст преузет из Података са стр. 138: „Проточна акумулација ће бити адекватно станиште за крупне јединке пастрмских врста, првенствено поточне пастрмке и младице, и пружиће им повољне услове у смислу обиља хране (повећана бројност шаранских врста које су плијен за све салмониде), али и смањеног ризика од криволова и риболова. Ове јединке ће за мријест користити узводне дијелове ријеке Таре, Пиве, али и Бјелаве, Сутјеске и Бистрице.“

Специфични коментар 16: „На Сутјесци се планира изградња хидроелектране, тако да није реално очекивати да ће се ти дијелови користити за мријест. Такође, на Бистрици су већ изграђене три

хидроелектране, па ни тамо није реално да се користи за мријест. Ушће Бистрице у Дрину налази се између планираних брана за Бук Бијелу и Фочу, што значи да ће рибе које се налазе између тих двију хидроелектрана имати врло ограничене могућности за миграцију.“

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 16: У сваком случају и да нема планиране електране на Сутјесци, сам овај водоток је далеко мање значајан за мријест пастрмских врста од узводне Таре, тако да то не мијења процјену да ће доћи до увећања бројности јединки већих тјелесних димензија које ће за мријест користити узводну Тару и Сутјеску као и дио Сутјеске који ће остати слободан. Слично је и за Бистирцу. За дио Дрине који је планиран за изградњу ХЕ „Бук Бијела“, ријека Бистрица нема значајног утицаја када су у питању рибља насеља. Надаље сматрамо да ће у ријеци Бистрици остати, да тако кажемо слободан, довољан дио који обезбјеђује више него успјешан мријест. Ово тврдимо знајући да су хидроцентрале планиране високо узводно у кањонском дијелу.

Одговор: Детаљно обрађено у Студији утицаја на животну средину – тачка 2.1.7.3. Водени екосистеми, тачка - 2.4.1.7. Утицаји на акватичну фауну, акватичну флору и акватична станишта и 2.5.1.5. Мјере заштите флоре и фауне.

- Текст преузет из Података са стр. 139: „Реализација предметног пројекта неће значајно негативно утицати на орнитофауну предметног подручја у погледу њеног ишчежавања. Могуће је само дјелимично повлачење неких врста, као што је воденкос (*Cinclus cinclus*), који преферирају станишта брдских планинских ријека, а које су присутни на предметном подручју.“

Специфични коментар 17: „Воденкос (*Cinclus cinclus*) је строго заштићена врста према анексу 11 Бернске конвенције, и вјеројатно ишчежавање те врсте се не смије схватити олако. Потребно је извести теренска истраживања, процјену утицаја и оцјену прихватљивости, и тек онда донијети закључак о утицају пројекта на ову врсту.“

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 17: Свакако да се значај воденкоса као строго заштићене врсте не смије умањити, али исто тако не смије се умањити ни значај присутних повољних станишта за ову врсту у непосредном окружењу и након формирања акумулације ХЕ „Бук Бијела“ у дужини од 11 km. Дужина тока ријеке Дрине од 11 km није пресудна за опстанак воденкоса на предметном подручју. Да би дошло до ишчежавања ове врсте потребно је да се униште сви водотоци у овој регији што свакако није случај. Хидрографска мрежа предметног подручја је изузетно развијена и исту представљају брзе планинске ријеке које одговарају као станишта за воденкоса. Непосредно уз планирану акумулацију присутне су ријека Сутјеска и Тара које у потпуности одговарају као станишта воденкоса. Стварањем предметне акумулације свакако неће бити угрожена нити једна појединачна адултна јединка која ће свој нови животни простор потражити на сличним одговарајућим стаништима у непосредној околини. Спречавање страдавања јувенилних јединки ће бити остварено кроз прописане мјере спречавања негативног утицаја на ову врсту тако што ће се пуњење акумулације водом остваривати мимо периода гњежђења и одгоја младунаца. Вишесезонска истраживања биодиверзитета ће бити укључена у предстојећу Студију утицаја и даће јасну пројекцију утицаја на ову птичију врсту.

Одговор: Коментар је узет у разматрање приликом израде Студије. У поглављу 2.1.7.2 приказани су резултати вишесезонских орнитолошких истраживања спроведених на пројектном подручју, у оквиру којих је евидентирано присуство популације воденкоса (*Cinclus cinclus*). Утицај планираног пројекта на воденкоса, заједно са утицајима на остале врсте фауне, анализиран је током фаза изградње и експлоатације у поглављу 2.4.1.6.2 Студије.

Текст преузет из Података са стр. 140: „Врста која је начином живота везана уз ужу зону тока ријеке Дрине је видра. Акумулација неће значајно негативно утицати на популацију видре у овом подручју. Ова врста ће услове за опстанак налазити и у новонасталом језеру. Досадашњи случајеви на подручјима гдје су настале акумулације у горњим токовима наших ријека показали су да то није ограничавајући фактор који је довео до изразито негативног утицаја. Изградња бране неће значајно утицати на фрагментацију станишта видре. Брана ће потакнути видре на тражење алтернативних путева и обилажења бране.

Специфични коментар 18: „Поновно се чини да је оптимизам прекомјеран. Видре захтијевају обиље хране, што је обично повезано с високом квалитетом воде, као и одговарајућим стаништима, попут обала ријека обраслих зеленилом, отока, тршчака и шума, које користе за тражење хране, размножавање и одмор. Акумулације хидроелектрана обично немају те карактеристике, што може значајно утјецати на опстанак видри у том подручју.“

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 18: Погледати одговор на коментар који се односи на страну 138. У њему смо дали стручан осврт на биологију видре, њен начин живота и на њену екологију из које извлачимо закључак о не тако значајно негативном утицају пројекта на ову врсту (као и кумулативног утицаја свих планираних објеката). Такође, истичемо да на предметном подручју чак ни у малој заступљености нису присутни тршћаци, као ни отоке или ријечне аде, како се у коментару наводи као повољна станишта за видру.

Одговор: Одговор дат у склопу одговора на специфични коментар 15.

- Текст преузет из Података са стр. 140: „Г.7. УТИЦАЈ НА ПРИРОДНО И КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКО НАСЉЕЂЕ; Према Стручном мишљењу Републичког завода за заштиту културно-историјског и природног наслеђа Републике Српске бр. 07/1.20,21,30/625-445/24 од 25.06.2024. године, утврђено је да се на простору који је предмет изградње ХЕ "Бук Бијела" не налазе заштићена природна добра, нити природна добра која су у поступку заштите или су планирана за заштиту.“

Специфични коментар 19: „Врло смо изненађени овим мишљењем, с обзиром на то да би ХЕ Бук Бијела потопила дио предложеног подручја Натура 2000 Маглић-Волујак-Зеленгора (БА7300047) и имала утицај на Парк Природе Тара због свог утицаја на рибљи фонд. Сматрамо да је неопходно извести Оцјену прихватљивости према члану 16. Закона о заштити природе Републике Српске.“

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 19: Стручно мишљење је званичан документ, званичне институције Републике Српске. Одговор на питање израде Оцјене прихватљивости дат је на страни 44 Рјешења о обавези спровођења процјене утицаја и прибављања студије утицаја на животну средину за предметни пројекат.

Одговор: Одговор на овај коментар идентичан је одговору који је већ дат у поступку претходне процјене, те није било потребе да се исти поново разматра у оквиру поступка израде Студије.

Текст преузет из Података са стр. 142-143: „Г.9. УТИЦАЈ НА СТАНОВНИШТВО“

Специфични коментар 20: „Треба споменути утицај ХЕ Фоча и ХЕ Паунци, не само Бук Бијела. Такође, важно је нагласити утицај Бук Бијеле на рафтинг кампове уз Дрину. Иако су ти објекти „привремени“, постоје већ дуги низ година и значајно доприносе локалној економији. Овај допринос је препознат и у претходним процјенама. Није праведно истакнути њихов допринос локалној економији, а умањити или потпуно изоставити негативан утицај пројекта на њих.“

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 20: У тачки Г.9. описани су утицаји предметног пројекта на становништво, док су кумулативни утицаји на становништво ХЕ „Бук

Бијела”, ХЕ „Фоча” и ХЕ „Паунци” описани у дијелу „Кумулативни утицаји” тачка Г.12.6. Сходно томе, није потребно допуњавати документ по наведеном дијелу примједбе. Када су у питању рафтинг кампови, о њиховом значају за промоцију туризма у општини Фоча већ је описано у тачки А.3.2. у тексту под насловом „Туризам”. Тачно је да су они привремени објекти и да се налазе на земљишту за које је извршена експропријација за потребе изградње ХЕ „Бук Бијеле” још 70-их година. Такође, је тачно да ће дјелимично утицати на пет рафтинг кампова од званично 29 регистрованих кампова. Сама изградња ХЕ „Бук Бијеле” неће утицати на одвијање рафтинга, па самим тим ни на њихову дјелатност, јер је познато да се рафтинг одвија на ријеци Тари, а не на Дрини. Формирање акумулације даје могућност истим власницима рафтинг кампова да прошире своју понуду туристима увођењем нових туристичких производа (нпр. сплаварење језером). Када је у питању директан допринос локалној економији од рафтинга па и осталих туристичких активности на подручју општине Фоча је веома скроман. Укупан број регистрованих ноћења у општини Фоча у периоду од 2018. до 2022. према подацима Републичког завода за статистику је сљедећи: 2018. год. - 17 031, 2019. год. - 18 821, 2020. год. - 8992, 2021. год. - 16 807 и 2022. год. - 22 819. Према Извјештају о раду за 2022. године ЈУ „Туристичке организације општине Фоча”, приход од борившне таксе у 2022. години износио је само 42 823,47 КМ. 80% прихода уплаћује се на рачун локалних туристичких организација, а 20% на рачун Туристичке организације Републике Српске. Сходно наведеном, Туристичка организација је имала приход од боравишних такси у наведеној години 34.258,7 КМ. Претходна процјена ће бити допуњена са наведеним подацима у А.3.2. у тексту под насловом „Туризам”.

Одговор: Коментар је узет у разматрање приликом израде Студије. Сматрамо да Хидроелектрана „Бук Бијела”, за коју је експропријација извршена 1970-их година, не остварује кумулативни утицај на становништво у односу на ХЕ „Паунци” и ХЕ „Фоча”, за које је планирано спровођење експропријације. Сходно томе, није разматран кумулативни утицај ове три електране, јер за то није постојао оправдан основ. Утицај на рафтинг кампове разматран је у тачкама 2.4.5. и 2.4.6. Студије.

- Текст преузет из Података са стр. 145-146: „Утицај на ријеку Тару; У суштини, сама акумулација ће допринијети очувању популација поточне пастрмке и младице јер ће у њој одрасли и већи примјерци младице и поточних пастрмки имати сигурност од криволоваца који сваке године с подводном пушком десеткују веће примјерке ових риба у ријеци Тари. Ове јединке ће, због мријеста, морати излазити узводно у ријеку Тару како би пронашле одговарајуће услове за мријест, чиме ће доприносити већој бројности поточне пастрмке и младице у овом дијелу ријеке Таре (повећаће се број риба које се мријесте у Тари). Ако се узме у обзир да ће се ово језеро порибљавати с ове двије врсте риба, то само указује на то да ће се на територији Црне Горе поправити стање с бројношћу ове двије проријеђене врсте, нарочито с младицом која је усљед криволова изузетно проријеђена у Тари.”

Специфични коментар 21: „Ово се чини врло спекулативним и није утемељено на доказима. Потребно је провести вишесезонски теренски рад како би се утврдило гдје младице живе и мријесте се. Попут већине салмонидних риба, младицама су потребна различита станишта како би се задовољиле промјенљиве потребе током различитих фаза њиховог животног циклуса, укључујући чиста шљунчана корита с умјерено брзом водом и интерстицијским шљунком богатим кисиком за развој личинки. Не може се претпоставити да ће таква станишта и даље бити доступна изнад бране осим ако се то не доказује радом на терену.”

Одговор на специфични коментар 21 дат у поступку претходне процјене: Сама чињеница да у ријеци Тари постоји релативно бројна популација младице, које усљед тога што ова ријека оскудијева са притокама (прва узводна притока након ушћа са Пивом је Мојковачка Бистрица која је од граничне линије удаљена око 75 km), те младице за мријест користе прикладне дијелове ове

ријеке, па је доказивање присуства погодних мјеста за мријест и развој ларви младице у потпуности непотребно. Да је ова сумња тачна, младица као врста не би насељавала комплетан ток ријеке Таре или би у ријеци Бистрици сваке године свједочили окупљању и мријесту свих одраслих младица низводно од ове притоке, а што свакако није случај.

Одговор: Детаљно обрађено у Студији утицаја на животну средину – тачка 2.1.7.3. Водени екосистеми и тачка - 2.4.1.7. Утицаји на акватичну фауну, акватичну флору и акватична станишта, као и у Сепарату о прекограничном утицају на Црну Гору – тачка 3.2.2. Квалитет седимента, биоте (рибе) и воде за ријеку Тару и Пиву У Црној Гори и тачка 5.1.2.1.6. Утицај на акватичну флору и фауну.

- Текст преузет из Података са стр. 146: „У контексту прекограничних утицаја, можемо рећи да ће изградња ХЕ „Бук Бијела“ смањити негативан утицај који на територију Републике Српске (БиХ) врши Црна Гора услед рада и постојања ХЕ „Пива“. Наиме, акумулација ХЕ „Бук Бијела“ ће ублажити колебања ријеке Дрине током љетњих мјесеци (али не само током љетњих мјесеци) на територији општине Фоча која су посљедица рада ХЕ „Пива“, тако што ће радити синхронно са ХЕ „Пива“ и функционисати као компензациони базен за ХЕ „Пива“. Акумулација ХЕ Бук Бијела ће због своје скромне запремине имати значајан - позитиван утицај у условима малих и средњих вода на низводне потезе када је у питању регулација протицаја са узводне ХЕ „Пива“. Утицај на трансформацију поплавних таласа низводно од ХЕ „Бук Бијела“ је ограничен, односно због скромне запремине акумулације и даље је условљен активном улогом акумулације ХЕ „Пива“.“

Специфични коментар 22: „Није изградња ХЕ „Бук Бијела“ једини начин како спријечити утицај ХЕ Пива. Као што је описано горе, може се преговарати са ЕПЦГ-ом да ХЕ Пива ради у другачијем режиму. Такође, Црна Гора планира изградњу ХЕ Крушево низводно од ХЕ Пива, што не подржавамо, али треба узети у обзир да није потребно изградити двије нове хидроелектране да би се „ријешио“ проблем постојеће електране. Уз то, јасно је у дијелу „Утицај на водни режим ријеке Дрине“ на стр. 148-149 да би Бук Бијела побољшала ситуацију само током периода мале воде, а не током нормалног функционисања ни велике воде, тако да ни Бук Бијела не „рјешава“ ситуацију.“

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 22: Одговор као на специфични коментар са стр.15 Података на дио утицаја у постојећем раду ХЕ „Пива“. Међутим у предметном документу јасно је наведено у виду поуздане процјене да ће се са радом ХЕ „Бук Бијела“ постићи позитивни ефекти - умањење осцилација нивоа у условима малих вода, док у условима средњих вода - нормални услови рада нема значајних погоршања низводно од ХЕ „Бук Бијела“, али да ће утицај у условима великих вода због скромне запремине бити значајно мањи од акумулације ХЕ „Пива“, што не значи да нема позитивног утицаја ХЕ „Бук Бијела“ у условима пропагације великих рачунских вода чешћих повратних периода појављивања. Утицај ХЕ „Бук Бијела“ у хидролошко-хидрауличким режимима након изградње је позитиван у односу на постојеће стање, али је највећи у условима малих вода због инсталације малог агрегата. Позитивних утицаја има у условима великих вода, али он није значајан као код узводне акумулације ХЕ „Пива“, док у условима средњих вода нема значајних погоршања - осциловања нивоа у урбаним подучјима Републике Српске и Федерације БиХ.

Одговор: Закључци о утицајима ХЕ Бук Бијела детаљно су анализирани у хидродинамичком моделу за наведене режиме и јасно су указани позитивни утицаји у маловођу, одговарајућим оперативним управљањем према Плану управљања и у условима средњих и великих вода, резултати су дати у Студији – тачка 2.4.1.2. Утицаји на режиме и квалитет вода, тачка 2.5.12. Мјере заштите вода.

- Текст преузет из Података са стр. 150-151: „Пракса на сличним стаништима на којима је екосистем промијењен изградњом хидроакумулација, прије свега проточног типа, показала је да не долази до повећања температуре воде низводних подручја у мјери у којој би то био ограничавајући фактор за популације пастрмских врста, па и младице (у проточном типу акумулације нема дуготрајног задржавања воде, па самим тим не долази до промјене термичког режима низводног водотока). Потврда за претходно наведено је очување популације младице у дијеловима токова ријека низводно од акумулација Бочац, Пива, Вишеградско језеро, језеро Перућац и Потпећко језеро.“

Специфични коментар 23: „Овдје звучи као да је Бук Бијела једина планирана хидроелектрана на овом подручју. Међутим, систем Горња Дрина се састоји од четири хидроелектране, Црна Гора планира ХЕ Крушево, ФБиХ планира ХЕ Устиколина, а на Бистрици су већ изграђене три хидроелектране. Разумијемо да постоји посебан дио Студије за кумулативне утицаје, али није увјерљиво не анализирати барем утицај система Горња Дрина, а не само Бук Бијелу. Сви примјери који се спомињу као „доказ“ су бране изграђене прије него што су процјене утицаја на животну средину постале уобичајене. Чак и ако постоје одређене популације младице, тешко је рећи да ли су постојале значајне негативне промјене након изградње брана. Чињеница је да је врста данас угрожена, па се не може бити задовољан постојећом ситуацијом.“

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 23: У дијелу који се бави кумулативним утицајем је обрађена тематика на коју се односи овај коментар. Такође овај коментар указује да нешто није доказ. Чињенице које су наведене у тексту документа на који је упућен коментар су непобитне, а то што су се популације младице одржале низводно од поменутих брана и акумулација бесмислено је доводити у везу са тиме да ли се тада постојао поступак процјене утицаја на животну средину или није. Шта више, сама чињеница да тада није постојао поступак процјене утицаја, а самим тим ни прописане мјере за смањење негативних утицаја, те да су се популације младица ипак одржале, говори у прилог томе да ће се слично догодити и у овом случају и да ће ситуација бити још боља јер ће се примјенити прописане мјере.

Одговор: Детаљно обрађено у Студији утицаја на животну средину – тачка 2.1.7.3. Водени екосистеми и тачка - 2.4.1.7. Утицаји на акватичну фауну, акватичну флору и акватична станишта, као и у Сепарату о прекограничном утицају на Црну Гору – тачка 3.2.2. Квалитет седимента, биоте (рибе) и воде за ријеку Тару и Пиву У Црној Гори и тачка 5.1.2.1.6. Утицај на акватичну флору и фауну. Такође наведени коментар је обрађен у тачки 2.4.12.2. Кумулативни утицаји у Судјији утицаја на животну средину.

- Текст преузет из Података са стр. 151: „Оно што је потребно регулисати јесте начин рада током периода мријеста, а нарочито током периода инкубације икре, како би се избегла већа дневна варијација водостаја која би могла условити остајање оплодних јајашаца на сувом услед наглог опадања водостаја, чиме би дошло до неуспесног мријеста (пропадања јајашаца током инкубације). Пракса на сличним системима је показала да је ово могуће у великој мери избећи уколико се правилно дефинишу начини рада електране за овај критични период (април - мај).“

Специфични коментар 24: „Мјере ублажавања морају бити реалне за околности у нашој земљи. Иако се надамо да ће у будућности бити другачије, чињеница је да електропривреде тренутно неће поштовати еколошке услове који су у сукобу с циљем производње што више електричне енергије. Док инспекција не буде у стању наметнути одвраћајуће, учинковите и размјерне новчане казне, не може се ослањати на такве мјере.“

Одговор на специфични коментар 24: Како се ради о стручном документу, сматрамо да нема мјеста за дневно политичке или политиканске коментаре који се односе на друштвени контекст. Коментар нема суштинске везе са овим документом, а контекст назван чињеницом је сасвим јасно претпоставка.

Одговор: Мјере ублажавања детаљно су разрађене у Студији - тачка 2.5. (2.5.1, 2.5.2 и 2.5.3), као и мјере за праћење утицаја на животну средину тачка 2.6. Из пописа мјера за фазу изградње и фазу експлоатације јасно се уочава веома широк и детаљно планиран спектар мјера који ће ублажити утицаје.

- Текст преузет из Података са стр. 151: „Како у дијелу тока ријеке Дрине низводно од бране ХЕ „Бук Бијела“ неће долазити до промјена срединских услова ријечног екосистема које би могле изазвати било какве значајније промјене фауне макробентоса, не очекују се значајније негативне посљедице по популацију ове врсте. Оно до чега ће доћи јесте фрагментација популације липљена услед изградње бране, али ће се овај утицај умањити или потпуно поништити пројектовањем адекватних рибљих преводница.“

Специфични коментар 25: „Није истина да неће бити промјена срединских услова ријечног екосистема, јер се планира изградити и ХЕ Фоча и ХЕ Паунци. Није могуће да ће рибља преводница функционисати на тако високој брани.“

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 25: У овом дијелу Претходне процјене не разматра се кумулативни утицај, већ у сљедећем поглављу, а сам коментар указује да документ није сагледаван као цјелина већ фрагментисано. Одговор на дио коментара који се односи на рибље преводнице је дат у одговору на коментар за стр. 150.

Одговор: У Студији су проведена истраживања – тачка 2.1.7.3, а јасно прецизирани утицаји - тачка 2.4, мјере ублажења тачка 2.5. и мониторинг тачка 2.6. Поред наведеног извршена је анализа кумулативних утицаја 2.4.12.2. без мјера и са мјерама ублажења.

- Текст преузет из Података са стр. 151: „Пастрмка је еколошки гледано најпластичнија салмонидна врста која насељава све типове ријечних станишта и прилагођава се било каквом извору хране. Њена бројност природно је нешто мања у средњим и доњим дијеловима токова кршких ријека, тако да је њена популација бројнија узводно од Фоче него у низводном дијелу. Иако је веома еколошки пластична, одржавање популације ове врсте зависи од присуства одговарајућег супстрата за мријест. Што се тиче ријеке Дрине, у дијелу низводно од Бук Бијеле спорадично постоје станишта која су одговарајућа за мријест ове врсте, чија популација увелико зависи од мријеста у притокама (Сутјеска, Бјелава, Бистрица, Ћехотина, Тара, Пива). Из овога је јасно да и ова врста предузима мријесне миграције, али је далеко мање зависна од саме ријеке Дрине.“

Специфични коментар 26: „Овај дио се чини преоптимистичним и доноси закључке прије него што су уопште урађена теренска истраживања. Оно што се може већ рећи је да нема смисла тврдити да салмониди више зависе о притокама (Сутјеска, Бјелава, Бистрица, Ћехотина, Тара, Пива) него о Дрини, јер без Дрине не могу мигрирати када је то потребно. Осим тога, све поменуте притоке су угрожене хидроелектранама, и неискрено је игнорисати ту чињеницу.“

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 26: У овом дијелу Претходне процјене не разматра се кумулативни утицај, већ у сљедећем поглављу, а сам коментар указује да документ није сагледаван као цјелина већ фрагментисано.

Одговор: У Студији је детаљно обрађен сегмент ихтиофауне. Јасно прецизирани утицаји - тачка 2.4, мјере ублажења тачка 2.5. и мониторинг тачка 2.6. Поред наведеног извршена је анализа кумулативних утицаја 2.4.12.2. без мјера и са мјерама ублажења.

- Текст преузет из Података са стр. 151: „Како у дијелу тока ријеке Дрине низводно од бране ХЕ „Бук Бијела“, у односу на тренутно стање, неће доћи до промјена услова средине ријечног екосистема који могу изазвати било какве значајније промјене у режиму протока, али и измене ријечног дна (било у смислу значајних промјена физике самог ријечног тока, било у замућивању ријечног дна), јасно је да на дијелу тока низводно од ХЕ „Бук Бијела“ неће доћи до значајних негативних утицаја по популацију пастрмке. Ако овом додамо очуваност побројаних притока, онда је тим јасније да ће популације пастрмке остати релативно непромијењене.“

Специфични коментар 27: „Није истина да неће бити промјена услова средине ријечног екосистема, јер се планира изградити и ХЕ Фоча и ХЕ Паунци.“

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 27: Коментар се понавља, одговор на наведено дат је у претходном тексту овог рјешења.

Одговор: Утицаји изградње објеката па и наведених ХЕ Фоча и ХЕ Паунци, након изградње ХЕ Бук Бијела анализирани су у Студији утицаја на животну средину - тачки 2.4.12.2. кумулативни утицаји без мјера и са мјерама ублажења.

- Текст преузет из Података са стр. 151-152: „Оно до чега ће изградња ХЕ „Бук Бијела“ довести јесте фрагментација популација на оне узводно од бране и оне низводно од бране. Овај утицај ће се умањити или потпуно поништити пројектовањем адекватних рибљих преводница, као и изградњом и стављањем у функцију пројектованог мријестилишта за производњу одговарајуће рибље млађи пастрмке којом ће се порибљавати читав сектор Горње Дрине. Што се тиче саме акумулације ХЕ „Бук Бијела“, пастрмке ће се веома лако навикнути на њу, а за мријест ће користити узводне дијелове токова ријека Таре и Пиве, па ће ова акумулација утицати на очување и пораст бројности ове врсте узводно од бране.“

Специфични коментар 28: „Није могуће да ће рибља преводница функционисати на тако високој брани. Такође, порибљивање је екстремно контроверзно због нарушавања генетског састава рибље популације.“

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 28: Постоје разни типови рибљих преводница, а свакако није речено да само оне омогућавају да се у потпуности поништи негативан утицај. Рибља преводница у комбинацији са много ефектнијом мјером порибљивања би требало да смање или пониште ефекат фрагментације. Што се тиче порибљивања, нисмо упознати да је екстремно контроверзно, већ напротив да се ради о једној од најбољих конзервативних мјера када су рибе у питању. Такође, нарушавање генетског састава као термин нам није познат, па претпостављамо да се овдје можда мислило на генетску структуру популације риба. Мријест у мријестилишту се планира на начин да дође до највећег могућег раздвајања генских алела у ситуацији да сваки мужијак оплоди сваку женку, што се у природи не догађа. Такође, мријест се планира на начин да се инбридинг у потпуности избјегне што опет није случај са природном средином. Из овога слиједи да ће произведена млађ поточне пастрмке која је намијењена порибљивању имати много већи коефицијент хетерозиготности, те самим тим ће допринијети одржавању разноврсније генетске структуре природних популација. Стога морамо поновити да порибљивање нити је контроверзно нити оно изазива нарушавање генетске структуре (ако се под нарушавањем мисли на даље повећање хомозиготности као и повећаног степена инбридинга).

Одговор: У Студији утицаја на животну средину – тачка 2.5. мјере ублажења утицаја потврђени су ставови из претходне процјене.

- Текст преузет из Података са стр. 152-163: „Стр. 152-163 Г.12. КУМУЛАТИВНИ УТИЦАЈИ“

Специфични коментар 29: „У овом дијелу недостаје неколико важних хидроелектрана чији утицај се не смије занемарити, с обзиром на кључну улогу притока Дрине за мријест салмониде: Три хидроелектране су у изградњи на Бистрици, али се не спомињу; ХЕ Сутјеска такође није поменута; ХЕ Крушево се спомиње у уводу, али нема даљих информација; ХЕ Њехотина се планира у Црној Гори, али се не спомиње и ХЕ на Бјелави је планирана, али се такође не спомиње.“

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 29: Одговор у вези анализе кумулативних утицаја са предложеним хидроелектранама, дат је у одговору бр. 3 у оквиру општих коментара, као и осталим одговорима које се односе на ихтофауну.

Одговор: У Студији утицаја на животну средину - тачки 2.4.12.2. кумулативни утицаји, анализирани су објекти за које постоји расположива документација да ће се градити и за оне који су у изградњи. За остале објекте за које не постоји ни основна документација није било могуће извршити анализе кумулативних утицаја. Такође у наведеној тачки су јасно наведени критеријуми избора објеката који су узети у обзир у овој анализи.

- Текст преузет из Података са стр. 157: „Класичан приступ одређивању интензитета ерозионих процеса и прорачуну продукције наноса заснива се на категоризацији ерозије (у пет категорија, према методи Гавриловића). У конкретном случају акумулација ХЕ „Бук Бијела“ и ХЕ „Фоча“, с обзиром на велику заступљеност шума, према поменутој методи се добија да у овим сливовима преовладава слаба ерозија. Међутим, као што је истакнуто, на посматраном подручју су веома развијени процеси флувијалне ерозије, који се манифестују одронима, разарањем обала, еродирањем и покретањем моћних плавина насталих дуготрајним таложењем наноса. Овај вид ерозије забиљежен је како у главном кориту, тако и у притокама вишег реда. То значи да је флувијална ерозија основни фактор продукције наноса, а такав случај није обухваћен поменутом емпиријском методологијом прорачуна продукције наноса. Просјечан годишњи улаз наноса у акумулацију ХЕ „Бук Бијела“ износио би 1.400.000 m³. Из ове акумулације излази 980.000 m³ суспендованог наноса. Просјечан годишњи улаз наноса у акумулацију ХЕ „Фоча“ износио би 1.180.000 m³ (980.000 m³ из акумулације „Бук Бијела“ и 200.000 m³ из притока).“

Специфични коментар 30: „Да ли су ове бројке са или без изградње ХЕ Сутјеска?“

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 30: Количине наноса које су дате, односе се на количине наноса које подразумевају тренутно стање у сливу, укључујући постојеће објекте у припадајућем сливу ријеке Дрине до профила будуће ХЕ „Бук Бијела“ и њихов утицај на транспорт наноса. Дакле, то су количине без утицаја потенцијалне акумулације ХЕ „Сутјеска“, јер она не постоји и њен утицај не може бити укључен у рецентно билансирање наноса до предметног профила. Тек са њеном изградњом дошло би до промјена у билансу наноса, и то у правцу смањења количина наноса које би долазиле до будуће акумулације ХЕ „Бук Бијела“.

Значајну улогу у смањењу количина наноса које долазе до преградног профила ХЕ „Бук Бијела“ имају и планирани систем мјера и биотехничких радова противерозционе заштите, јер ће све те мјере и радови омогућити заштиту будуће акумулације ХЕ „Бук Бијела“ од наноса, а посебно вученог наноса који доспијева из слива ријеке Сутјеске. То је управо онај сценарио који ће се проводити, јер градње ХЕ „Сутјеска“ неће бити.

Одговор: У Студији утицаја на животну средину дат је одржив концепт заштите од наноса у акумулацији ХЕ Бук Бијела. Заштита од наноса акумулације ХЕ Бук Бијела детаљно је обрађена у Студији - тачка 2.5.1.2. мјере заштите вода и тачки 2.6.2.1. и тачка 2.6.2.2. мониторинг за вријеме грађења и експлоатације.

- Текст преузет из Података са стр. 160: „Утицај на фауну; (...) Појачање новонасталих акумулација неће у значајној мјери кумулативно негативно утицати на популацију видре овог подручја. Ова врста ће услове за опстанак налазити и у новонасталим језерима, као и у оним дијеловима матичне ријеке која ће остати непромијењеног тока (патос живог тока ријеке Дрине између акумулације ХЕ „Паунци“ и бране ХЕ „Фоча“ у дужини од 3,06 km). У новонасталим акумулацијама доћи ће до повећања популација бијеле рибе у односу на првобитно станиште ријеке Дрине. Потенцијално, ово може значити већи извор хране за оне јединке видре које услове за живот пронађу на микролокацијама хидроакумулационих језера.“

Специфични коментар 31: „Видре требају обиље хране, што је обично повезано с високом квалитетом воде, као и одговарајућа станишта попут обала ријека обраслих зеленилом, острва, тршчака и шума. Ове површине користе се за тражење хране, размножавање и одмор. Акумулације ХЕ углавном немају такве карактеристике, а 3,06 km не представља довољно простора за одрживу популацију видри.“

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 31: Видре без проблема користе акумулације као и сва друга језера за лов и исхрану. Шта више језера, па и вјештачка, обично пружају видрама обиље бијеле рибе, те оне имају позитиван утицај на популације ове врсте. У претходном тексту већ смо дали одговор на коментар који се односи на страну 138.

Одговор: Одговор дат у претходним коментарим акоји се односе на утицај пројекта на популацију видре.

- Текст преузет из Података са стр. 160: „Кумулативни утицај свих хидроакумулација на орнитофауну неће бити такав да ће имати изражен негативан ефекат на домаће врсте птица. Природа будућих језерских станишта омогућити ће повећање одређених врста птица и њихових популација, нарочито оних које су већ присутне, али ће у новонасталим екосистемима имати боље услове живота, јер су везане за веће површине стајаћих вода. У првом реду, то су наше птице стакаре из реда Ciconiiformes, посебно сива чапља (*Ardea cinerea*). Могуће је да дође до дјелимичног повлачења неких врста, попут воденог коса (*Cinclus cinclus*), које преферирају станишта брдских планинских ријека, а које су присутне на овом подручју. Кумулативни утицај на гмизавце неће имати негативан карактер, с обзиром на присуство станишта у околини акумулација, која ће омогућити њихов опстанак.“

Специфични коментар 32: „Поново, овај дио је преоптимистичан у вези с могућностима за мријест на Тари, Пиви и Сутјесци. Планиране су додатне хидроелектране на Пиви и Сутјесци, а за Тару није јасно да ли постоје одговарајући услови за мријест, с обзиром на кањон и релативно брзи ток. Неопходно је извести теренско истраживање, процјену утицаја и оцјену прихватљивости, и тек онда донијети закључке о утицајима.“

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 32: Одговор на овај коментар је већ дат у претходним одговорима. Видјети одговоре на коментаре који се односе на фауну риба из претходног поглавља.

Одговор: Детаљно обрађено у Студији утицаја на животну средину – тачка 2.1.7.3. Водени екосистеми и тачка - 2.4.1.7. Утицаји на акватичну фауну, акватичну флору и акватична станишта,

као и у Сепарату о прекограничном утицају на Црну Гору – тачка 3.2.2. Квалитет седимента, биоте (рибе) и воде за ријеку Тару и Пиву У Црној Гори и тачка 5.1.2.1.6. Утицај на акватичну флору и фауну.

- Текст преузет из Података са стр. 160: „(...) На том дијелу водотока популације пастрмки ће изгубити своја мријестилишта, што ће довести до значајног пада бројности ових врста (осим у ХЕ Бук Бијела, јер ће се ове врсте за мријест успјешно користити узводним токовима Сутјеске, Таре и Пиве). Доћи ће до јасне фрагментације популација ових врста, с тим што ће једино у слободном дијелу ријеке Дрине, у простору између акумулација ХЕ Фоча и ХЕ Паунци, као и у бочним притокама, постојати услови за мријест. Овај утицај ће се умањити или потпуно поништити пројектовањем адекватних рибљих преводница, као и изградњом и стављањем у функцију пројектованог мријестилишта за производњу одговарајуће рибље млађи пастрмке и младице којом ће се порибљавати читав сектор Горње Дрине.“

Специфични коментар 33: „Поново, овај дио је преоптимистичан у вези с могућностима за мријест на Тари, Пиви и Сутјесци. Планиране су додатне хидроелектране на Пиви и Сутјесци, а за Тару није јасно да ли постоје одговарајући услови за мријест, с обзиром на кањон и релативно брзи ток. Неопходно је извести теренско истраживање, процјену утицаја и оцјену прихватљивости, и тек онда донијети закључке о утицајима. Такође, није реално очекивати да ће рибља преводница функционисати на тако високој брани. А порибљавање је екстремно контроверзно због нарушавања генетског састава рибље популације.“

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 33: Постоје разни типови рибљих преводница, а свакако није речено да ће само оне омогућити да се у потпуности поништи негативан утицај. Рибља преводница у комбинацији са много ефектнијом мјером порибљавања би требало да смање или пониште ефекат фрагментације. Што се тиче порибљавања, нисмо упознати да је екстремно контроверзно већ напротив да се ради о једној најбољих конзервативних мјера. Постоји релативно бројна популација младице које усљед тога што ова ријека оскудијева са притокама (прва узводна притока након ушћа са Пивом је Мојковачка Бистрица која је од граничне линије удаљена око 75 km), те младице за мријест користе прикладне дијелове ове ријеке па је доказивање присуства погодних мјеста за мријест и развој ларви младице у потпуности непотребно. Да је ова сумња тачна младица као врста не би насељавала комплетан ток ријеке Таре или би у ријеци Бистрици сваке године свједочили окупљању и мријесту свих одраслих младица низводно од ове притоке, а што свакако није случај.

Одговор: Детаљно обрађено у Студији утицаја на животну средину – тачка 2.1.7.3. Водени екосистеми и тачка - 2.4.1.7. Утицаји на акватичну фауну, акватичну флору и акватична станишта, као и у Сепарату о прекограничном утицају на Црну Гору – тачка 3.2.2. Квалитет седимента, биоте (рибе) и воде за ријеку Тару и Пиву У Црној Гори и тачка 5.1.2.1.6. Утицај на акватичну флору и фауну.

- Текст преузет из Података са стр. 162: „Акумулације посматраних електрана су вишенамјенске које омогућавају годишњу регулацију протока, па тако поред хидроенергетских функција представљају и активну заштиту од поплава, што ће имати позитиван кумулативни утицај са аспекта безбиједности становништва и материјалних добара од поплава. Вишенамјенске функције акумулација имају позитиван утицај на развој туризма, спорт и рекреацију.“

Специфични коментар 34: „Управо у овим Подацима се наводи да ХЕ Бук Бијела неће имати позитиван утицај током високе воде јер акумулација није довољно велика. Такође, рекреација на

ријеци Дрини већ постоји, а претварање живе ријеке у умјетну акумулацију ће уништити оно што већ постоји. Шансе да ће се развити нови видови туризма су врло ниске.“

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 34: Исто као одговор на специфични коментар за стр.15 није јасно које рекреативне активности већ постоје на ријеци Дрини, када је познато да се рафтинг, као основна рекреативна активност одвија на ријеци Тари, а не на ријеци Дрини. Изградња акумулације неће утицати на одвијање рафтинга на ријеци Тари, већ ће имати позитиван утицај на даљи развој туризма, увођењем нових туристичких производа. Констатација да су шансе за развој нових видова туризма као врло ниске је неутемељена и превише песимистична.

Одговор: Коментар је разматран у току израде Студије. Утицај пројекта на сектор туризма анализиран је у тачки 2.4.5.

- Текст преузет из Података са стр. 163: „Посебно су значајне накнаде од концесије за коришћење електроенергетског објекта, које се плаћају током више од 100 година експлоатације хидроенергетског објекта. Општина Фоча, према Одлуци о степену развијености јединица локалне самоуправе у Републици Српској за 2024. годину („Службени гласник Републике Српске“ број 93/23), спада у средње развијене општине. То значи да ће, према Закону о концесијама („Службени гласник Републике Српске“, бр. 59/13, 16/18, 70/20 и 111/21), 70% концесионе накнаде припадати буџету Општине Фоча, а та средства се могу користити за локални развој.“

Специфични коментар 35: „Колика би конкретно била концесиона накнада годишње?“

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 35: Према члану 30б Закона о концесијама, концесиона накнада износи 0,0055 КМ по произведеном киловат сату (kWh) електричне енергије. Просјечна годишња производња електричне енергије из предметног хидроенергетског постројења износи 354,31 GWh, што значи да је висина годишње концесионе накнаде 1.948.705,00 КМ.

Одговор: У тачки 2.4.5. детаљно су анализирани утицаји пројекта на приходе локалне заједнице.

- Текст преузет из Података са стр. 172: „Д.7.2. Фаза експлоатације Мјере - ихтиофауна - мријестилиште, порибљавање и остали живи свијет у Дрини и притокама; Изградити и ставити у функцију објекат мријестилишта који би производио рибљу млад поточне пастрмке и младице као вид компензације због губитка (потапања плодишта и растилишта) али и губитка ријечног континуитета односно фрагментације популација ове двије пастрмске врсте. Сваке године вршити порибљавање акумулације ХЕ „Бук Бијела“, ријека Сутјеске, Бјелаве и Бистрице као и низводних дијелова ријеке Дрине (низводно од ХЕ „Бук Бијела“); Главним пројектом предвидјети техничко рјешење које ће осигурати ријечни континуитет за ријечне организме и омогућити низводне и узводне миграције.“

Специфични коментар 36: „Обзиром на планиране хидроелектране на Сутјесци, Бјелави, као и на то да су хидроелектране на Бистрици у изградњи, није реално очекивати да ће такве мјере заиста функционисати. Уз то, порибљивање је екстремно контроверзно због могућег нарушавања генетског састава рибље популације. Такође, није могуће да ће рибља преводница ефикасно радити на тако високој брани.“

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 36: Постоје разни типови рибљих преводница, а свакако није речено да ће само оне омогућити да се у потпуности поништи негативан утицај. Она у комбинацији са много ефектнијом мјером порибљавања би требале да смање или пониште ефекат фрагментације. Што се тиче порибљавања, нисмо упознати да је

екстремно контроверзно, већ напротив да се ради о једној од најбољих конзервативних мјера када су рибе у питању. Такође нарушавање генетског састава као термин нам није познат па претпостављамо да се овдје можда мислило на генетску структуру популације риба. Мријест у мријестилишту се планира на начин да дође до највећег могућег раздвајања генских алела у ситуацији да сваки мужијак оплоди сваку женку, што се у природи не догађа. Такође мријест се планира на начин да се инбридинг у потпуности избјегне, што опет није слушај са природном средином. Из овога слиједи да ће произведена млађ поточне пастрмке која је намијењена порибљавању имати много већи коефицијент хетерозиготности, те самим тим ће допринијети одржавању разноврсније генетичке структуре природних популација. Стога морамо поновити да порибљавање нити је контроверзно нити оно изазива нарушавање генетске структуре (ако се под нарушавањем мисли на даље повећање хомозиготности као и повећаног степена инбридинга).

Одговор: У Студији утицаја на животну средину – тачка 2.5. мјере ублажења утицаја потврђени су ставови из претходне процјене.

- Текст преузет из Података са стр. 176-180: „КРАТАК ПРЕГЛЕД ОПЦИЈА КОЈЕ ЈЕ НОСИЛАЦ ПРОЈЕКТА РАЗМАТРАО И НАВОЂЕЊА РАЗЛОГА ЗА ОДАБРАНО РЈЕШЕЊЕ, С ОБЗИРОМ НА УТИЦАЈЕ НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ“

Специфични коментар 37: „Овај дио је користан за разумијевање повијести пројекта, али треба описати алтернативне начине производње електричне енергије, не само хидроелектране. ЕРС, као власник ХЕ на Дрини, је електропривреда која се може бавити било којим видом производње електричне енергије - а обзиром на осјетљивост хидроелектрана на климатске промјене и њихову штетност за ријечне екосистеме, потребно је разматрати алтернативе попут соларних и вјетроелектрана на локацијама гдје неће изазвати проблеме за природу и локално становништво.“

Одговор дат у поступку претходне процјене на специфични коментар 37: Наведени алтернативни извори енергије, због своје непоузданости (производња зависи од временских прилика) не могу да замијене базне изворе енергије, већ могу само утицати на њихову одрживост. Претходна процјена утицаја на животну средину, поглавље Ђ., допуњено је са текстом о разлозима за одабрано рјешење. (Опширнији одговор на питање из овог става дат је у Општем одговору 1 на примједбе и сугестије Архус центра).

Одговор: Коментар је узет у разматрања у току израде студије и исти је анализиран тачки 2.7.